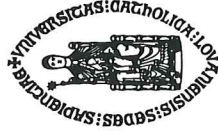

Katholieke
Universiteit
Leuven

Hoger Instituut voor de
Arbeid
E. Van Evenstraat 2e
B-3000 Leuven

STEUNPUNT W.A.V.
E. Van Evenstraat 2 B
3000 LEUVEN
Tel. 016/28.32.39

TUSSEN OPTIMISTEN EN TERUGGETROKKENEN

Een empirisch onderzoek naar het psychosociaal
profiel van langdurig werklozen en deelnemers
aan de Weer-Werkactie in Vlaanderen

Hans De Witte

Onderzoek in opdracht van de
Gemeenschapsminister van Tewerkstelling

- Leuven 1992 -

CIP Koninklijke Bibliotheek Albert I

De Witte, Hans

Tussen optimisten en teruggetrokkenen: een empirisch onderzoek naar het psychosociaal profiel van langdurig werklozen en deelnemers aan de Weer-Werkactie in Vlaanderen / Hans De Witte. - Leuven: Katholieke Universiteit Leuven. Hoger Instituut voor de Arbeid, 1992, 158 p.

ISBN 90-71712-74-5.
D/1992/4718/24.

Onderwerpen: Werkloosheid; Tewerkstelling; Vlaanderen.

Copyright (1992) Hoger Instituut voor de Arbeid
E. Van Evenstraat 2E 3000 Leuven

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotocopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

No part of this book may be reproduced in any form, by mimeograph, film or any other means, without permission in writing from the publisher.

INHOUD

Inleiding	1
<hr/>	
Hoofdstuk 1 / Resultaten van de bevraging van een steekproef langdurig werklozen	3
<hr/>	
1. Onderzoeksopzet	3
1.1 Steekproef	3
1.1.1 Steekproeftrekking	3
1.1.2 Van gewenste naar gerealiseerde steekproef	4
1.1.3 Kenmerken van de geïnterviewden	5
1.2 De vragenlijst	7
1.3 Onderzoeksvragen	8
2. Beleving van werkloosheid	9
2.1 Globale tendensen	9
2.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken	14
3. Wensen en verwachtingen over werk	16
3.1 Globale tendensen	16
3.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken	19
4. Zoekgedrag en activiteiten overdag	21
4.1 Globale tendensen	21
4.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken	24
5. Beoordeling van beleidsmaatregelen	25
5.1 Globale tendensen	25
5.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken	29

6. Een psychosociale typologie van langdurig werklozen	31
6.1 Constructie van de typologie	32
6.2 Verdere typering van de 5 psychosociale types	34
6.3 Typering van de types naar achtergrondkenmerken	38
6.4 Samenhang tussen de typologie en de beoordeling van beleidsmaatregelen	41
6.5 Synthese en besluit	43

Hoofdstuk 2 / Vergelijking van deelnemers aan de Weer-Werkactie met langdurig werklozen

49

1. Onderzoeksopzet	49
1.1 De steekproef	49
1.2 De vragenlijst	51
1.3 Onderzoeksvragen	51
2. Vergelijking van het profiel van beide groepen	52
2.1 Vergelijking naar achtergrondkenmerken	52
2.2 Vergelijking naar psychosociale kenmerken	55
2.3 Afweging van het belang van achtergrond- en psychosociale kenmerken als determinanten van de deelname aan de Weer-Werkactie	58
3. Besluit	58

Hoofdstuk 3 / Opvolging van de langdurig werklozen en de Weer-Werk-klanten

61

1. Onderzoeksopzet	61
1.1 Steekproeven	61
1.1.1 De steekproef langdurig werklozen	61
1.1.2 De steekproef Weer-Werkklanten	62
1.2 De vragenlijst	63
1.3 Onderzoeksvragen	64
2. Opvolging van de langdurig werklozen	65
2.1 Evolutie van de activiteit van de geïnterviewden.	65
2.2 Welke variabelen beïnvloeden het vinden van werk ?	66
2.3 Hoe evolueerde de kennis en beoordeling van de WWA ?	69
2.4 Een valide psychosociale typologie ?	71
2.4.1 Samenhang met het vinden van werk	71
2.4.2 Samenhang met de houding t.o.v. de VDAB en de WWA	72

3. Opvolging van de Weer-Werkklanten	75
3.1 Evolutie van de activiteit van de Weer-Werkklanten	75
3.2 Welke variabelen beïnvloeden het vinden van werk ?	77
3.3 Werkt Weer-Werk ?	78

Hoofdstuk 4 / Samenvatting en besluit	83
--	-----------

---

1. Resultaten van de bevraging van langdurig werklozen	83
2. Weer-Werkklanten : hulpbehoevender, sterker gemotiveerd en kansrijker	88
3. Resultaten van de opvolging van beide steekproeven in de tijd	89
4. Implicaties voor het beleid t.o.v. langdurig werklozen	91

Bijlagen	95
-----------------	-----------

Bibliografie	149
---------------------	------------

INLEIDING

Toen in 1989 de Weer-Werkactie werd opgestart, met als doel het begeleiden en oriënteren van langdurig werklozen met het oog op hun wederinschakeling in de arbeidsmarkt, werd door de Gemeenschapsminister van Tewerkstelling een onderzoeksoopdracht ter ondersteuning en evaluatie van deze actie uitbesteed aan drie onderzoeksinstellingen : het ISECO, het RIAT en het HIVA. In de HIVA-onderzoeksoopdracht stond de analyse van de psychosociale gevolgen van langdurige werkloosheid centraal. In dit rapport worden de empirische resultaten van deze onderzoeksoopdracht gerapporteerd.

Dit empirisch onderzoek omvatte drie deelstudies, die elk in een afzonderlijk onderzoeksluik werden uitgewerkt. We situeren kort deze deelstudies. Een meer gedetailleerde uitwerking van de onderzoekingsvragen binnen elke deelstudie wordt binnen elk onderzoeksluik toegelicht. Vermits elke deelstudie in een afzonderlijk onderzoeksluik werd uitgewerkt, brengen we met het overlopen van deze deelstudies tevens de structuur van dit rapport in kaart. In een eerste onderzoeks-luik (en dus hoofdstuk) worden de beleving, reacties en wensen van een representatief staal van de Vlaamse *langdurig werklozen* in kaart gebracht. Deze aspecten worden in een tweede onderzoeksluik (en dus hoofdstuk) vergeleken met de beleving, reacties en wensen van een representatief staal van de werklozen die *deelnamen* aan de *Weer-Werkactie*. Van zowel de geïnterviewde werklozen als de geïnterviewde Weer-Werkklanten werd tot slot nagegaan in hoeverre hun arbeidsmarktpositie veranderd was na ongeveer 6 maanden. De resultaten van deze *longitudinale opvolging* van beide groepen in de tijd vormt de kern van het derde onderzoeksluik (en hoofdstuk). In het laatste hoofdstuk (samenvatting en besluit) worden de voornaamste bevindingen van deze drie onderzoeksluiken nog eens kort samengevat en worden enkele beleidsconsequenties van deze bevindingen geschetst.

Om dit rapport zo toegankelijk mogelijk te houden, werd de verwijzing naar de statistische onderbouw van de analyses zo beperkt mogelijk gehouden, terwijl alle additionele resultaten die niet strikt noodzakelijk waren om de tekst te kunnen volgen, in bijlage werden opgenomen. Het doornemen van dit rapport vergt evenmin de voorkennis van de vaststellingen uit de literatuurstudie, die in het tussentijdse rapport werd opgenomen dat vorig jaar verscheen (De Witte, 1991b;

voor een korte synthese van deze literatuurstudie zie : De Witte, 1991a) ¹. Waar nodig werden enkele kernvaststellingen uit deze literatuurstudie immers her-nomen in de tekst, waarbij tevens verwezen werd naar de oorspronkelijke onderzoeken waarop deze conclusie werd gebaseerd.

---

¹ Een uitgebreide versie van deze literatuurstudie verschijnt begin 1993 in *Psychologica Belgica* (De Witte, 1993).

HOOFDSTUK 1 / RESULTATEN VAN DE BEVRAGING VAN EEN STEEKPROEF LANGDURIG WERKLOZEN

1. Onderzoeksopzet

We overlopen achtereenvolgens de steekproef, de vragenlijst en de onderzoeksvragen die in dit hoofdstuk aan bod komen.

1.1 Steekproef

1.1.1 Steekproeftrekking

De steekproeftrekking verliep in twee fasen (2-trapssteekproef). Eerst werd een selectie gemaakt van het aantal *regio's*. Uit deze regionale afbakening werden vervolgens op toevallige wijze *werklozen* geselecteerd. We verlopen kort beide fasen.

Het onderzoek werd beperkt tot het werkterrein van 8 *teams* van de Weer-Werkactie (verder : WWA); dus tot 8 subregionale tewerkstellingsdiensten (verder STD). De reden hiervoor was dubbel. Vermits we een vergelijking wensen uit te voeren tussen langdurig werklozen en klanten van de Weer-Werkactie (zie volgend hoofdstuk), werd het onderzoek beperkt tot regio's waarin de WWA reeds was opgestart. Dit was tevens noodzakelijk om de kennis van en de betrokkenheid bij de WWA na te gaan bij langdurig werklozen. Het heeft immers geen zin om te polsen naar de mate waarin men b.v. in contact kwam met de WWA, wanneer er in de regio geen team van de WWA actief is. De 4 teams uit de pilootfase werden in de steekproef betrokken : Eeklo (STD Gent), Geel (STD Turnhout), Molenstede (STD Leuven) en Beverlo (STD Hasselt). Deze STD's vormen - op Antwerpen na - de grootste STD's van Vlaanderen wat het aantal uitkeringsgerechtigd volledig werklozen betreft. Daarnaast werden tevens 4 teams (of STD's) geselecteerd uit de uitbreidingsfase van de WWA. Het betreft : Aalst, Dendermonde, Mechelen en Tongeren. Bij de selectie van deze teams werd rekening gehouden met twee criteria : de grootte van het STD en het percentage langdurig werklozen in elk STD. Enerzijds dienden er immers voldoende langdurig werklozen aanwezig te zijn om geselecteerd te kunnen worden voor de interviews. De geselecteerde STD's dienden anderzijds ook niet te sterk af te

wijken van het 'gemiddelde' profiel van een STD in Vlaanderen. De 8 STD's voldoen samen aan deze criteria. Ze dekken het grootste deel van Vlaanderen, op de provincie West-Vlaanderen na, vermits de STD's uit deze provincie pas in de veralgemeningsfase van de WWA bij de werking werden betrokken, dus na het ogenblik waarop het veldwerk van dit onderzoek werd opgestart.

De selectie van de te interviewen langdurig *werklozen* verliep in twee fasen. Eerst werden aan de Studiedienst van de VDAB de kenmerken van de populatie langdurig werklozen (minstens één jaar werkloos) in Vlaanderen in januari 1991 opgevraagd¹. Samen met deze gegevens werd een 4-dimensionele kruistabel opgevraagd van de populatie langdurig werklozen, ingedeeld naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en werkloosheidsduur. Van elke cel van deze tabel werd de proportie werklozen berekend. In een tweede fase werd dan bij de VDAB-Studiedienst een toevallige steekproef getrokken uit de populatie langdurig werklozen in januari 1991. Deze steekproef werd gestratificeerd naar de vier hoger vermelde variabelen: geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en werkloosheidsduur. Binnen elke cel van deze 4-dimensionele kruistabel werd op het toeval uit een proportioneel aantal werklozen geselecteerd. Voor elke geselecteerde werkloze werden twee reserve-personen voorzien. Vermits we in totaal 401 werklozen wensten te interviewen werden er dus gegevens opgevraagd over 1 203 werklozen. Van elke geselecteerde werkloze werd de naam en het adres opgevraagd.

De steekproef werd regionaal gezien dus beperkt tot 8 STD's. Binnen deze regio's werd ze echter gestratificeerd naar achtergrondkenmerken volgens de verhoudingen die er zich onder de totale werklozenpopulatie binnen het volledige Vlaams Gewest voordoen, zodat ze qua achtergrondkenmerken representatief is voor de totale werklozenbevolking.

1.1.2 Van gewenste naar gerealiseerde steekproef

De bevragingsfase liep van half april tot en met eind augustus 1991. Ann Carton, wetenschappelijk medewerker aan het Interuniversitair Steunpunt Politiek Opinie-onderzoek van de KU-Leuven, zorgde voor de selectie en de opleiding van de interview(st)ers. Els Plevvoets, medewerkster van de Dienst Informatieverwerking en Automatisering van het HIVA, nam het selecteren van de steekproef en de coördinatie van het veldwerk op zich². Van de 401 gewenste interviews konden er 309 gerealiseerd worden (d.i. 77% van het gewenste aantal). Om deze 309 interviews te kunnen realiseren dienden er 595 werklozen aan gesproken te worden. De *respons* bedraagt dus 51,9%, wat vrij behoorlijk is voor dergelijk onderzoek. De redenen voor de non-respons werden opgenomen in tabel 1 van bijlage 1. Daaruit blijkt dat de non-respons vooral veroorzaakt werd door het grote aantal 'oneigenlijk' geselecteerden, die niet in aanmerking kwamen

¹ Met dank aan de heren B. Van Schel, Hoofd van de Studiedienst van de VDAB, en P. Garreyn, medewerker van deze studiedienst, voor het leveren van deze informatie.

² Aan beiden mijn hartelijke dank.

voor dit onderzoek vermits ze niet langdurig werkloos waren. Dit komt ten dele door het tijdsinterval van 3 à 6 maanden tussen het ogenblik van de steekproef-trekking (januari 1991) en het ogenblik van het interview, waardoor een deel van de aangesprokenen terug aan het werk konden zijn. Het percentage weigeringen lag erg laag: slechts 6,9% van de aangesprokenen weigerde zich te laten interviewen.

De vergelijking van de kenmerken van de geïnterviewden met deze van de populatie langdurig werklozen in Vlaanderen werden opgenomen in tabel 2 van bijlage 1. Uit deze tabel blijkt dat de geïnterviewde steekproef *representatief* is voor de populatie, op één aspect na. De steekproef bevat significant minder jongeren onder de 30 jaar dan de populatie (21,4% i.p.v. 28,5%). Een afzonderlijke non-responsanalyse toonde aan dat dit kwam doordat de jongste werklozen significant vaker werk hadden gevonden op het ogenblik dat ze door de interview(st)ers werden gecontacteerd. Uit de literatuur blijkt immers dat hun kansen op de arbeidsmarkt groter zijn dan deze van de andere leeftijdscategorieën (zie b.v.: Van Hove et al., 1988, 122-133; Donker Van Heel, 1989, 35-36). Doordat er enkele maanden lagen tussen de steekproeftrekking en het contacteren van de respondenten, hebben jongeren dan ook minder kans om nog werkloos te zijn op het ogenblik van het interview. Deze ondervetegenwoordiging werd gecorrigeerd via een weging voor de combinatie van de leeftijdscategorieën en het geslacht van de geïnterviewden. Het resultaat van deze weging levert een steekproef op die wat de verdeling naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en werkloosheidsduur betreft, een getrouwe weerspiegeling vormt van de populatie langdurig werklozen in Vlaanderen. Door de wijze waarop de steekproef werd getrokken (gestratificeerd opzet) worden de verhoudingen tussen deze vier variabelen in de populatie eveneens weerspiegeld in de steekproef. Door de wegingsprocedure verhoogt het aantal observaties tot 310.

1.1.3 Kenmerken van de geïnterviewden

De steekproef bevat voor ongeveer 1/3e (31,8%) mannen er voor 2/3e (68,2%) vrouwen. De gemiddelde leeftijd van de geïnterviewden bedraagt 38 jaar. De diverse leeftijdscategorieën worden in nagenoeg gelijke mate in de steekproef vertegenwoordigd (-30 jaar: 27%; 30-39 jaar: 28%; 40-49 jaar: 28%; 50 jaar en ouder: 17%). De meesten zijn vrij laag geschoold: 52,5% heeft maximaal lager onderwijs achter de rug, ongeveer 24% heeft een getuigschrift van het lager secundair onderwijs en ongeveer 23% van het hoger secundair onderwijs. Nagenoeg niemand had hogere studies gedaan. In het secundair onderwijs volgde men hoofdzakelijk het beroepssecundair onderwijs (30%) en in mindere mate technisch onderwijs (15%). De overgrote meerderheid (77%) van de geïnterviewden had voordien als arbeid(st)er gewerkt: 62% als ongeschoolde arbeid(st)er en slechts 15% als geschoolde arbeid(st)er. Ongeveer 21% werkte voorheen als (lagere) bediende. De meesten werkten dan ook in de industriële sector (68%; grootste

sector : voeding en textiel (27%)), en ongeveer 28% had in de diensten- of quartaire sector gewerkt. Voor de meesten betrof het een voltijdse tewerkstelling (85%) in dagdienst (80%). Het netto-maandloon bedroeg toen gemiddeld ongeveer 26 700 frank, terwijl men op het ogenblik van het interview gemiddeld genomen maandelijks ongeveer 16 400 frank werkloosheidsvergoeding kreeg. Gemiddeld genomen kende men dus een inkomensachteruitgang van ongeveer 10 000 frank per maand.

De werkloosheidsduur lag vrij hoog : gemiddeld genomen was men maar liefst 5 jaar en 3 maanden werkloos (21% was 1 à 2 jaar werkloos, 34% 2 à 5 jaar, 27% 5 à 10 jaar en 18% 10 jaar of langer). De meerderheid van de geïnterviewden was gehuwd (63,5%) en woonde samen met hun partner (71,4%). Ongeveer 3/4e van de geïnterviewden had kinderen (gemiddeld genomen twee). Het percentage werklozen met thuiswonende kinderen lag iets lager : ongeveer 60% had kinderen ten laste. De gemiddelde leeftijd van het jongste thuiswonende kind was ongeveer 12 jaar. Het netto beschikbare gezinsinkomen per maand lag voor de helft van de geïnterviewden tussen 30 000 en 50 000 frank. Voor ongeveer 20% lag dit maandinkomen zelfs lager, terwijl het voor slechts 12% van de geïnterviewden hoger was dan 60 000 frank.

Met het oog op de verdere analyses werd een nieuwe variabele gecreëerd die zowel rekening houdt met het geslacht van de werkloze, als met diens levenssituatie (alleenstaand, samenwonend, bij ouders inwonend), het al dan niet ten laste hebben van kinderen en het al dan niet beschikken over een partner met een inkomen (alleenstaanden of één-verdieners versus twee-verdieners). Uit de onderzoeksliteratuur blijkt immers dat deze variabelen over het algemeen slechts in interactie de beleving en het gedrag van werklozen beïnvloeden (zie b.v. : Warr 1983 en 1984). Deze nieuwe variabele zullen we 'gezinstype' noemen. We onderscheiden 7 gezinstypes : kinderloze jongeren die bij hun ouders wonen (12,8%), alleenstaanden zonder kinderen (hoofdzakelijk mannen; 6,2%), alleenstaanden met kinderen (hoofdzakelijk vrouwen; 9,4%), mannen wiens vrouw niet buitenshuis werkt (11,3%), mannen wiens vrouw wel buitenshuis werkt (6,7%), gehuwde vrouwen met werkende partner, zonder thuiswonende kinderen (14,3%) en gehuwde vrouwen met werkende partner én thuiswonende kinderen (39,3%). Deze laatste categorie vormt de grootste groep binnen de steekproef, al valt het eveneens op dat de meerderheid van de langdurig werklozen niet tot dit gezinstype behoort.

De diverse besproken achtergrondkenmerken van de geïnterviewden hangen natuurlijk in zekere mate samen, zoals dat ook het geval is in de populatie (zie onderdeel 1.1.2). Zo zijn ouderen lager geschoold dan jongeren, terwijl mannen ouder en lager geschoold zijn dan vrouwen. Ouderen en lager geschoolden zijn tevens langduriger werkloos, wat gezien de vaststellingen uit de literatuurstudie niet verwonderlijk is. Zowel de leeftijd als de scholingsgraad vormen immers belangrijke selectiecriteria bij een aanwerving. Opvallend is dat er onder de mannelijke werklozen verhoudingsgewijs méér alleenstaanden voorkomen dan

onder de vrouwelijke werklozen (respectievelijk 43% en 21%). Dit verklaart wellicht waarom het beschikbare gezinsinkomen hoger is voor de vrouwen dan voor de mannen. Ook het gezinstype hangt (in zekere mate) samen met alle hoger vermelde achtergrondkenmerken. Vooral de samenhang met het gezinsinkomen en de leeftijd zijn vrij sterk: de alleenstaanden en de mannen wiens vrouw niet (buitenshuis) werkt, beschikken - vanzelfsprekend - over een lager gezinsinkomen, terwijl de gehuwde vrouwen (ongeacht de kinderlast) eerder uit de hogere categorieën qua gezinsinkomen afkomstig zijn. De thuiswonende jongeren zijn het jongst, terwijl de mannen wiens vrouw niet werkt ouder zijn dan gemiddeld. De geslachtsverdeling kwam hoger reeds aan bod. De gehuwde mannen zijn het laagst geschoold, en de mannen wiens vrouw werkt zijn eerder kortdurend werkloos.

1.2 De vragenlijst

De werklozen werden aan huis geïnterviewd door een 20-tal interview(st)ers. Gemiddeld genomen duurde zo'n interview één uur (gemiddelde: 62 minuten). Nagenoeg 80% van de geïnterviewden toonde zich volgens de interviewers (sterk) gemotiveerd tot antwoorden. Ongeveer 10% was slechts matig gemotiveerd. De volledige vragenlijst werd in het tussentijds rapport opgenomen dat vorig jaar verscheen (De Witte, 1991b). Daarom overlopen we enkel kort de onderdelen van de vragenlijst. Naast een bevraging van de zojuist besproken *achtergrondkenmerken* en een *beoordeling* van het interview en de geïnterviewde door de interview(st)er na het afsluiten van de enquête, bevatte de vragenlijst vier grote onderdelen. Eerst werd de *beleving* van werkloosheid in kaart gebracht. Daarna werd gepolst naar de *wensen* en *verwachtingen* van de geïnterviewden met betrekking tot *werk*. In het derde onderdeel stond het *gedrag* van de werklozen centraal. Daarbij werd zowel aandacht besteed aan hun sollicitatiegedrag als aan hun activiteiten overdag. Het laatste onderdeel bevatte een beoordeling van *beleidsmaatregelen* ter bestrijding van langdurige werkloosheid. Daarbij werd vooral aandacht besteed aan de Weer-Werkactie en aan de houding van de geïnterviewden ten opzichte van een opleiding.

De vragenlijst bevatte nagenoeg uitsluitend 'gesloten' vragen. Aan de werkloze werden uitspraken voorgelezen die hij of zij kon beoordelen op een puntenschaal, die meestal varieerde tussen 'akkoord', 'gedeeltelijk wel en gedeeltelijk niet akkoord' en 'niet akkoord'. Om het de (vrij laaggeschoolede) respondenten niet te moeilijk te maken, werden de antwoordmogelijkheden meestal beperkt tot een 3-puntenschaal. In de verderop volgende bespreking van de resultaten zullen de gegevens op twee wijzen worden besproken. Naast een bespreking van de beoordeling van afzonderlijke uitspraken (waarvan de tabellen grotendeels in bijlage worden weergegeven), zullen we diverse afzonderlijke uitspraken die naar éénzelfde inhoud verwijzen tevens bundelen tot een schaal. Dit beperkt het aantal te analyseren variabelen, terwijl het samenbundelen van meerdere uitspraken in

één schaal tevens toelaat om meer betrouwbare uitspraken te doen over het geanalyseerde onderwerp. Daartoe werd telkens een factoranalyse en een betrouwbaarheidsanalyse uitgevoerd. De resultaten van deze analyses werden opgenomen in bijlage 2. Geïnteresseerde lezers kunnen in bijlage 2 de preciese iteminhoud en de betrouwbaarheidscoëfficiënt van elke schaal vinden. De schalen die verderop aan bod komen, variëren - tenzij anders wordt vermeld - telkens tussen 0 en 10. Een '0' wijst op een maximale afwijzing van de schaalinhoud, terwijl '10' op een maximaal instemming met de schaalinhoud wijst. Een '5' vormt het breekpunt tussen het instemmen met de schaalinhoud (score >5) en het afwijken ervan (score <5).

1.3 Onderzoeksvragen

De vier onderdelen van de hoger vermelde vragenlijst vormen de vier thema's die in het onderzoeksluik centraal staan. De onderzoeksvragen luiden :

- (1) Hoe beleven langdurig werklozen hun werkloosheid; welke wensen en verwachtingen koesteren ze m.b.t. werk; in welke mate solliciteren ze (nog), en wat zijn hun activiteiten overdag; en hoe staan ze tegenover diverse beleidsmaatregelen, zoals de Weer-Werkactie en het aanbieden van een opleiding.
- (2) In welke mate doen er zich onder de geïnterviewden m.b.t. deze vier thema's verschillen voor wanneer we rekening houden met hun leeftijd, onderwijsniveau, geslacht, gezinsinkomen, werkloosheidsduur en gezinstype. De houding van de geïnterviewden m.b.t. de vier hoger vermelde onderwerpen zal dus telkens uitgesplitst worden naar deze zes 'onafhankelijke variabelen' of achtergrondkenmerken.
- (3) Kunnen de geïnterviewden ingedeeld worden in types die onderling éénzelfde psychosociaal profiel vertonen wat hun beleving, tewerkstellingswens en sollicitatiegedrag betreft ? Zo ja, in welke mate hangen deze types samen met de zes hoger vermelde achtergrondvariabelen ? En in hoeverre hangt deze typologie samen met de beoordeling van beleidsmaatregelen ? Anders geformuleerd : kunnen er in de populatie langdurig werklozen types geïdentificeerd worden die 'gevoelig' zijn voor de Weer-Werkactie, terwijl andere types er minder interesse voor hebben ? En zo ja, wat zijn de kenmerken van deze types en waarom verschilt hun vatbaarheid voor de WWA ?

Deze onderzoeksvragen zullen niet achtereenvolgens beantwoord worden. Om dit hoofdstuk overzichtelijk te houden volgen we de structuur van de vragenlijst. Eerst komt de beleving van werkloosheid aan bod. Daarbij wordt zowel aandacht besteed aan de algemene tendensen als aan de verschillen binnen de steekproef (onderzoeksvragen 1 en 2). Eenzelfde procedure wordt gevolgd wat de volgende drie thema's betreft : de houding ten opzichte van arbeid, het sollicitatiegedrag en de beoordeling van beleidsmaatregelen. Tot slot wordt ingegaan op de typologie van langdurig werklozen.

2. Beleving van werkloosheid

2.1 Globale tendensen

In navolging van Jahoda onderscheidt Lagrou diverse aspecten in de beleving van werkloosheid (Lagrou, 1982 en 1983). Over elk van deze aspecten werden enkele uitspraken geformuleerd en ter beoordeling voorgelegd. Dit resulteerde in 29 uitspraken, die na factoranalyse uiteenvielen in drie factoren waarmee schalen werden gevormd. Deze schalen zijn: '*positieve beleving van werkloosheid*' (b.v. 'Ik ben blij met mijn vrije tijd' en 'Ik kan nu eindelijk doen wat ik zelf belangrijk vind'), een '*negatieve beleving van werkloosheid*' (b.v. 'Ik voel me overbodig nu ik werkloos ben' en 'Ik voel me eenzamer als vroeger') en '*financiële problemen omwille van werkloosheid*' (b.v. 'Ik heb moeite om rond te komen met mijn geld'). Om een genuanceerd beeld te krijgen van de beleving van werkloosheid werden de eerste twee schalen tevens opgesplitst in hun diverse deelcomponenten. De gemiddelde scores van de respondenten m.b.t. al deze belevingsaspecten werden opgenomen in tabel 1. De beoordeling van de afzonderlijke uitspraken werd opgenomen in tabel 1 van bijlage 3.

Tabel 1. Beoordeling van de belevingsschalen

Schaal	Gemiddelde op een 10-puntenschaal	Percentage >5 (1)
Positieve beleving	6,0	64
Meer tijd voor gezin	8,8	83
Meer vrije tijd	5,8	52
Negatieve beleving	2,3	10
Verlies aan structuur	2,4	13
Gebrek aan sociale contacten	4,0	28
Gezinsproblemen	1,5	7
Zinloosheid	1,6	9
Verlies aan zelfwaarde	1,9	12
Nutteloosheid	1,6	9
Financiële problemen	4,0	33

(1) Het percentage respondenten dat aan de positieve zijde van de schaal scoort. Zij stemmen dus in met de inhoud van de schaal.

Uit tabel 1 blijkt dat de respondenten gemiddeld genomen niet al te sterk gebukt gaan onder hun werkloosheid. Nagenoeg 2/3e scoort aan de positieve zijde van de schaal '*positieve beleving*', en lijkt dus meerdere goede kanten te zien aan het werklozenbestaan. Vooral het feit dat men meer tijd heeft om zich met het eigen

gezin bezig te houden wordt geapprecieerd (score : 8,8 op een 10-puntenschaal). De toename van de vrije tijd speelt als positief element een minder belangrijke rol (score : 5,8). De schaal '*negatieve beleving*' wordt in sterke mate afgewezen. Slechts 10% van de geïnterviewden stemt consistent in met deze schaal en geeft dus aan dat ze vrij veel negatieve kanten aan het werklozenbestaan zien. De opsplitsing van deze algemene schaal voor een negatieve beleving in diverse subschalen, toont aan dat het gebrek aan sociale contacten als het grootste probleem wordt ervaren, al voelt toch slechts een kwart (28%) van de totale groep zich consistent eenzamer dan vroeger. Een meerderheid van de geïnterviewden blijkt tevens geen grote *financiële problemen* te ervaren met hun werkloosheid.

Op basis van een literatuuroverzicht onderscheidt De Goede 5 wijzen van reageren op werkloosheid : shock, optimisme, pessimisme, fatalisme en een creatieve instelling (De Goede, 1988 : 107 en 196-201). Deze 5 reactiewijzen werden summier geoperationaliseerd in vijf uitspraken. De wijze waarop deze uitspraken werden beoordeeld werden opgenomen in tabel 2. Deze resultaten sluiten goed aan bij hetgeen hoger werd vastgesteld. Uit tabel 2 blijkt immers dat de geïnterviewden hoofdzakelijk gekenmerkt worden door een creatieve, inventieve instelling (reactiewijze 5; 76% akkoord) en in iets mindere mate door optimisme (reactiewijze 2; 49% akkoord). Slechts een minderheid vindt de overige reactiewijze kenmerkend voor zichzelf.

Tabel 2. Beoordeling van vijf wijzen van reageren op werkloosheid (in %)

Reactiewijze	Percentage respondenten
1. Ik weet nog steeds niet hoe het verder moet nu ik werkloos ben (shock)	24
2. Ik ben toch nog optimistisch dat ik werk zal vinden (optimisme)	49
3. Werk vinden is voor mij niet meer weggelegd (pessimisme)	32
4. Dat ik zonder werk zit, doet mij niet zoveel meer (fatalisme)	34
5. Ik weet mijn tijd toch wel goed te besteden (creatieve instelling)	76

Tot dusver werden de diverse aspecten van de werkloosheidsbeleving los van elkaar beoordeeld. Om de globale beleving van werkloosheid in kaart te brengen werd aan de respondenten tevens gevraagd om de voordelen en de nadelen van werkloosheid tegen elkaar af te wegen. Tabel 3 bevat deze informatie.

Tabel 3. Afweging van de voor- en nadelen van werkloosheid (in %)

	Percentage Werklozen
- De voordelen zijn groter	18,6
- De voordelen en de nadelen zijn even groot	43,1
- De nadelen zijn groter	38,3

Uit tabel 3 blijkt dat iets minder dan de helft (43%) van de geïnterviewden evenveel voordelen als nadelen aan werkloosheid ziet. Voor een nagenoeg even grote groep (38,3%) heeft werkloosheid echter meer nadelen dan voordelen. Voor een kleine 20% biedt werkloosheid meer voordelen dan nadelen.

De globale beoordeling van werkloosheid werd nog op een andere wijze nagevraagd. Aan allen werd gevraagd of ze werkloos zijn 'erg' of 'niet erg' vonden, dan wel of ze zich hierover 'onverschillig' voelden. Het antwoord op deze vraag levert iets meer differentiatie op onder de geïnterviewden. Ongeveer 43,5% vond het erg om werkloos te zijn, terwijl 36% het 'niet erg' vond (20% was 'onverschillig'). Een kruistabel tussen deze vraag en de voorgaande over het afwegen van de voor- en de nadelen van werkloosheid, toonde aan dat een belangrijk deel van hen die het 'niet erg' vinden om werkloos te zijn 'evenveel voor- als nadelen' zien aan hun werkloosheid. De categorie die stelt dat de voordelen van werkloosheid even groot zijn, bevat dus een deel van de respondenten voor wie werkloosheid weinig problemen inhoudt.

Tot slot werd de globale beleving van werkloosheid tevens in kaart gebracht via de 'General health questionnaire' (de GHQ-12), een internationaal gevalideerde schaal om het psychisch welzijn van individuen mee te meten (zie o.m. Banks et al, 1980). Het voordeel van deze maat is dat ze een vergelijkingsmogelijkheid biedt met het psychisch welzijn van werklozen en werkenden in andere studies. De scores van de GHQ-12 variëren van 0 tot en met 36, waarbij een hogere score duidt op een *lager* niveau van psychisch welzijn. Naast deze score biedt de GHQ-12 tevens de mogelijkheid om het percentage respondenten te berekenen dat hoger scoort dan een bepaalde kritische waarde. Zij die hoger scoren dan deze grenswaarde vertonen een laag niveau van psychische welzijn. Uit validiteitsstudies blijkt o.m. dat deze laatsten een (veel) grotere kans vertonen om psychiatrische aandoeningen te ontwikkelen (Banks et al, 1980 : 188). De scores van de respondenten op de GHQ-12 werden opgenomen in tabel 4. Daarin werden eveneens gegevens opgenomen over werkenden en werklozen in andere studies.

Tabel 4. Scores op de 'General health questionnaire' (GHQ-12) en vergelijking ervan met de resultaten van andere studies

	Gemiddelde score	Percentage boven kritische grenswaarde
Langdurig werklozen in deze studie	10,6	25,6
Werklozen in buitenlandse studies (1)	14 à 15	40 of hoger
Werkenden in buitenlandse studies (1)	8 à 9	±20
Bestaansminimumtrekkers (2)	12,3	33 à 39

(1) Gebaseerd op : Banks et al. (1980 : 191), Warr (1983 : 18) en Lahelma (1989 : 83-84)

(2) Gebaseerd op : Van Regenmortel (1991 : 189)

Uit tabel 4 blijkt dat niet minder dan één kwart (25,6%) van de respondenten boven de grenswaarde van de GHQ-12 scoort, en dus gekenmerkt wordt door een problematisch laag psychisch welzijn. De vergelijking met de resultaten van andere studies toont echter aan dat het niveau van het psychisch welzijn van de geïnterviewde langdurig werklozen in Vlaanderen hoger is dan dat van werklozen in buitenlandse studies. Zo blijkt in de Engelse studie van Warr niet minder dan 65% van de langdurig werklozen (minstens 6 maanden werkloos) boven de kritische grenswaarde te scoren (Warr, 1983 : 18), tegenover 'slechts' 26% in deze studie. Het psychisch welzijn van onze respondenten is slechts iets lager dan dat van werkenden in buitenlandse studies, terwijl het hoger ligt dan dat van Vlaamse bestaansminimumtrekkers.

Alle hogervermelde gegevens hebben betrekking op de beleving en het welzijn van de geïnterviewden op het ogenblik van het interview. Daarnaast werden nog twee vragen gesteld over de *evolutie* van deze beleving in de tijd. Eerst vroegen we welke periode voor de geïnterviewden het moeilijkst was. De antwoorden op deze vragen staan in tabel 5.

Tabel 5. Welke was voor u de moeilijkste periode (in %)

Periode	Percentage respondenten
- De eerste 3 maanden	30,8
- Tussen 3 maanden en één jaar	18,6
- Later	20,9
- Alle periodes waren even moeilijk	9,7
- Er was geen moeilijk periode	20,0
Totaal	100,0

Uit tabel 5 blijkt dat de beginperiode van de werkloosheid voor de meesten tevens de moeilijkste periode was. Voor nagenoeg de helft van de geïnterviewden vormde het eerste jaar werkloosheid het moeilijkste moment (voor de meesten onder hen zelfs de eerste 3 maanden). Een kleine 10% rapporteert dat alle periodes even moeilijk waren, terwijl - opvallend genoeg - 20% meldt dat er zich in het geheel geen moeilijke periode voorgedaan heeft. Voor ongeveer 70% van de geïnterviewden deed er zich echter wel een verbetering van het welzijn voor in de tijd. Hun psychisch onwelzijn was in de beginperiode van hun werkloosheid vermoedelijk groter dan op het ogenblik van het interview. Dit blijkt erop te wijzen dat het welzijn van de geïnterviewden zich in sterke mate heeft hersteld, en dit in wellicht sterkere mate dan dit in buitenlands onderzoek het geval is. Uit de literatuurstudie bleek immers dat het welzijn van langdurig werklozen zich stabiliseert op een vrij laag niveau (zie b.v. : Warr, 1987; Brenner en Levi, 1987; Verkleij, 1988). De resultaten van dit onderzoek lijken te suggereren dat het psychisch welzijn van de meeste geïnterviewden zich herstelde op een hoger niveau.

Tot slot werd gevraagd of men op het ogenblik van het interview 'meer, minder of evenveel problemen met werkloosheid ervaarde als vroeger'. Deze vraag levert enigszins andere resultaten op. Ongeveer 20% rapporteert 'meer problemen', ongeveer 24% 'evenveel problemen' en 29% 'minder problemen'. Ditmaal geeft 27% van de geïnterviewden aan dat ze nooit problemen hebben gehad.

We mogen besluiten dat de totale groep langdurig werklozen gemiddeld genomen een weinig problematische beleving van werkloosheid vertoont, al lijkt er onder de respondenten wel een kleinere 'harde kern' aanwezig die sterk onder werkloosheid lijkt te lijden. Daarnaast lijkt er een nagenoeg even grote groep te bestaan die (nagenoeg) geen problemen met werkloosheid lijkt te hebben. Het psychisch welzijn van de meeste geïnterviewden lijkt zich tevens in belangrijke mate te hebben hersteld nadat ze een moeilijke periode hebben doorgemaakt aan het begin van hun werkloosheid.

2.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken

De vaststelling dat er duidelijke verschillen in beleving voorkomen onder de geïnterviewden roept natuurlijk de vraag op in hoeverre deze verschillen samenhangen met de diverse achtergrondvariabelen van de respondenten. Daarom werden de hoger besproken belevingsaspecten uitgesplitst naar de diverse achtergrondvariabelen van de geïnterviewden. De voornaamste resultaten van deze analyses werden opgenomen in tabel 2 van bijlage 3. De analyses met de schaal 'positieve beleving' van werkloosheid leverden geen significante verschillen op: alle subgroepen onder de geïnterviewden onderschrijven dus in gelijke mate de positieve kanten van het werklozenbestaan. Deze schaal werd dan ook niet opgenomen in bijlage 3.

De beleving van werkloosheid en het psychisch welzijn blijkt in zekere mate samen te hangen met het gezinstype, het gezinsinkomen en het geslacht van de geïnterviewden. Daarnaast doet er zich tevens een iets zwakkere samenhang voor met de leeftijd en het onderwijsniveau van de geïnterviewden. Al deze samenhangen zijn qua omvang echter eerder beperkt. Er doet zich geen samenhang voor met de werkloosheidsduur van de geïnterviewden. Op het ogenblik van het interview lijkt het psychisch welzijn van de geïnterviewden zich dus reeds gestabiliseerd te hebben. Dit strookt met de vaststellingen uit de literatuurstudie. Daaruit bleek immers dat we omwille van de kenmerken van het systeem van werkloosheidsuitkeringen in België een stabilisatie van het psychisch welzijn konden verwachten na maximaal 18 maanden werkloosheid. Omwille van de tijdsduur tussen de steekproeftrekking en het ogenblik van het interview, waren alle respondenten minstens 15 maanden werkloos, zodat een samenhang tussen de werkloosheidsduur en het psychisch welzijn niet voor de hand ligt.

Lager geschoolden (maximaal lager onderwijs) blijken iets meer problemen met werkloosheid te ondervinden dan hoger geschoolden. Ze ondervinden – begrijpelijkerwijze – meer financiële problemen met hun werkloosheid, en klagen significant vaker over een gebrek aan sociale contacten en een verlies aan zelfwaarde. Lager geschoolden ondervinden tevens iets meer problemen met het structureren van hun dag en voelen zich iets vaker zinloos en nutteloos. Naar *leeftijd* toe doet er zich een (zwak) kromlijinig verband voor, zoals ook al bleek uit andere studies (b.v. Warr en Jackson, 1984). De leeftijdscategorie tussen 40 en 49 jaar gaat iets sterker gebukt onder werkloosheid dan de -40 en +50-jarigen. Deze middenleeftijdsgroep voelt zich in sterkere mate sociaal geïsoleerd, en klaagt significant vaker over gevoelens van nutteloosheid en over een verlies aan zelfwaardegevoel.

Mannen beleven hun werkloosheid significant negatiever dan vrouwen, en ervaren tevens meer financiële problemen dan deze laatsten. In tegenstelling tot vrouwen lijden mannen in iets sterkere mate aan het verlies aan structuur, zinloosheid, nutteloosheid en het gevoel dat ze hun gezin teleurgesteld hebben. Vrouwen geven daarentegen juist aan dat ze zich omwille van hun werkloosheid in sterkere mate dan voorheen kunnen wijden aan hun gezin. Beide geslachten

wegen de voor- en nadelen van werkloosheid op een andere wijze af : daar waar 59% van de mannen stelt dat werkloos zijn meer nadelen dan voordelen heeft, bedraagt dit percentage onder de vrouwen slechts 29%. Dit impliceert niet dat vrouwen 'genieten' van hun werkloosheid. Ongeveer de helft onder hen (49%) vindt de voor- en nadelen van werkloosheid even groot (onder de mannen bedraagt dit 31%).

De beleving van werkloosheid en het psychisch welzijn hangen nagenoeg rechtlijnig samen met het *gezinsinkomen* van de geïnterviewden : naarmate dit lager is ondervinden de geïnterviewden (iets) meer problemen. Dit geldt vanzelfsprekend vrij sterk wat financiële problemen betreft. Daarnaast doen er zich onder de lagere inkomensgroepen tevens iets meer problemen voor met het structureren van de dag, terwijl deze categorie zich iets sterker zinloos en nutteloos voelt. Vooral de categorie die over minder dan 30 000 BEF per maand beschikt, rapporteert meer problemen en vertoont een lager psychisch welzijn.

De sterkste samenhangen doen zich voor met de variabele *gezinstype*, al zijn ook hier de verschillen tussen de diverse categorieën niet zo groot. Drie categorieën blijken meer problemen te ondervinden dan gemiddeld : de alleenstaanden zonder kinderen, de gehuwde mannen wiens vrouw werkt en de jongeren die bij hun ouders wonen. Zij klagen significant vaker over het gebrek aan structuur, zinloosheid en nutteloosheid. Drie categorieën blijken (iets) minder problemen te ondervinden : de mannen wiens vrouw niet (buitenhuis) werkt, de gehuwde vrouwen met kinderlast en de gehuwde vrouwen zonder kinderlast. Vooral deze laatste twee categorieën beklemtonen in sterkere mate het voordeel dat ze meer tijd kunnen besteden aan hun gezin. Het financiële nadeel van werkloosheid wordt het sterkst aanvoeld door de alleenstaanden met kinderen en de gehuwde mannen (ongeacht de activiteit van de vrouw). De gehuwde vrouwen (ongeacht de kinderlast) tillen hier (iets) minder zwaar aan.

De diverse achtergrondkenmerken van de geïnterviewden hangen natuurlijk in zekere mate samen (zie ook onderdeel 1.1.3). Zo bestaat er een vrij sterke samenhang tussen het gezinstype, het gezinsinkomen en het geslacht van de geïnterviewden. Om na te gaan welke achtergrondkenmerken het sterkst doorwegen op de beleving en het welzijn, werden regressie-analyses uitgevoerd met de beleving en het welzijn als afhankelijke variabelen en de diverse achtergrondkenmerken als predictoren. Op deze wijze krijgen we immers een zicht op de autonome bijdrage van elk achtergrondkenmerk aan de beleving of het welzijn van de geïnterviewden. De variabelen gezinstype en leeftijd werden omgezet in dummies. Uit deze analyses blijkt dat de beleving en het welzijn van de geïnterviewden vooral bepaald wordt door hun gezinstype, hun onderwijsniveau en hun leeftijd. De invloed van de overige variabelen verdwijnt wanneer deze variabelen constant worden gehouden. De invloed van de overige variabelen zit dus verdisconteerd in de drie zojuist vermelde kenmerken. Werkloosheid blijkt (iets) minder belastend te zijn voor gehuwde vrouwen met een werkende partner (ongeacht de kinderlast), voor mannen wiens vrouw niet werkt, voor hoger geschoolden en

voor jongeren en ouderen. Werkloosheid is (iets) problematischer voor alleenstaanden zonder kinderen, thuiswonende jongeren, mannen wiens vrouw werkt, lager geschoolden en werklozen tussen 40 en 50 jaar. Al deze variabelen oefenen los van elkaar een invloed uit de beleving en het welzijn van de geïnterviewden. De verklaringskracht van deze analyses is echter vrij beperkt (tussen 7 en 14% verklaarde variantie). De soms grote verschillen in beleving tussen de geïnterviewden zijn dus slechts in beperkte mate te wijten aan de achtergrondkenmerken van de respondenten.

3. Wensen en verwachtingen over werk

3.1 Globale tendensen

Om het belang dat de geïnterviewden hechten aan werk na te gaan, werden 8 uitspraken beoordeeld (zie tabel 1 van bijlage 4). Samen vormen ze een betrouwbare schaal om de *betrokkenheid bij werk* te meten ('employment commitment', zie b.v.: Jackson et al, 1983 : 535). Gemiddeld genomen voelen de geïnterviewden zich slechts matig betrokken bij arbeid : ze scoren slechts 4,6 op een 10-puntenschaal. Slechts 38% onder hen scoort aan de positieve zijde van de schaal, en vertoont dus een (vrij) sterke betrokkenheid bij arbeid. Zoals ook blijkt uit bijlage 4 hangt daarbij veel af van de precieze inhoud van de beoordeelde stellingen. Zo gaat 68% van de respondenten akkoord met de stelling dat 'gaan werken me het gevoel geeft dat ik iets zinvol doe met mijn leven', terwijl 63% het 'belangrijk vindt om werk te vinden'. Anderzijds vindt ook 62% dat 'men niet per se hoeft te werken om nuttig bezig te zijn', terwijl 51% de stelling afwijst dat 'men enkel van zijn vrije tijd kan genieten als men ervoor gewerkt heeft'. De houding van de geïnterviewden balanceert dus in zekere mate tussen een gerichtheid op betaalde arbeid en een aanpassing aan een 'arbeidsloos' bestaan.

Deze deels dubbelzinnige houding is wellicht mede veroorzaakt door de spanning die men ervaart tussen de tewerkstellings*wens* en de *kansen* die men (nog) heeft om werk te vinden. Daarom werd over beide aspecten een vraag gesteld. Naar de tewerkstellingswens werd gepolst via de vraag 'wanneer zou u het liefst aan het werk gaan, gesteld dat u daar zelf over zou kunnen beslissen ?' De tewerkstellingskans werd bevestigd met de vraag 'wanneer denkt u dat u werk zal vinden ?'. Tabel 6 bevat de antwoorden op beide vragen.

Tabel 6. Vergelijking van de tewerkstellingswens van de geïnterviewden met hun inschatting van hun kans op tewerkstelling (in %)

	Wens	Kans
- binnen de maand	49,1	7,5
- binnen 1 à 6 maanden	15,4	14,8
- binnen 7 à 12 maanden	3,9	10,1
- binnen 1 à 2 jaar	5,4	9,0
- na 2 jaar	9,9	10,2
- nooit	16,3	48,4
Totaal	100,0	100,0

Uit tabel 6 blijkt dat de meerderheid van de geïnterviewden vrij snel terug aan het werk zou willen. Ongeveer 65% wil binnen maximaal enkele maanden werk hebben. Ongeveer de helft van de geïnterviewden wil zelfs binnen de maand aan het werk. Opvallend is toch dat een kleine 10% pas na 2 jaar wil gaan werken, terwijl zelfs 16% zegt dat ze nooit meer willen werken. De vrij hoge tewerkstellingswens van de meeste geïnterviewden contrasteert sterk met hun vrij pessimistische inschatting van hun kansen op de tewerkstelling. Daar waar slechts 22,3% van de geïnterviewden ervan overtuigd is dat ze ten laatste binnen 6 maanden werk zullen vinden, denkt niet minder dan 48,4% onder hen dat ze nooit meer aan werk zullen geraken. Dit pessimisme blijkt ook uit de antwoorden op de vraag 'hoe groot is volgens u de kans dat u werk zal vinden in de nabije toekomst?'. Slechts 12,5% van de respondenten denkt dat deze kans (eerder of erg) groot is, terwijl 20% ze als eerder klein en 49% zelfs als erg klein inschat. Daarnaast geeft 18,5% van de geïnterviewden aan dat ze geen idee hebben van hun kansen op tewerkstelling. Een kruistabel tussen de tewerkstellingswens en de perceptie van de kans op werk toont aan dat beiden voor slechts 33% van de geïnterviewden met elkaar in overeenstemming zijn. Ongeveer 62% voelt zich in hun tewerkstellingswens gefrustreerd, waaronder 30% in sterke mate vermits ze binnen maximaal 6 maanden zouden willen werken, terwijl ze denken dat ze pas binnen 2 jaar (4%) of zelfs nooit (26%) werk zullen vinden. Voor slechts 6% geldt het omgekeerde: zij denken dat ze sneller werk zullen vinden dan ze wensen.

Om de tewerkstellingswensen van de geïnterviewden verder in kaart te brengen werden nog enkele vragen gesteld over de kenmerken van de baan die men 'het liefst zou hebben'. Het gaat hier dus uitdrukkelijk over het aspiratieniveau van de geïnterviewden, en dat kan in zekere mate afwijken van de baan waarnaar men werkelijk op zoek is. In tabel 7 worden de antwoorden op deze vragen vergeleken met de kenmerken van de laatst uitgeoefende baan.

Tabel 7. Vergelijking van de kenmerken van de baan die men het liefst zou hebben met deze van de laatst uitgeoefende baan (in%)

		Gewenste baan	Laatst uitgeoefende baan
Beroepsniveau			
-	ongeschoolde arbeider/ster	28,7	61,7
-	geschoolde arbeider/ster	21,1	15,0
-	'gewone' bediende	24,6	20,9
-	zelfstandige	15,0	1,0
-	overigen (1)	10,6	1,4
Voltijds of deeltijds ?			
-	voltijds	52,5	85,3
-	deeltijds	47,5	14,7
Netto maandinkomen		31 944	26 893

(1) o.m. vrij beroep en hogere bediende of kaderlid

Daar waar de meesten als ongeschoolde arbeid(st)er gewerkt hebben in het verleden, ligt het gewenste beroepsniveau gemiddeld genomen hoger. Naast een lichte stijging van het percentage dat als geschoold arbeid(st)er of 'gewone' bediende wil werken, valt vooral de sterke toename op van het aantal zelfstandigen en 'overigen' (vooral hogere bedienden). Daarnaast valt het op dat nagenoeg de helft liefst deeltijds zou werken (gemiddeld 20 uren per week), daar waar de meesten voorheen voltijds werkten. Het gewenste netto maandinkomen (ongeveer 32 000 BEF) ligt iets hoger dan het inkomen dat men voorheen gemiddeld genomen verdiende (ongeveer 27 000 BEF). Het laatst uitgeoefend beroep werd gemiddeld genomen echter al 5 jaar geleden beëindigd, zodat men voor het werk dat men toen deed op dit ogenblik wellicht ook iets meer zou verdienen. Rekening houdend met het feit dat velen halftijds willen gaan werken, ligt het gewenste inkomen echter wel een heel stuk hoger.

Het voorgaande betreft echter het werk dat men 'het liefst zou willen doen, gesteld dat men daar zelf over zou kunnen beslissen'. Hoger zagen we echter dat de geïnterviewden hun kansen op dergelijk werk als vrij laag inschatten. Daarom werd tevens nagevraagd naar de oorzaken van deze pessimistische inschatting: welke *hindernissen* ervaart men bij het zoeken naar werk? De resultaten van deze bevraging werden opgenomen in tabel 2 van bijlage 4. De respondenten wijzen daarbij vooral naar structurele factoren, zoals 'ik ben te oud', 'ik ben al te lang werkloos' en 'de werkgevers stellen hun eisen te hoog', en wijzen eerder individuele redenen zoals 'ik kan mijn werk niet meer zo goed', 'ik ben te onzeker bij sollicitaties' en vooral 'ik stel te hoge eisen aan een baan' van de hand. Het pessimisme van de geïnterviewden lijkt dus vooral ingegeven door de perceptie dat men omwille van enkele moeilijk veranderbare kenmerken (zoals leeftijd)

slechts weinig 'troeven' in handen heeft op de arbeidsmarkt. Daarnaast valt wel op dat er zich m.b.t. deze hindernissen weinig overeenstemming voordoet onder de respondenten : er komt immers geen hindernis uit de bus die door de overgrote meerderheid van de geïnterviewden als de hoofdbelemmering om terug in te treden wordt ervaren. De hindernis 'ik heb geen goede opleiding' wordt als controversieel ervaren : 38,5% vindt dit een erg belangrijke hindernis, terwijl eveneens 38% ze juist als weinig of niet belangrijk ervaart.

Naast deze reeks vragen werd tevens gevraagd 'beperkt uw gezondheid uw mogelijkheden om te gaan werken?'. Niet minder dan 48% van de respondenten stelt dat dit inderdaad het geval is. Daarbij wordt vooral verwezen naar rugklachten (45% van hen die gezondheidsproblemen ervaren) en in mindere mate ook naar problemen met de ledematen (20% van hen die gezondheidsproblemen ervaren), zoals een operatie aan de handen of moeilijkheden omwille van artrose. Daarnaast geeft iets minder dan 20% van hen die gezondheidsproblemen ervaren psychische klachten op, zoals depressie, slaap- en concentratiestoornissen of 'last van zenuwen'. Het grote aantal respondenten dat problemen met de rug en de ledematen rapporteert is wellicht niet verwonderlijk, gezien de meesten voorheen als ongeschoolde arbeid(st)er werkten, en dus wellicht aan belastende arbeidsomstandigheden werden blootgesteld.

Tot slot werd gepolst naar de *bereidheid* van de respondenten om *offers* te brengen bij het zoeken naar werk. Daarbij werden 18 uitspraken aangeboden die een aspect inhielden dat afweek van een 'ideale' baan. De beoordeling van deze uitspraken werd opgenomen in tabel 3 van bijlage 4. De respondenten getuigen globaal genomen van een vrij grote opleidingsbereidheid : 66% verklaart zich bereid om zich bij te scholen en 60% is zelfs bereid om een nieuwe opleiding te volgen (herscholing). Daarnaast is tevens 68% bereid om tijdelijk werk (voor 6 maanden) te aanvaarden, zonder vooruitzicht op vast werk. De bereidheid om diverse vormen van precaire arbeid te aanvaarden ligt echter een stuk lager. Ongeveer 40 à 46% van de geïnterviewden verklaart zich bereid om 'eentonig werk', 'werk op een lager beroepsniveau', 'ploegenarbeid' of 'werk met onregelmatige uren' te doen. Werk dat een financiële achteruitgang zou inhouden en werk waarvoor men ver van huis moet, wordt door een vrij grote meerderheid afgewezen. Alles bij elkaar genomen is de offerbereidheid van de geïnterviewden dus eerder beperkt, op de vrij grote opleidingsbereidheid na.

3.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken

De hoger besproken wensen en verwachtingen t.o.v. werk hangen natuurlijk in zekere mate samen met de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden. We beperken ons daarbij tot de analyse van de betrokkenheid bij werk, het contrast tussen de tewerkstellingswens en de ingeschatte kans op werk, en de offerbereidheid. Om het contrast tussen de tewerkstellingswens en de tewerkstellingskans te analyseren werd een nieuwe maat geconstrueerd : de 'frustratieindex'. Deze

vormt het verschil tussen de wens en de kans op tewerkstelling en geeft dus aan in hoeverre de tewerkstellingswens voor de geïnterviewden wordt gefrustreerd. De opsplitsing van deze variabelen naar de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden werd opgenomen in tabel 4 van bijlage 4. Bij de analyse van de verschillen in beleving (zie onderdeel 2.2) werden de grootste samenhangen vastgesteld met de variabelen gezinstype en gezinsinkomen. De rol van deze variabelen is hier echter vrij beperkt. De belangrijkste samenhangen doen zich hier voor met de variabelen leeftijd, opleidingsniveau en werkloosheidsduur.

De *lager geschoolden* vertonen een sterkere betrokkenheid bij werk. Dit is in overeenstemming met onderzoek naar de typische opinies van (ongeschoolde) arbeiders ('arbeiderscultuur'), waarbij wordt vastgesteld dat het traditionele arbeidsethos in sterkere mate leeft bij lager geschoolden (De Witte, 1990 : 50-52 en 175-176). Deze sterkere gerichtheid op betaalde arbeid bij lager geschoolden contrasteert echter met hun sterker pessimistische inschatting van hun kansen op werk. Vooral zij worden dan ook in hun tewerkstellingswens gefrustreerd. Hoger geschoolden vertonen een iets lagere betrokkenheid op werk en zien voor zichzelf meer kansen op tewerkstelling in de toekomst dan lager geschoolden. Hoger geschoolden zijn tevens in sterkere mate tot offers bereid dan lager geschoolden. Zo zijn ze in sterkere mate bereid om een opleiding te volgen, en zijn ze eveneens in sterkere mate bereid om diverse vormen van preciaire arbeid te aanvaarden. Dat lager geschoolden minder sterk gericht zijn op het volgen van een opleiding is - omwille van hun lagere scholingsgraad - wellicht niet verwonderlijk. Het wellicht preciairere karakter van hun vroegere werk verklaart waarschijnlijk hun lagere bereidheid om preciaire arbeid te aanvaarden.

De *oudere* respondenten vallen vooral op door hun erg pessimistische inschatting van hun kans op tewerkstelling, terwijl ze zich juist in iets sterkere mate betrokken voelen bij arbeid. De breuklijn m.b.t. de negatieve inschatting van de eigen kansen op de arbeidsmarkt ligt rond 38 à 39 jaar. Vanaf de leeftijd van 39 jaar geeft steeds een meerderheid van de geïnterviewden aan dat ze wellicht nooit meer werk zullen vinden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de +40-jarigen zich in sterkere mate in hun tewerkstellingswens gefrustreerd voelen dan de -40-jarigen. Vooral de leeftijdscategorie van de 40-49-jarigen lijkt hier sterker onder gebukt te gaan. Naarmate de leeftijd van de respondenten stijgt neemt hun offerbereidheid af. Jongere respondenten zijn in sterkere mate tot scholing en preciaire arbeid bereid dan ouderen. Dit ligt in de lijn van eerdere onderzoeken naar de wijze waarop jongeren omgaan met werkloosheid (zie o.m. : De Witte, 1986 : 148-152 en 1988 : 38-41). De fysieke capaciteiten van ouderen zijn natuurlijk beperkter, waardoor ze wellicht in mindere mate dan jongeren tot offers in staat zijn.

Ook de *werkloosheidsduur* brengt differentiatie aan onder de geïnterviewden. Naarmate men langer werkloos is, schat men de eigen kans om nog werk te vinden als negatiever in. De tewerkstellingswens en de betrokkenheid bij arbeid hangen echter niet met de werkloosheidsduur samen, waardoor de frustratie van

de tewerkstellingswens toeneemt naarmate men langer werkloos is. De breuklijn m.b.t. de negatieve inschatting van de eigen arbeidsmarktkansen situeert zich rond 4 jaar werkloosheid : vanaf het vierde jaar werkloosheid geeft een meerderheid van de geïnterviewden te kennen dat ze wellicht nooit meer werk zullen vinden. De offerbereidheid van de respondenten hangt niet met hun werkloosheidsduur samen.

Vrouwen blijken iets minder sterk op arbeid betrokken dan mannen, terwijl ze hun *gewenste* herintrede in de arbeidsmarkt gemiddeld genomen ook iets later plannen (vooral na 1 jaar). Naar offerbereidheid toe doet er zich slechts één verschil voor tussen beide geslachtsgroepen : vrouwen blijken in mindere mate bereid te zijn om concessies te doen m.b.t. hun arbeidstijden, zoals werk met onregelmatige uren en werk waarvoor men lang moet reizen. Al deze verschillen verwijzen natuurlijk naar het verschil in rolpatroon tussen mannen en vrouwen, waarbij vrouwen zich (tevens) dienen toe te leggen op de huishouding en het opvoeden van kinderen. Dit blijkt tevens uit de samenhang tussen de diverse schalen en het *gezinstype* van de respondenten. Daaruit blijkt immers dat de hoger vermelde verschillen hoofdzakelijk te wijten zijn aan de geïnterviewde vrouwen die gehuwd zijn en/of kinderen hebben.

Ook hier werd via regressieanalyse gezocht naar de achtergrondkenmerken die de houding ten opzichte van werk het sterkste bepalen. Zoals verwacht kon worden, blijkt de klemtoon daarbij te liggen op de leeftijd, het opleidingsniveau en de werkloosheidsduur van de geïnterviewden. Deze variabelen verklaren samen echter slechts een beperkt deel van de variabiliteit in opinies. De betrokkenheid bij arbeid wordt door slechts twee variabelen bepaald : gehuwde vrouwen met kinderen en hoger geschoolden tonen zich - onafhankelijk van elkaar - in iets mindere mate betrokken bij werk. De perceptie van de tewerkstellingskansen en de mate waarin de tewerkstellingswens gefrustreerd wordt, worden vooral bepaald door de leeftijd van de geïnterviewden en in mindere mate ook door hun werkloosheidsduur : ouderen en langduriger werklozen zien minder kansen op tewerkstelling en worden in sterkere mate in hun tewerkstellingswens gefrustreerd. De diverse aspecten van de offerbereidheid worden in nagenoeg gelijke mate bepaald door de leeftijd en het opleidingsniveau van de geïnterviewden : jongeren en hoger geschoolden tonen zich in sterkere mate tot offers bereid.

4. Zoekgedrag en activiteiten overdag

4.1 Globale tendensen

Aan de geïnterviewden werden diverse vragen gesteld over de mate waarin en de wijze waarop ze op zoek waren naar werk. Tabel 8 bevat de antwoorden op een vraag naar een globale typering van het eigen zoekgedrag op het ogenblik van het interview.

Tabel 8. Typering van het eigen zoekgedrag (in %)

	Percentage geïnterviewden
- Ik zoek actief naar werk	15,6
- Ik hou mijn ogen open, maar zoek niet hard naar werk	36,6
- Ik zoek niet echt naar werk op dit ogenblik	47,8

Uit tabel 8 blijkt dat de meerderheid van de geïnterviewden gekenmerkt wordt door een weinig intens zoekgedrag. Nagenoeg de helft (47,8%) had het zoeken naar werk stopgezet, terwijl 37% op eerder passieve wijze naar werk zocht ('ik hou mijn ogen open'). Slechts een minderheid van net geen 16% rapporteert dat ze actief op zoek zijn naar werk. Deze globale typering van het eigen zoekgedrag wordt aangevuld door de resultaten die in tabel 9 werden opgenomen.

Tabel 9. Gegevens over het zoekgedrag (in %)

	Percentage geïnterviewden
De voorbije 4 weken gesolliciteerd	16
De voorbije 3 maanden :	
- advertenties opgezocht in kranten en weekbladen	51
- aan vrienden of familie gevraagd of ze ergens werk wisten	42
- gesolliciteerd	30
- spontaan aangeboden bij een werkgever	23
- een werkaanbieding gekregen van de VDAB	23
- bij de VDAB gaan kijken of er werk was	15
- schriftelijk gesolliciteerd op advertenties	13

Uit tabel 9 vallen diverse vaststellingen op, die aansluiten bij de resultaten uit tabel 8. Vooreerst blijkt slechts een beperkte groep daadwerkelijk te solliciteren (d.i. zich persoonlijk of schriftelijk aan te bieden bij een werkgever). Slechts 16% had gedurende de voorbije maand ergens gesolliciteerd (gemiddeld aantal sollicitaties : 2,7). Voor de voorbije 3 maanden samen stijgt dit percentage tot 30% (gemiddeld aantal sollicitaties : 3,9 keer). Daarbij valt op dat het hoofdzakelijk over spontane sollicitaties gaat, en slechts in beperkte mate over schriftelijke sollicitaties. Naast dit beperkte aantal sollicitaties in 'enge zin', blijkt er een groter aantal respondenten voor te komen dat in de brede betekenis van het woord op zoek is naar werk : ongeveer de helft van de geïnterviewden had in de beschouwde periode advertenties opgezocht in de geschreven pers (ongeveer 25% had dit zelfs 10 keer of vaker gedaan), en 42% had in de eigen sociale kring navraag gedaan naar vacatures. Dit stemt overeen met de vaststelling uit tabel 8 dat een belangrijk deel van de geïnterviewden 'de ogen openhoudt', zonder daadwerkelijk te solliciteren. Tot slot blijkt uit tabel 9 dat nagenoeg een kwart van

de geïnterviewden (23%) een werkaanbieding had gekregen van de VDAB in de beschouwde periode. Over het algemeen ging het over 1 of 2 werkaanbiedingen.

Op basis van de gegevens uit tabel 9 werden 2 maten geconstrueerd: een schaal voor de intensiteit van het zoekgedrag (de som van het aantal keren dat men via 5 mogelijke kanalen naar werk zocht) en een schaal voor de mate waarin men van diverse kanalen gebruik maakte bij het zoeken naar werk. Uit de voorgaande resultaten bleek reeds dat de intensiteit van het zoekgedrag vrij beperkt is: gemiddeld genomen scoort men 1,5 op een 10-puntenschaal. Gemiddeld genomen maakten de geïnterviewden van 14 kanalen gebruik in hun zoektocht naar werk. Ongeveer 38% had van geen enkel kanaal gebruik gemaakt.

Aan de geïnterviewden werd tevens gevraagd of ze, sinds ze werkloos werden, ingeschreven zijn bij een interimbureau, meegedaan hebben aan werfexamens vanwege de overheid, of beroep gedaan hebben op een politieke om hen aan werk te helpen. Ook hier liggen de percentages laag: slechts 6,6% had meegedaan aan werfexamens, 14% had beroep gedaan op een politieke, en 21% had zich ooit ingeschreven bij een interimbureau.

Over het zoekgedrag van de geïnterviewden werden tot slot nog 2 soorten vragen gesteld. Eerst werd gepolst naar de evolutie van het zoekgedrag: 'Zoekt u nu meer of minder naar werk dan in de beginperiode dat u werkloos was?'. Daarnaast werden nog een 10-tal uitspraken over solliciteren ter beoordeling voorgelegd. Tabel 10 bevat de informatie over de *evolutie* van het zoekgedrag.

Tabel 10. Evolutie van het zoekgedrag (in %)

Evolutie zoekgedrag t.o.v. begin van de werkloosheid	Percentage respondenten
- Zoekt nu veel meer	8,4
- Zoekt nu iets meer	7,1
- Zoekt nu evenveel	28,4
- Zoekt nu iets minder	20,8
- Zoekt nu veel minder	35,3
Totaal	100,0

Uit tabel 10 blijkt dat meer dan de helft van de geïnterviewden op het ogenblik van het interview minder frequent naar werk zoekt dan in de beginfase van hun werkloosheid. De meerderheid van de geïnterviewden solliciteert nu dus vrij weinig, doch vroeger was hun sollicitatiegedrag intenser. Wellicht speelt hierbij een zeker demotivatie-effect een rol, zoals ook al bleek uit de literatuurstudie (zie o.m. Kroft et al., 1989, 178 en 272-282; Donker Van Heel, 1989, 44; Muffels et al., 1990, 57-62).

In tabel 1 van bijlage 5 werd de beoordeling opgenomen van een 10-tal uitspraken over solliciteren. Deze uitspraken konden gegroepeerd worden tot drie

dimensies, waarmee dan schalen werden gevormd. Een eerste schaal groepeerde uitspraken die een zeker pessimisme weerspiegelen m.b.t. de kans om werk te vinden en het nut van solliciteren. Opvallend genoeg wordt deze schaal gemiddeld genomen afgewezen (score : 4,1 op een 10-puntenschaal), waaruit dus een zeker optimisme m.b.t. het vinden van werk spreekt. Zo stelt 49% van de geïnterviewden 'ik ben toch nog optimistisch dat ik werk zal vinden', terwijl 57% de stelling 'wie hard zoekt, vindt wel werk' onderschrijft. Met uitspraken zoals 'werk zoeken heeft geen zin, want er is toch geen werk' of 'werk vinden is voor mij niet meer weggelegd' stemt telkens slechts een kleine 30% van de respondenten in. Wel klaagt 48% van de geïnterviewden dat 'werkgevers niet geïnteresseerd zijn in mensen zoals ik'. Naast dit relatief optimisme m.b.t. het nut van solliciteren geeft ongeveer 30% van de respondenten een gebrek aan sollicitatievaardigheden aan : ze weten niet goed waar of hoe ze moeten solliciteren. Een ongeveer even groot percentage respondenten geeft aan dat hun gezinsleden en/of partner hun steunen bij hun zoektocht naar werk. Een groot aantal respondenten wordt dus slechts in geringe mate aangemoedigd en gesteund wat hun zoekgedrag betreft. Tot slot nog dit : slechts 15% stemt in met de stelling 'als ik ga werken dan zou ik niet meer verdienen dan wat ik nu krijg'.

Naast het zoekgedrag werd tevens gepolst naar de activiteiten die de werklozen gedurende een normale 'werkdag' ontplooiën. Daarbij werden 22 activiteiten aangeboden met de vraag hoeveel tijd men er normaal gesproken dagelijks aan besteedt. De resultaten van deze bevraging werden opgenomen in tabel 2 van bijlage 5. Daaruit blijkt dat nagenoeg alle respondenten overdag actief zijn in de huishouding. Daarnaast besteedt een kleine meerderheid tevens enige tijd aan hobby's, in de tuin werken en lezen. Ook aan sociale contacten wordt tijd besteed. Contacten met de ruimere familie zijn hierbij iets belangrijker dan contacten met vrienden of burens. Slechts een beperkt aantal respondenten rapporteert vrij passieve activiteiten zoals 'thuis zitten zonder iets te doen' en 'slapen overdag'. Globaal genomen blijken de meeste geïnterviewden hun tijd dus op een eerder actieve wijze te besteden.

4.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken

De verschillende aspecten van het zoekgedrag werden uitgesplitst naar de diverse achtergrondkenmerken van de geïnterviewden (zie tabel 3 van bijlage 5). Het arbeidsmarktgedrag van de geïnterviewden blijkt vooral samen te hangen met hun leeftijd, hun werkloosheidsduur en -in mindere mate - met hun onderwijsniveau. De overige variabelen, zoals het gezinsinkomen en het geslacht, spelen daarbij geen rol van betekenis.

De sterkste samenhang doet zich voor met de *leeftijd* van de geïnterviewden : het zoekgedrag neemt in sterke mate af naarmate de leeftijd van de respondenten stijgt. Na 40 jaar en zeker na 50 jaar daalt het sollicitatiegedrag in sterke mate. Zo geeft de helft (49%) van de 40-49-jarigen en zelfs 70% van de + 50-

jaringen aan dat ze niet meer op zoek zijn naar werk. Ook het pessimisme inzake het nut van solliciteren is onder deze laatste leeftijdscategorieën erg hoog. Dit hangt natuurlijk samen met de inschatting van hun kansen op de arbeidsmarkt. Hoger zagen we immers dat dezelfde leeftijdscategorieën erg pessimistisch zijn wat hun kansen op werk betreft. Het lijkt dan ook weinig zinvol om intens te solliciteren, wanneer de kans om via dit gedrag werk te vinden nagenoeg nihil is. Dat de lage sollicitatiefrequentie van de 'ouderen' in deze steekproef vooral aan demotivatie te wijten is, blijkt uit hun beoordeeling van de evolutie van hun sollicitatiegedrag: niet minder dan 71% van de + 40-jarigen geeft immers aan dat ze nu minder solliciteren dan vroeger.

Daarnaast hangt het zoekgedrag eveneens samen met het onderwijsniveau en de werkloosheidsduur van de geïnterviewden. Vooral de *laagst geschoolden* (maximaal lager onderwijs) solliciteren minder en zijn ook pessimistischer wat het nut van sollicitaties betreft. Naarmate de *werkloosheidsduur* stijgt neemt het sollicitatiegedrag - begrijpelijkerwijze - af, terwijl het pessimisme over het nut van sollicitaties toeneemt. De breuklijn lijkt zich te situeren rond 5 jaar werkloosheid. Naar *geslacht* toe doet er zich geen verschil in zoek- of sollicitatiegedrag voor. Mannen zijn wel pessimistischer ingesteld dan vrouwen. Naar *gezinstype* toe, valt vooral de categorie van de jongeren die bij de ouders inwonen op. Wellicht omwille van hun jeugdige leeftijd - en dus hun grotere kans op werk - vertonen zij een intenser zoekgedrag. Gehuwde mannen blijken vrij pessimistisch te zijn ingesteld, terwijl gehuwde vrouwen juist optimistischer zijn. Naar *gezinsinkomen* toe doen er zich geen verschillen voor. Het is dus zeker niet zo dat een lager (gezins)inkomen een aanzet zou vormen om harder of intenser te solliciteren.

Na regressie-analyse blijkt dat de leeftijd en - in mindere mate - de werkloosheidsduur het zoekgedrag determineren. Beide variabelen beïnvloeden het zoekgedrag dus onafhankelijk van elkaar: ouderen en langdurig werklozen zoeken minder frequent dan respectievelijk jongeren en werklozen die nog niet zo lang werkloos zijn. Dit lijkt erop te wijzen dat het zoekgedrag vooral bepaald wordt door de reële arbeidsmarktkansen van de geïnterviewden. Hun arbeidsmarktgedrag lijkt dus een aanpassing te weerspiegelen aan hun geringere kansen op werk.

5. Beoordeling van beleidsmaatregelen

5.1 Globale tendensen

Een laatste deel van de enquête had betrekking op de beoordeling van beleidsmaatregelen. Eerst werden 7 mogelijke strategieën ter beoordeling aangeboden, gaande van 'een cursus volgen om zelfzeker te worden' tot 'zeer actieve arbeidsbemiddeling krijgen'. Daarna werden een aantal vragen gesteld over de kennis en beoordeeling van de WWA. Een reeks vragen over het volgen van een opleiding en over de kennis en beoordeling van een 'vrijstelling om familiale of sociale redenen'

sloot deze vragenreeks af. We overlopen achtereenvolgens de resultaten m.b.t. deze topics.

Aan de respondenten werden 7 mogelijke *maatregelen* voorgelegd, deze varieerden van het volgen van een cursus tot het krijgen van actieve arbeidsbemiddeling. Deze lijst van maatregelen werd ontleend aan de studie van Van Regenmortel et al (1990 : 238-240). Telkens werd gevraagd om aan te geven 'hoe noodzakelijk ze voor u persoonlijk zijn om werk te vinden'. Tabel 11 bevat de antwoorden op deze vraag.

Tabel 11. Beoordeling van enkele vormen van begeleiding (in %)

Maatregelen (1)	Noodzakelijk	Zinvol, maar niet noodzakelijk	Niet nodig
1. Arbeidsbemiddeling krijgen	26	42	32
2. Een cursus volgen om uw vroegere kennis en vaardigheden op te frissen	18	45	37
3. Een cursus volgen om uw basiskennis te verbeteren	21	37	42
4. Een beroepsopleiding volgen	16	46	38
5. Zeer actieve arbeidsbemiddeling ('counseling') krijgen	16,5	34,5	49
6. Een cursus volgen om meer zelfzeker te worden	14	40	46
7. Een sollicitatietraining volgen	14	36	50

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in deze tabel werd vermeld.

Globaal genomen lijken de geïnterviewden niet al te veel belang te hechten aan de aangeboden maatregelen. Maximaal 26% onder hen ervaart de diverse maatregelen immers als noodzakelijk om werk te vinden, terwijl 32 à 50% ze als onnodig ervaren. Een nagenoeg even grote groep van 34 à 46% vindt ze wel 'zinvol, doch niet noodzakelijk'. Voor velen 'mag' het dus, maar het 'moet' niet. De vraag naar hulp vanwege de overheid en haar instanties lijkt dus niet zo groot. Van alle beoordeelde maatregelen scoort het krijgen van arbeidsbemiddeling nog het hoogst. Deze maatregel werd omschreven als 'iemand geeft u advies over uw mogelijkheden en geeft u informatie over een mogelijke opleiding of openstaande betrekkingen. U moet dan zelf de nodige stappen zetten'. Dit laatste lijkt belangrijk voor de geïnterviewden, want het krijgen van 'zeer actieve arbeidsbemiddeling' ('counseling'), waarbij de rol van de begeleidende instanties veel actiever is, scoort een stuk lager. Wellicht hopen de meesten nog op eigen krachten werk te vinden, zonder al te veel inmenging van buitenaf. Cursussen om de vroegere kennis en vaardigheden op te frissen of om de basiskennis te verbeteren genieten nog van een zekere - zij het beperkte - bijval, samen met het volgen van een beroepsopleiding. Slechts weinigen lijken echter gewonnen voor het volgen van een sollicitatietraining of van een cursus om hun zelfzekerheid te verhogen.

Na deze beoordeling van mogelijke maatregelen werden een aantal vragen gesteld over de *Weer-Werkactie*. Eerst werd gepolst naar de *kennis* die men had van de WWA. Op de vraag 'Hebt u al eens gehoord van de Weer-Werkactie?' antwoordt slechts 20,2% van de geïnterviewden positief. Na een korte voorstelling van de WWA blijkt nog 9% van de geïnterviewden de actie te herkennen. De WWA is dus *gekend* door 29,2% van de respondenten. Zij die de actie kennen hebben er vooral van gehoord via kranten of tijdschriften (25%), via de TV of radio (19%) of via de VDAB of RVA (17%). Slechts 5,3% ($n = 16$) was reeds in contact gekomen met de WWA. Voor enkelen onder hen ging het over een informatieve contactname, zonder dat men deelnam aan de actie. Zes respondenten geven aan dat ze de begeleiding van een WWA-team afgebroken hadden. De redenen voor dit afhaken waren erg divers. Drie respondenten waren op het ogenblik van het interview nog in begeleiding en voor één respondent was de begeleiding reeds afgelopen.

De WWA mag dan voor velen onbekend zijn, onbemand is ze zeker niet. Na een korte voorstelling ervan *beoordeelt* 28,9% ze als 'erg goed' en vindt 48,6% ze eerder goed. Samengenomen geeft 77,5% van de geïnterviewden dus een gunstig oordeel over de actie. Ongeveer 21% vindt de actie 'niet goed, maar ook niet slecht', terwijl 1,7% ze als (eerder of erg) slecht beoordeelt. Als positief ervaart men vooral de geboden steun en begeleiding (42,4% van hen die antwoorden op de vraag), het vrijwillig karakter van de deelname (24%), de hulp bij het zoeken naar een opleiding (16%) en het bieden van hulp 'op maat' (12%). Slechts weinigen geven een negatief aspect van de WWA aan (26,5% van de geïnterviewden). Als voorname kritiek wordt daarbij verwezen naar het feit dat ze 'mij toch niet aan (gepast) werk kunnen helpen' (36,4% van hen die iets negatiefs vermelden). Een kleiner aantal (14%) 'houdt niet van de (betuttelende en controlerende) wijze van werken' en een even groot aantal 'wil liever zelf zoeken naar werk'.

Over de bereidheid om *deel te nemen* aan de WWA lopen de meningen iets sterker uiteen. Ongeveer 20,4% zou zeker gaan indien men hen dat zou vragen, en 40,7% zou 'waarschijnlijk wel' gaan (samen 61%). Ongeveer 14,3% zou waarschijnlijk niet gaan, en 17,3% zou zeker niet gaan (samen 31,6%). Ongeveer 7% weet nog niet wat ze zouden doen. Als reden om niet deel te willen nemen verwijst men naar het feit dat men te oud is en dus geen kans meer maakt op werk (23% van hen die niet willen deelnemen aan de WWA), stelt men dat men geen hulp nodig heeft bij het zoeken naar werk (18%), dat men een te slechte gezondheid heeft om nog werk te kunnen vinden (13%) en dat men te veel werk heeft met het verzorgen van zieke kinderen of familieleden (12%). Nog een kleiner groepje heeft geen interesse omdat ze zich volledig aangepast hebben aan werkloosheid (10%) of omdat ze geen werk (meer) willen (7%).

Hoger zagen we reeds dat de bereidheid om een opleiding te volgen vrij groot was. Over het volgen van een *opleiding* werden in dit deel nog enkele additionele vragen gesteld. Ongeveer de helft van de geïnterviewden (48,6%) verklaart zich

bereid om een opleiding te volgen, maar stelt daarbij wel een aantal voorwaarden. Ongeveer 16% is bereid om een opleiding te volgen en stelt daarbij géén voorwaarden, terwijl 35,4% aangeeft niet bereid te zijn om een opleiding te volgen. De hoge opleidingsbereidheid is dus vooral conditioneel. Aan allen die zich bereid verklaarden om een opleiding te volgen ($n = 200$ of 64,7% van de geïnterviewden) werden dan een aantal vragen gesteld over de voorwaarden die ze stelden om een opleiding te volgen. De antwoorden op deze vragen werden opgenomen in tabel 1 van bijlage 6. Daaruit blijkt dat de bereidheid om een opleiding te volgen vooral afhangt van twee voorwaarden: de garantie dat men er werk mee vindt en het feit dat de dagelijkse verplaatsing niet meer dan één uur heen en één uur terug duurt. Zo is 75% bereid om een opleiding te volgen als 'het zeker is dat men daardoor werk vindt', terwijl slechts 29% een opleiding willen volgen, als het 'niet zeker is dat u daardoor werk vindt'. Slechts 23% van hen die een opleiding willen volgen, is bereid om er zich dagelijks 2 uur voor te verplaatsen. Een meerderheid blijkt bereid om een opleiding van 3 of 6 maanden te volgen (respectievelijk 79% en 63%). Het ontbreken van kinderopvang vormt evenmin een obstakel voor 60%, terwijl een kleine meerderheid (52%) bereid is om een voltijdse opleiding te volgen. En kleine financiële bijdrage betalen doet de bereidheid tot deelname echter dalen (42% instemming), evenals het niet aangepast zijn van de opleidings-tijden aan de schooltijden van de kinderen (45% instemming).

Aan alle respondenten werden daarna een 10-tal uitspraken voorgelegd over (het nut van) opleidingen. De beoordeling van deze uitspraken werd opgenomen in tabel 2 van bijlage 6. Opvallend is dat er nooit een meerderheid met één van de aangeboden stellingen instemt: alle uitspraken worden als controversieel beoordeeld of afgewezen. De meningen van langdurig werklozen over het (nut van) het volgen van een opleiding lopen blijkbaar in sterke mate uiteen. Dit blijkt o.m. uit de beoordeling van de mate waarin een opleiding kansen biedt op werk. Hoger zagen we reeds dat dit voor de geïnterviewden een centrale conditie vormt om een opleiding te starten. Aan deze conditie wordt in de ogen van de geïnterviewden echter onvoldoende voldaan: slecht 19% vindt immers dat 'Wie een beroepsopleiding volgt zeker werk vindt'. Het volgen van een opleiding wordt anderzijds ook niet als nutteloos afgewezen. Slechts 18% van de respondenten stelt immers dat 'het geen zin heeft om een opleiding te volgen, want dat levert toch geen werk op' (50% van de geïnterviewden wijst deze stelling van de hand). Wat het nut van een opleiding voor het vinden van werk betreft, lijken de meeste respondenten dus eerder onbeslist: ze schijnen het niet goed te weten. Het controversiële karakter van deze topic blijkt ook uit de reacties op de stelling 'ik heb geen opleiding nodig om werk te vinden': 32% gaat hiermee akkoord, terwijl 33% van dit van de hand wijst. Twijfels over het volgen van een opleiding lijken vooral ingegeven door de idee dat er te weinig opleidingsmogelijkheden bestaan (34% schuift dit naar voor) of bij het gevoel dat men er te oud voor is (38%). De reden voor een twijfel ligt *niet* bij het feit dat men 'niet goed weet wat kiezen' (44%

wijst dit af), 'een opleiding is te duur' (47% niet akkoord) of 'ik heb geen tijd meer om nog een opleiding te volgen' (66% niet akkoord).

Naast deze uitspraken over opleidingen werden er nog twee vragen gesteld over de werkloosheidsdiensten. De stelling 'de werkloosheidsdiensten (RVA, VDAB) zetten zich niet genoeg in voor de werklozen' wordt controversteel beoordeeld : 27% gaat ermee akkoord, terwijl 34% ze afwijst. Dat 'de RVA er alleen maar op uit is om werklozen te schorsen' wordt van de hand gewezen door 49,5% van de geïnterviewden (19% gaat ermee akkoord).

Tot slot werd een korte omschrijving aangeboden van het statuut '*vrijstelling om familiale of sociale redenen*', waardoor werklozen tijdelijk vrijgesteld kunnen worden van de stempel- en sollicitatieplicht, om zich aan de zorg voor familieleden te kunnen wijden. Ze ontvangen dan een maandelijkse uitkering van ongeveer 10 500 BEF. Dit statuut blijkt vrij goed gekend te zijn : 55,4% van de geïnterviewden hadden al over deze maatregel gehoord. Dit statuut is dus beduidend beter gekend dan de WWA. Op de vraag naar de bereidheid om van dit statuut gebruik te maken antwoordt 24% van de respondenten 'zeker wel' en 17% waarschijnlijk wel (samen 41%). Ongeveer 12% zou er waarschijnlijk geen gebruik van maken en 47% zou dit zeker niet doen. De bereidheid om een dergelijke vrijstelling aan te vragen ligt dus lager dan de bereidheid om deel te nemen aan de WWA.

5.2 Verschillen naar achtergrondkenmerken

Ook de beoordeling van de diverse beleidsmaatregelen hangt in zekere mate samen met de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden (zie tabel 3 van bijlage 6). De sterkste samenhangen doen zich voor met de leeftijd van de geïnterviewden : jongeren beoordelen de diverse beleidsmaatregelen over het algemeen als positiever dan ouderen, en de bereidheid om aan de meeste maatregelen deel te nemen is tevens hoger onder de jongere respondenten. Om de diverse maatregelen die hoger werden besproken beter tot hun recht te laten komen, overlopen we ditmaal elke maatregel afzonderlijk en gaan dan telkens na welke achtergrondvariabelen de beoordeling van de maatregel beïnvloeden.

Hoger werden 7 vormen van *begeleiding* besproken, die varieerden van het volgen van een cursus om de zelfzekerheid te verhogen tot zeer actieve arbeidsbemiddeling ('counseling'). Deze maatregelen kunnen gegroepeerd worden tot twee groepen : het volgen van een *cursus* en het krijgen van *arbeidsbemiddeling* (zie bijlage 2; onderdeel G). De houding van de respondenten t.o.v. deze twee topics hangt nagenoeg niet samen met hun achtergrondkenmerken. Enkel de leeftijd brengt een zekere differentiatie teweeg : respondenten die jonger zijn dan 40 jaar staan positiever ten opzichte van cursussen en arbeidsbemiddeling; zij die ouder zijn dan 50 jaar staan er duidelijk negatiever tegenover. Vrouwen beoordelen het volgen van een cursus ook iets positiever dan mannen. De uitsplitsing naar het

gezinstype vult deze vaststelling aan : vooral de mannen wiens vrouw huisvrouw is, staan negatief t.o.v. het volgen van een cursus. Deze categorie werklozen zal verderop nog enkel keren opvallen door hun minder positieve houding t.o.v. de overige beleidsmaatregelen.

Over de WWA werden diverse vragen gesteld. We analyseren de kennis, de beoordeling en de bereidheid tot deelname aan de WWA. De *kennis* van de WWA wordt enkel beïnvloed door het opleidingsniveau van de respondenten : de hoogst geschoolden binnen de steekproef kennen de WWA beter dan de laagst geschoolden (LO of lager : 21% kent de WWA; HSO of hoger : 44% kent ze). De kennis van de WWA is niet groter in de regio's waar de WWA reeds eerder werd opgestart : tussen de werklozen uit de regio's van de pilootfase en deze uit de regio's van de uitbreidingsfase doet er zich geen verschil in kennis voor. De *beoordeling* van de WWA hangt -opvallend genoeg- met geen enkel achtergrondkenmerk samen. Er doen zich enkel twee (niet significante) tendensen voor : hoger geschoolden spreken een iets positievere evaluatie uit en mannen wiens partner huisvrouw is, beoordelen de WWA als negatiever. De *bereidheid* om deel te nemen aan de WWA hangt wel significant samen met enkele achtergrondkenmerken : hoger geschoolden, jongeren en vrouwen zijn in iets sterkere mate tot deelname bereid dan respectievelijk lager geschoolden, ouderen en mannen. Opnieuw valt de lage bereidheid tot deelname op van de werkloze mannen wiens partner huisvrouw is. Na regressie-analyse blijken de leeftijd en - in mindere mate - het opleidingsniveau van de geïnterviewden de deelnamebereidheid te bepalen.

De bereidheid om een *opleiding* te volgen blijkt samen te hangen met de leeftijd, het opleidingsniveau, de werkloosheidsduur en het gezinstype van de geïnterviewden. Lager geschoolden, werklozen ouder dan 40 jaar, langdurig werklozen en mannen wiens partner huisvrouw is, verklaren zich vaker niet bereid om nog een opleiding te volgen. Na regressie-analyse blijkt de opleidingsbereidheid vooral bepaald te worden door het onderwijsniveau en de werkloosheidsduur van de geïnterviewden. Lager geschoolden en langdurig werklozen zijn - onafhankelijk van elkaar - in mindere mate bereid om een opleiding te volgen. Naast deze bereidheid om een opleiding te volgen, werd de houding ten opzichte van opleidingen in kaart gebracht via een 10-tal uitspraken. Met deze uitspraken konden drie schalen worden gevormd (zie bijlage 2, deel H2). We beperken ons hier tot de schaal 'negatieve houding t.o.v. opleidingen'. Deze houding is afhankelijk van het opleidingsniveau, de leeftijd, het gezinsinkomen, het geslacht en het gezinsinkomen. Categorieën die negatiever staan ten opzichte van een opleiding zijn : de lager geschoolden, de +40-jarigen, de lagere inkomensgroepen en de mannen. De gehuwde vrouwen met kinderen en de jongeren die bij hun ouders inwonen staan iets positiever t.o.v. opleidingen. Na regressie-analyse blijkt de houding t.o.v. een opleiding bepaald te worden door het onderwijsniveau en één gezinstype : hoger geschoolden en gehuwde vrouwen met kinderen staan positiever ten opzichte van een opleiding.

De kennis van het statuut '*vrijstelling om familiale of sociale redenen*' hangt samen met het geslacht (en dus ook het gezinstype) en het gezinsinkomen. Vrouwen blijken dit statuut beter te kennen dan mannen (66% van de vrouwen kent het, tegenover 33% van de mannen). De uitsplitsing naar gezinstype toont aan dat dit statuut het best gekend is door de doelgroep : alleenstaande en gehuwde vrouwen met kinderlast. Vrouwen zonder kinderen kennen dit statuut niet opvallend beter dan mannen. Opvallend is tevens dat dit statuut beter gekend is door werklozen met een hoger gezinsinkomen. Met het opleidingsniveau doet er zich geen samenhang voor. Niet de mate aan (algemene) kennis, doch wel de financiële implicaties van dit statuut blijkt dus doorslaggevend te zijn voor de kennis van dit statuut : zij die er financieel gezien minder op zouden achteruitgaan kennen het statuut het best. De bereidheid om een vrijstelling aan te vragen hangt met een aantal achtergrondvariabelen samen : de leeftijd, het geslacht, het gezinstype en het gezinsinkomen. Jongeren beneden 30 jaar, gehuwde vrouwen en de hogere inkomenscategorieën zijn in (iets) sterkere mate bereid om een vrijstelling aan te vragen. Mannen wijzen dit in sterke mate van de hand. Deze samenhangen lijken evident omwille van het rolpatroon tussen mannen en vrouwen. Jonge gehuwde vrouwen met kinderen worden als samenwonend beschouwd en krijgen daarom na 18 maanden een uitkering die niet veel verschilt van de uitkering die ze zouden krijgen indien ze een vrijstelling aanvragen. Dit verklaart wellicht de samenhang met het gezinsinkomen. Na regressie-analyse blijkt de bereidheid tot het aanvragen van een vrijstelling af te hangen van de leeftijd en het gezinstype. Jongeren en gehuwde vrouwen (met of zonder kinderen) zijn in sterkere mate geneigd om dit statuut aan te vragen.

6. Een psychosociale typologie van langdurig werklozen

Uit het voorgaande blijkt dat langdurig werklozen - gemiddeld genomen - weinig opvallende problemen ervaren met hun werkloosheid. Ook het niveau van hun psychisch welzijn ligt niet opvallend laag, al ligt het wel iets lager dan dat van werkenden in buitenlandse studies. Zij lijken tevens slechts matig op arbeid betrokken en vertonen een weinig intens zoekgedrag naar werk. Hun kansen op tewerkstelling schatten ze als vrij laag in. Uit enkele gegevens blijkt dat deze gemiddelde reactie voor velen een aanpassingsreactie kan zijn : meer dan de helft van de geïnterviewden geeft immers aan dat hun sollicitatiegedrag afnam in de tijd, terwijl een groot aantal onder hen tevens rapporteren dat ze zich nu beter voelen dan in de beginperiode toen ze werkloos waren. Al deze aspecten hangen in zekere mate samen met de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden. Zo blijkt de beleving van werkloosheid vooral samen te hangen met het gezinstype en het gezinsinkomen van de respondenten, terwijl hun opvattingen en gedragingen die betrekking hebben op de arbeidsmarkt vooral samenhangen met variabelen

zoals de leeftijd, het onderwijsniveau en de werkloosheidsduur. Vooral deze variabelen bepalen immers de reële arbeidsmarktkansen van werklozen.

Hogervermelde schets heeft echter betrekking op het *gemiddelde* profiel van de geïnterviewden. Omwille van de spreiding rond dit gemiddelde, laat een dergelijke ruwe typering van de totale groep nog heel wat variatie toe. Daarom gaan we nu na in hoeverre we binnen de totale groep diverse deelgroepen kunnen onderscheiden, die sterk van elkaar verschillen wat hun manier van reageren op (of omgaan met) werkloosheid betreft. De constructie van deze typologie komt eerst aan bod, gevolgd door een nadere typering van de diverse psychosociale types aan de hand van hun beleving, hun houding ten opzichte van arbeid en hun zoekgedrag. Vervolgens gaan we na in hoeverre deze types samenhangen met de achtergrondvariabelen van de geïnterviewden. Daarna wordt de wijze belicht waarop de diverse types beleidsmaatregelen beoordelen. Het geheel wordt tot slot nog eens kort samengevat en geïntegreerd in een besluit.

6.1 Constructie van de typologie

Via een clusteranalyse werd nagegaan welke deelgroepen we binnen de steekproef kunnen onderscheiden. Via een clusteranalyse wordt de totale groep geïnterviewden immers op een zo optimaal mogelijke wijze ingedeeld in groepen individuen die onderling éézelfde psychosociaal profiel vertonen, terwijl het psychosociaal profiel van de diverse groepen onderling zo sterk mogelijk van elkaar verschilt. Anders geformuleerd: we zoeken zo naar intern homogene groepen, die onderling een ander psychosociaal profiel vertonen.

Daarmee werd de inhoud van dit '*psychosociaal profiel*' nog niet gespecificeerd. Dit profiel omvat drie onderling logisch met elkaar verbonden aspecten. Vooreerst vragen we ons af in welke mate men *gericht is op arbeid* (de tewerkstellingswens; geoperationaliseerd via de schaal 'betrokkenheid bij werk'). Vervolgens gaan we na in hoeverre de geïnterviewde op *zoek is naar werk* (geoperationaliseerd via de schaal 'intensiteit van het zoekgedrag'). Een laatste aspect van het profiel betreft de wijze waarop men de huidige situatie *beleeft* (geoperationaliseerd via de schaal 'negatieve beleving van werkloosheid'). We vragen ons dus af wat de werkloze *wenst*, wat hij of zij *doet* om de huidige situatie te veranderen, en - tenslotte - hoe hij of zij dit alles *beleeft*. Al deze vragen worden toegespitst op de (huidige) positie van de werkloze op de arbeidsmarkt: de gerichtheid op werk, het zoeken ernaar en de beleving van het werkloos zijn staan in de typologieconstructie centraal.

Deze drie aspecten staan niet los van elkaar. Een sterkere betrokkenheid op werk leidt tot een intenser zoekgedrag op de arbeidsmarkt ($r=.21$; $P<.001$) en tot een negatievere beleving van werkloosheid ($r=.48$; $P<.001$) vermits de tewerkstellingswens wordt gefrustreerd. De negatieve beleving van werkloosheid en de intensiteit van het zoekgedrag hangen eveneens op significante wijze met elkaar samen ($r=.23$; $P<.001$), wat in twee richtingen kan worden geïnterpreteerd. Zij die

hun werkloosheid als negatiever beleven, zoeken wellicht intenser naar werk; terwijl een intenser zoekgedrag dat niets oplevert wellicht ook de negatieve beleving van de werkloosheidssituatie versterkt.

Als clusteranalyse werd gekozen voor een hiërarchische agglomeratieve procedure (methode van Ward). Zowel mathematisch als inhoudelijk-interpretatief leverde een indeling in vijf types of 'clusters' de beste oplossing op. De globale R^2 bedroeg .63, wat op een aanvaardbare clustering wijst. Tabel 12 bevat de resultaten van de analyse. De precieze scores van de vijf types op de drie schalen die in de analyse werden betrokken, werden opgenomen in tabel 1 van bijlage 7. In tabel 12 wordt het eigene van elk type enkel globaal getypeerd via een '+' (positieve of hoge score) of een '-' (negatieve of lage score). De drie variabelen waarop de analyse werd uitgevoerd worden in nagenoeg dezelfde mate weer- spiegeld in de typologie (zie de eta's onderaan tabel 1 van bijlage 7).

Tabel 12. Inhoudelijke typering van de 5 psychosociale types werklozen

Types	Percentage respondenten	Betrokkenheid bij werk	Intensiteit van het zoekgedrag	Beleving van werkloosheid
1. Optimisten	28,3	±	+	±
2. Wanhopige zoekers	11,2	++	+	-
3. Ontmoedigden	13,6	++	±	-
4. Aangepasten	16,9	+	-	+
5. Teruggetrokkenen	29,9	-	-	+
Totaal	100,0			

Uit tabel 12 blijkt dat er in de totale groep ondervraagden 5 deelgroepen of types kunnen worden onderscheiden, die allen een ander psychosociaal profiel vertonen. Anders geformuleerd : er blijken 5 'soorten' van langdurig werklozen te zijn, die elk op een eigen, typische manier reageren op en omgaan met hun werkloosheid. De kern van deze reactietypes werd schematisch samengevat in tabel 12.

Een vrij grote groep onder de langdurig werklozen (28,3%) kan als (gematigd) 'optimisten' worden getypeerd. Zij zijn eerder matig op arbeid betrokken, doch zoeken vrij actief naar werk. Hun werkloosheid blijken ze (nog ?) niet als belastend te beleven : ze lijken zich als werkloze vrij goed staande te kunnen houden. Dit is niet het geval voor de 'wanhopige zoekers'. Deze kleinere groep (11,2% van de geïnterviewden) is erg sterk op arbeid betrokken, zoekt tevens vrij intens naar werk en beleeft het werkloos zijn in sterke mate als negatief. Zij zijn de enigen die boven het schaalniveau scoren op de schaal 'ontmoedigden' worden omschreven. Ook zij zijn in sterke mate op arbeid gericht, doch zoeken er slechts in beperkte mate naar. Werkloos zijn vinden ze vrij problematisch, zij het in mindere mate dan de 'wanhopige zoekers'. De 'aangepasten' (16,9% van de geïnterviewden) zijn

ook vrij sterk op werk gericht, doch zoeken er nagenoeg niet (meer) naar. Het grote verschil met de ontmoedigden vormt hun eerder positieve beleving van werkloosheid. Zij lijken zich aan hun werkloosheidssituatie te hebben aangepast. De 'teruggetrokken' vormen 29,9% van de geïnterviewden. Dit type vormt qua profiel het complement van de 'wanhopige zoekers'. Ze worden immers gekenmerkt door een vrij geringe betrokkenheid op werk, een nagenoeg afwezig zoekgedrag en een vrij positieve beleving van werkloosheid.

6.2 Verdere typering van de 5 psychosociale types

De hogervermelde typering van de 5 psychosociale types is natuurlijk nog vrij ruw en de interpretatie van het reactiepatroon dat uit de benoeming van elk type spreekt, is voorlopig nog vrij speculatief. Daarom zullen we nu elk type nader omschrijven op basis van hun overige antwoorden op de vragenlijst, die niet in de clusteranalyse werden betrokken. Het vrij ruwe 'geraamte' dat uit de clusteranalyse naar voor komt, zal zo een vollediger profiel krijgen, terwijl deze aanvullende analyses in enkele gevallen tevens zullen duidelijk maken waarom een bepaald type zo werd genoemd. De tabellen waarop deze bespreking werd gebaseerd werden opgenomen in bijlage 7. De wensen en verwachtingen m.b.t. werk vindt men in tabel 2 van deze bijlage, verdere informatie over het zoekgedrag in tabel 3, terwijl een meer genuanceerd profiel van de werkloosheidsbeleving en het psychisch welzijn werd opgenomen in tabel 4.

De (gematigd) *optimisten* willen vrij snel aan het werk : 63% zou binnen de maand aan het werk willen, en 89% wenst binnen het jaar werk te hebben. Hun kansen op tewerkstelling schat dit type hoger in dan de overige types : 51% denkt binnen het jaar werk te zullen vinden (tegenover 33% van de totale steekproef). Omdat de perceptie van de tewerkstellingskansen nog vrij laag liggen (toch nog 26% denkt langer dan één jaar te moeten wachten op een baan en 23% denkt zelfs nooit meer werk te zullen vinden), werd dit type als 'gematigd' optimisten benoemd. Deze werklozen vertonen de hoogste scholingsbereidheid van alle types. Ze zien minder hindernissen om werk te vinden dan de overige types, wat hun gematigd optimisme illustreert. Hun zoekgedrag ligt duidelijk hoger dan gemiddeld (niet minder dan 58% solliciteerde minstens één keer gedurende de voorbije 3 maanden), al omschrijft toch 55% onder hen het eigen sollicitatiegedrag als eerder passief (24% omschrijft het als 'actief'). Zoals uit het voorgaande kan worden verwacht, scoren ze het laagst van alle types op de schaal 'pessimisme m.b.t. solliciteren'. Hetzelfde geldt voor de schaal 'gebrek aan sollicitatievaardigheden'. Zo stellen ze het minst van allen dat 'werkgevers niet geïnteresseerd zijn in mensen zoals ik' en dat 'er toch niets aan mijn werkloosheid te veranderen valt, ook al zou ik er moeite voor doen'. Blijkbaar zijn ze voldoende overtuigd van hun mogelijkheden om op eigen krachten werk te vinden. Wat hun beleving en welzijn betreft, heeft dit type een vrij gemiddeld , weinig opvallend profiel.

Ongeveer 58% onder hen vindt dat de voor- en nadelen van werkloosheid even groot zijn, hoewel toch ook 56% aangeeft dat ze het werkloos zijn 'erg vinden'.

De *wanhopige zoekers* geven blijk van een erg sterke tewerkstellingswens : maar liefst 72% onder hen zou binnen de maand willen werken (en 98% onder hen binnen het jaar). Deze intense tewerkstellingswens contrasteert sterk met hun perceptie van hun geringe kans op werk, zodat specifiek dit type gekenmerkt wordt door een hoge frustratie van de tewerkstellingswens. De sterke betrokkenheid op werk van dit type blijkt ook uit hun hoge offerbereidheid : ze zijn de enigen die aan de positieve zijde scoren van de schaal die een bereidheid om precair werk te doen uitdrukt, terwijl ook hun bereidheid om afwijkende arbeidstijden te aanvaarden hoger is dan bij de overige types. Ze zijn tevens in sterke mate scholingsbereid, al ligt hun score wel iets lager dan deze van de optimisten. Ze verwijzen vaker naar structurele hindernissen bij het vinden van werk, zoals 'er is te weinig werk' en 'ik ben al te lang werkloos'. Niet minder dan 63% onder hen geeft tevens aan dat 'werkgevers niet geïnteresseerd zijn in mensen zoals ik'. De sterke gerichtheid op werk van dit type gaat tevens gepaard met een actief zoekgedrag : ongeveer 40% typeert zichzelf als 'actieve' zoekers (35% als 'passief'), terwijl 54% onder hen solliciteerde gedurende de voorbije 3 maanden. Ze vormen tevens het enige type waarbij een vrij omvangrijke groep (35%) aangeeft dat ze de laatste tijd zelfs intenser zijn gaan solliciteren dan in de beginperiode van hun werkloosheid. Ze zijn ook de enigen die een gebrek aan sollicitatievaardigheden aangeven : nagenoeg de helft onder hen weet niet goed hoe of waar te solliciteren. Voor hun sterke nood aan werk vonden ze dus onvoldoende uitwegen : ze willen in sterke mate werken maar weten niet goed waar ze daarvoor terecht kunnen. Dit vergroot wellicht nog hun frustratie en hun onwelzijn. Het is dan ook niet verwonderlijk dat ze hun werkloosheid op extreem negatieve wijze beleven. Ze scoren boven het schaalmiddelen op alle belevingsschaalen, waarbij vooral hun sociaal isolement en hun financiële problemen opvallen. Ze zijn zelfs de enigen die hoger scoren op de schaal 'negatieve beleving' dan op de schaal die een 'positieve beleving' uitdrukt. 80% onder hen stelt dan ook dat werkloosheid meer nadelen dan voordelen heeft, en 95% beoordeelt het werkloos zijn als 'erg'. Hun extreem hoge niveau van psychisch onwelzijn blijkt uit hun erg hoge score op de GHQ-12 en - vooral - uit het hoge aantal onder hen dat boven de kritische waarde op de GHQ scoort : maar liefst 75% ! Een meerderheid van 61% onder hen geeft tevens aan dat ze nu meer problemen met hun werkloosheid ervaren dan vroeger. Dit type werklozen mag dan ook met reden als 'wanhopig' worden benoemd.

De *ontmoedigden* vertonen eveneens een vrij hoge tewerkstellingswens (60% wil binnen de maand werk hebben), wat ook bij hen contrasteert met hun eerder pessimistische perceptie van hun kansen op werk. Zoals ook de wanhopige zoekers, geven ze dan ook blijk van een vrij sterk gefrustreerde tewerkstellingswens. Qua offerbereidheid vertonen ze een vrij gemiddeld profiel. Als hindernis op hun weg naar werk benadrukken ze dezelfde structurele factoren als de wanhopige zoekers : ze ervaren hun lange werkloosheidsduur als een handicap en

geven tevens aan dat er 'te weinig werk is'. Qua zoekgedrag wijken ze echter van het vorige type af : 63% onder hen typeert het eigen zoekgedrag als eerder passief, terwijl eveneens een meerderheid onder hen (61%) aangeeft dat ze nu minder solliciteren dan vroeger. Deze daling van het sollicitatiegedrag lijkt het gevolg te zijn van een demotivatatie-effect of ontmoediging, wat de benoeming van dit type verklaart. De werklozen uit dit type scoren immers het hoogste van alle types op de schaal die pessimisme m.b.t. het nut van solliciteren uitdrukt. Zo gaat 60% onder hen akkoord met de stelling 'Ik ben al zo vaak afgewezen dat ik denk dat ik geen werk meer zal vinden', terwijl 51% onder hen instemt met de uitspraak 'Er valt toch niets aan mijn werkloosheid te veranderen, ook al zou ik er moeite voor doen'. Daarnaast scoort dit type tevens vrij hoog wat een gebrek aan sollicitatievaardigheden betreft. Velen onder hen geven aan dat ze niet goed weten waar ze kunnen solliciteren. Hun sterke gerichtheid op werk en hun pessimisme m.b.t. hun kansen op werk monden uit in een vrij negatieve beleving van hun werkloosheid, al is dit laatste minder uitgesproken dan bij het vorige type. De ontmoedigden hebben de tweede hoogste scores op de schalen die een negatieve beleving uitdrukken, waarbij – opnieuw – vooral de gevoelens van sociale isolatie en de financiële problemen opvallen. Ongeveer 73% onder hen vindt dat werkloosheid meer nadelen dan voordelen heeft, en 68% beleeft de eigen werkloosheid als 'erg'. Het belastende karakter van hun werkloosheid blijkt tevens uit de vaststelling dat ongeveer de helft onder hen (47%) boven de kritische waarde van de GHQ-12 scoort, en dus een problematisch laag psychisch welzijn vertoont.

De *aangepasten* zijn op arbeid betrokken, doch vertonen toch een wat lagere tewerkstellingswens dan de twee vorige types. Zo wenst 'slechts' 46% onder hen binnen de maand werk te vinden. Ze schatten hun kansen op tewerkstelling echter als vrij laag in (61% denkt zelfs nooit werk te zullen vinden), zodat ook hun tewerkstellingswens in zekere mate gefrustreerd wordt. Ze vertonen een iets lagere offerbereidheid dan gemiddeld en ervaren tot op zekere hoogte het structurele tekort aan werk en het feit dat ze hun werk niet meer zo goed kunnen als hindernissen in hun zoektocht naar werk. Hun zoekgedrag hebben ze echter nagenoeg volledig stopgezet : 69% zegt dat ze niet meer op zoek zijn naar werk en slechts 10% solliciteerde gedurende de voorbije 3 maanden. Maar liefst 70% geeft aan dat ze nu minder solliciteren dan vroeger en 45% onder hen solliciteert zelfs 'veel minder'. Dit percentage 'ontmoedigden' is het hoogste van alle types. Ze zijn tevens vrij pessimistisch wat het nut van solliciteren betreft. Hun werkloosheid beleven ze echter als weinig belastend. Voor 54% onder hen heeft werkloosheid evenveel voordelen als nadelen, terwijl 47% onder hen aangeeft dat ze het 'niet erg' vinden om werkloos te zijn (slechts 28% vindt het 'erg'). Ze scoren tevens vrij laag op de GHQ-12, terwijl slechts 12% onder hen boven de kritische waarde van de GHQ-12 scoort. Dit vrij hoge niveau van positief welbevinden is echter niet steeds zo hoog geweest. Een belangrijk deel onder hen (37%) geeft immers aan dat ze nu minder problemen met werkloosheid ervaren dan vroeger, terwijl 51% onder hen aangeeft dat ze de eerste drie maanden van hun werkloosheid als de

moelijkste periode ervaren (onder de totale groep betrof dit slechts 31%). Opvallend voor dit type is dus de vaststelling dat ze (globaal genomen) een sterke evolutie hebben doorgemaakt in de tijd: ze rapporteren een afname van zowel het zoekgedrag als het belastend karakter van hun werkloosheid. Ze lijken zich te hebben aangepast aan hun werkloosheid en lijken ermee te hebben 'leren leven'. Opvallend daarbij is dat hun psychisch welzijn zich op een vrij 'normaal' niveau van welzijn lijkt te hebben hersteld. Dit wijkt af van het eindresultaat van het globale proces van de werkloosheidsbeleving, zoals dat in de literatuurstudie werd beschreven.

De vrij omvangrijke groep *teruggetrokken* vertoont een vrij opvallend en afwijkend profiel. Op nagenoeg alle variabelen of schalen nemen ze immers een extreme positie in. Zo vertonen ze de laagste tewerkstellingswens van alle types: slechts 25% onder hen wenst binnen de maand te gaan werken, terwijl 36% nooit meer aan het werk wil. Wellicht daarom schatten ze ook hun tewerkstellingskans vrij pessimistisch in, waardoor hun tewerkstellingswens het minst van alle types gefrustreerd wordt. Ze vertonen tevens de laagste offerbereidheid van alle types. Hun zoekgedrag is extreem laag: slechts 9% onder hen solliciteerde de voorbije 3 maanden en 81% onder hen typeert zichzelf als niet meer op zoek naar werk. Een belangrijk deel onder hen (60%) solliciteert nu minder dan vroeger, doch voor 36% onder hen bleef het sollicitatiegedrag stabiel. Ze zijn niet pessimistisch m.b.t. het nut van solliciteren en rapporteren evenmin een gebrek aan sollicitatievaardigheden. Ze geven dan ook eerder aan waar volgens hen de hindernissen bij het zoeken naar werk *niet* liggen: hun werkloosheid is volgens hen geen gevolg van een gebrek aan zelfzekerheid bij het solliciteren, van een gebrek aan werk of van een te lange werkloosheidsduur. Dit type vertoont tevens de meest positieve beleving van werkloosheid: ze combineren de hoogste score op de schaal 'positieve beleving' met de laagste score op de schaal 'negatieve beleving'. Naast de mogelijkheden om aandacht te besteden aan hun gezin, appreciëren ze tevens hun toegenomen vrije tijd. Ze scoren tevens het laagst op de schaal 'financiële problemen'. Ongeveer 69% onder hen vindt het 'niet erg' om werkloos te zijn, en voor 38% zijn de voordelen van werkloosheid groter dan de nadelen (voor 44% zijn beiden even groot). Ze rapporteren evenmin opvallende psychische problemen. Opvallend in hun profiel is dat nagenoeg de helft onder hen (45%) aangeeft dat ze nooit problemen ondervonden hebben met hun werkloosheid. Op vraag wanneer ze de moeilijkste periode situeren, antwoordt tevens 41% dat er geen moeilijke periode was. Een en ander doet vermoeden dat hun profiel voor een deel onder hen niet het gevolg is van een aanpassingsproces. Slechts een minderheid onder hen rapporteert immers een evolutie in hun beleving, terwijl ook de ontmoedigingsverschijnselen die zo typisch zijn voor de vorige types, lijken te ontbreken. Ze lijken eerder aan te geven dat 'ze wel zouden kunnen, indien ze zouden willen'. Wat dit laatste betreft lijkt hun profiel dan ook op dat van de optimisten.

Om deze verdere typering te vervolledigen, bespreken we nog kort de wijze waarop de 5 types overkwamen gedurende het interview. Aan de interviewers werd gevraagd om de geïnterviewden na afloop van het gesprek te beoordelen op 8 *persoonlijkheidseigenschappen*. Deze laatsten werden via een semantische differentiaal beoordeeld: er werden 2 tegengestelde persoonlijkheidskenmerken aangeboden (b.v. 'vriendelijk' versus 'onvriendelijk') en de interviewer diende op een 5-puntenschaal aan te geven in hoeverre het ene dan wel het andere adjectief typisch was voor de geïnterviewde werkloze. Een dergelijke typering levert additionele informatie op over de geïnterviewde: de interviewer kan zo via enkele kenmerken een globale typering maken van de wijze waarop de werkloze op hem of haar overkwam. Interviewers zijn natuurlijk geen geofefende beoordelaars van de persoonlijkheid van anderen. Daarom kan een dergelijke globale typering enkel een aanvullend element zijn bij de typering van de eigenheid van elk type. De resultaten van deze persoonlijkheidsbeoordelingen werden opgenomen in tabel 5 van bijlage 7. Op de dimensies 'vriendelijk - onvriendelijk', 'openhartig - wantrouwig' en 'gemotiveerd tot antwoorden - niet gemotiveerd tot antwoorden' deed er zich geen significant verschil voor tussen de 5 types. De resultaten m.b.t. deze dimensies werden dan ook niet vermeld in de tabel. Deze eigenschappen hebben vooral betrekking op de wijze waarop de geïnterviewden interageerden met de interviewers. Alle types werden als vriendelijk, openhartig en gemotiveerd beoordeeld, wat suggereert dat de verstrekte informatie voor elk type even betrouwbaar is. Op de overige persoonlijkheidsdimensies doen zich wel significante verschillen voor tussen de diverse types, die goed aansluiten bij hun hoger geschetste profiel. Zo worden de wanhopige zoekers en in iets minder mate de ontmoedigden door de interviewers getypeerd als pessimistisch, passief, lusteloos en droevig. De overige types scoren aan de positieve zijde van deze dimensies, waarbij de aangepasten het positiefste profiel vertonen. Ze worden getypeerd als opgewekt, actief, optimistisch en energiek. De overige types worden op iets minder uitgesproken wijze met dezelfde positieve kenmerken omschreven.

Tot slot nog dit. Hoger werd aangegeven dat nagenoeg de helft (48%) van de geïnterviewden aangeven dat hun *gezondheid* hun mogelijkheden om te gaan werken beperkt. Opvallend genoeg doet er zich m.b.t. dit aspect geen verschil voor tussen de 5 types. Alle types blijken dus in nagenoeg dezelfde mate problemen te ondervinden met hun gezondheid.

6.3 Typering van de types naar achtergrondkenmerken

Er doet zich een significante samenhang voor tussen de 5 types en (nagenoeg) alle achtergrondvariabelen ³, al zijn deze samenhangen allen eerder zwak (Cramers' V varieert tussen .13 en .21). De samenstelling van de diverse types volgens hun achtergrondkenmerken werd opgenomen in tabel 6 van bijlage 7. De nu volgende

³ Enkel de samenhangen met de werkloosheidsduur en het gezinsinkomen bereiken nét niet het vereiste significantieniveau.

bespreking wordt tevens aangevuld met informatie over de wijze waarop anderen uit het sociale milieu van de werkloze (b.v.: partner, familie of bureu) op de werkloosheid van de geïnterviewde reageren. Deze informatie werd opgenomen in tabel 7 van bijlage 7. De wijze waarop significante anderen uit het sociale netwerk waarin men leeft op de eigen situatie reageren, kan immers een belangrijke verklaring bieden voor de eigen reactiewijze en wijze van omgaan met werkloosheid. Tussen het al dan niet werkloos zijn van deze significante anderen en het type waartoe men behoort deed er zich geen samenhang voor.

De achtergrondkenmerken van de (gematigd) *optimisten* bieden in zekere mate een verklaring voor hun psychosociaal profiel. Dit type bevat immers (iets) meer jongeren (de gemiddelde leeftijd van dit type is ongeveer 34 jaar), (iets) meer hoger geschoolden (minimaal HSO) en dus ook (iets) meer bedienden. Ze zijn tevens iets minder lang werkloos dan de overige types (gemiddeld genomen 'slechts' 4 jaar en 5 maanden). Dit type is dus in iets sterkere mate samengesteld uit werklozen met achtergrondkenmerken die 'beter in de arbeidsmarkt liggen', wat wellicht het optimisme en de meer gunstige inschatting van de arbeidsmarktkansen van dit type verklaart. Daarnaast bevat dit type ook iets meer vrouwen. De uitsplitsing naar gezinstype toont aan dat jongeren die nog bij hun ouders wonen en gehuwde vrouwen met kinderen in iets sterkere mate vertegenwoordigd zijn in dit type. Onder dit type komen ook iets meer werklozen uit de hogere gezinsinkomens voor, wat een gevolg kan zijn van hun hogere beroepsniveau en hun gezinssituatie (bij de ouders inwonend of samenwonend met een werkende partner).

De *wanhopige zoekers* verschillen qua achtergrondkenmerken duidelijk van de optimisten. De groep wanhopige zoekers bevat vaker werklozen uit de middenleeftijd (40 à 49 jaar), met een eerder gemiddelde werkloosheidsduur (gemiddeld genomen 5 jaar en 7 maanden). Deze groep bevat hoofdzakelijk lager geschoolden en (dus) nagenoeg uitsluitend ongeschoolde arbeid(st)ers. Dit type bevat meer mannen dan gemiddeld (50% tegenover 32% voor de totale steekproef), terwijl een meerderheid (60%) in deze groep geen kinderen ten laste heeft. Naar gezinstype toe komen er in dit type iets meer jongeren voor die bij hun ouders inwonen, samen met alleenstaanden zonder kinderen en mannen wiens vrouw huisvrouw is. Samen met het vrij lage kwalificatieniveau verklaart dit laatste wellicht waarom deze werklozen over een iets lager gezinsinkomen beschikken. Wat hun achtergrondkenmerken betreft contrasteert dit type dus duidelijk met het vorige type. De wanhopige zoekers cumuleren immers die objectieve kenmerken waarvan uit de onderzoeksliteratuur blijkt dat ze samengaan met een problematische beleving van werkloosheid (cfr. mannen, een lage scholing en uit de midden-categorie qua leeftijd), en met een lagere kans op werk (cfr. de lage scholingsgraad en het lagere beroepsniveau). Deze 'objectieve' kenmerken bieden dan ook een (gedeeltelijke) verklaring voor het psychosociale profiel van dit type. Opvallend – en aanvullend bij de voorgaande beschrijving – is de vaststelling dat de meeste personen uit de sociale omgeving van deze werklozen eveneens vinden dat het

voor deze werklozen erg is om werkloos te zijn. Vooral de reactie van de partners (indien aanwezig) en de (schoon)ouders springen daarbij in het oog.

De *ontmoedigden* lijken qua achtergrondkenmerken op de wanhopige zoekers, al is hun profiel minder uitgesproken en tevens minder opvallend dan dat van deze laatste. Deze groep is iets ouder (gemiddelde leeftijd 40 jaar en 6 maanden) en kent eveneens een gemiddelde werkloosheidsduur (gemiddeld genomen 5 jaar en 6 maanden). De mannen worden er iets in oververtegenwoordigd (41% tegenover 32% gemiddeld). De lager geschoolden en de ongeschoolde arbeid(st)ers vormen de grootste groep binnen dit type (respectievelijk 62% en 65%), terwijl ook hier de lagere gezinsinkomens in sterkere mate aanwezig zijn (62% verdient minder dan 40 000 BEF).

De *aangepasten* lijken qua achtergrondkenmerken op hun beurt op de ontmoedigden, al lijken ze dat profiel op twee cruciale aspecten 'doorgetrokken' te hebben: ze zijn ouder en tevens langer werkloos dan alle andere types (gemiddelde leeftijd: ongeveer 42 jaar; gemiddelde werkloosheidsduur: iets meer dan 6 jaar). Daarnaast bevat ook deze groep hoofdzakelijk lager geschoolden en ongeschoolde arbeid(st)ers (respectievelijk 60% en 68%). Opvallend is tevens het iets hogere aantal gehuwden die samenwonen met hun partner. De oudere leeftijd en de langere werkloosheidsduur van dit type bieden een (gedeeltelijke) verklaring voor hun psychosociale profiel. Uit de onderzoeksliteratuur blijkt immers dat de leeftijd en de werkloosheidsduur een rol spelen bij het afzwakken van het sollicitatiegedrag en bij het zich terugtrekken uit de arbeidsmarkt (zie b.v.: Van Hoyer et al., 1988, 68-72; Muffels et al., 1990, 40-43). Dit verklaart wellicht ten dele waaraan de sociale omgeving van deze werklozen ertoe neigt om de situatie van deze werklozen als eerder 'niet erg' te beoordelen.

De *teruggetrokkenen* vertonen voor nagenoeg alle achtergrondkenmerken een vrij gemiddeld profiel (b.v.: wat leeftijd, werkloosheidsduur en onderwijsniveau betreft). Opvallend is wel dat dit type iets meer vrouwen bevat (73% tegenover 68% gemiddeld), terwijl ook het aantal werklozen met kinderen ten laste het grootste is in dit type (72% versus 60% gemiddeld). De gehuwde vrouwen met kinderlast worden in dit type in iets sterkere mate vertegenwoordigd (50% versus 39% gemiddeld), al maakt dit gezinstype slechts de helft van de werklozen uit deze groep uit. Daarnaast is het gezinsinkomen van dit type tevens iets hoger dan gemiddeld, al zijn de verschillen hier niet zo erg groot. Het meest opvallende kenmerk van dit type betreft ongetwijfeld de reactie van de sociale omgeving op hun werkloosheid: 67% à 76% van de significante anderen uit hun sociaal netwerk vindt het 'niet erg' dat ze werkloos zijn. Vooral de partner, de ouders en de kinderen blijken vrij positief te reageren op de werkloosheid van deze respondenten.

Zoals ook in de vorige onderdelen, werd tot slot nagegaan welke achtergrondkenmerken de doorslag geven bij het bepalen tot welk type men behoort. Daarbij werd tevens nagegaan hoe goed we het toebehoren tot een bepaald type kunnen voorspellen op basis van de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden.

Daarvoor werd beroep gedaan op de discriminantanalyse, vermits de 'afhankelijke' variabele in deze analyse (de typologie) nominaal is van meetniveau. De analyse werd beperkt tot de 'objectieve' achtergrondkenmerken van de geïnterviewden: hun leeftijd, onderwijsniveau (geoperationaliseerd via de onderwijsleeftijd), werkloosheidsduur, gezinsinkomen en gezinstype (via dummies). Zoals kon worden verwacht op basis van het voorgaande, kunnen de diverse types wel in zekere mate van elkaar worden onderscheiden ('gediscrimineerd') op basis van hun achtergrondkenmerken, doch de 'kracht' van deze analyse is eerder beperkt⁴. Zo kan slechts 37% van de types correct voorspeld worden op basis van hun achtergrondkenmerken. Er waren twee discriminantfuncties nodig om dit (toch vrij zwakke) resultaat te bereiken. De eerste functie contrasteert de optimisten en de teruggetrokken enerzijds aan de wanhopige zoekers en (in mindere mate) de ontmoedigden anderzijds. Volgende kenmerken vergroten (in volgorde van belangrijkheid) de kans om tot de optimisten of de teruggetrokkenen te behoren: een gehuwde vrouw zijn met kinderlast, een hogere scholing genoten hebben (minimaal HSO), kortdurend werkloos zijn, en (in lichtere mate) jonger zijn en een hoger gezinsinkomen hebben. De kans om tot de wanhopige zoekers of (in mindere mate) tot de ontmoedigden te behoren vergroot wanneer men de complementaire kenmerken bezit: alleenstaand zijn zonder kinderen, een lagere scholing genoten hebben (maximaal LO), langduriger werkloos zijn, ouder zijn en een lager gezinsinkomen hebben. De tweede - en minder belangrijke - discriminantfunctie contrasteert hoofdzakelijk de optimisten aan de aangepasten. Vooral de leeftijd speelt hierbij een rol: hoe jonger men is, hoe groter de kans wordt dat men tot de optimisten behoort, terwijl een hogere leeftijd de kans op het behoren tot de aangepasten vergroot. Globaal genomen blijken dus nagenoeg alle achtergrondkenmerken een rol te spelen bij het bepalen tot welk type men behoort, al zijn vooral het gezinstype, de scholingsgraad, de leeftijd en (in mindere mate) de werkloosheidsduur daarbij belangrijk. Dat deze variabelen het behoren tot een bepaald type slechts in beperkte mate determineren, blijkt ook uit de resultaten van een afzonderlijke 'classificatie-analyse'. Daaruit blijkt immers dat enkel het behoren tot de optimisten en de teruggetrokkenen op meer dan toevallige wijze kan worden voorspeld op basis van de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden. De overige types vertonen qua achtergrondkenmerken dus een minder opvallend profiel, dat onderling vrij sterk overlapt, zoals reeds bleek uit de hogervermelde beschrijving van elk type.

6.4 Samenhang tussen de typologie en de beoordeling van beleidsmaatregelen

Als laatste aspect in de analyse van de 5 psychosociale types werd tot slot nagegaan in hoeverre deze 5 types de diverse ter beoordeling voorgelegde beleidsmaatregelen op een andere wijze beoordelen. Deze gegevens werden opgenomen

4 De canonische correlatie bedroeg 'slechts' .35 (Wilks' Lambda = .79; $P = .0001$); wat op een significante, doch eerder zwakke samenhang wijst.

in tabel 8 van bijlage 7. Met de beoordeling van de WWA en de kennis van het statuut van vrijstelling om familiale of sociale redenen deed er zich geen samenhang voor, zodat deze gegevens niet werden opgenomen in bijlage 7. Met alle andere beoordeelde beleidsmaatregelen deed er zich - zoals verwacht kon worden - wel een significante samenhang voor.

Het globale antwoordprofiel van de *optimisten* weerspiegelt een soort 'voorwaardelijke instemming': ze staan vrij positief t.o.v. de diverse aangeboden beleidsmaatregelen, doch lijken telkens te benadrukken dat hun bereidheid tot deelname van een aantal condities afhangt. Zij lijken - in overeenstemming met hun hoger geschetste profiel - zelf te willen bepalen wat ze wel en wat ze niet zullen doen in hun zoektocht naar werk. De aangeboden maatregelen dienen blijikbaar in voldoende mate in de tewerkstellingsstrategie en het toekomstproject van dit type werklozen te passen, om door hen geaccepteerd te worden. Dit blijkt nog het duidelijkst uit hun beoordeling van de 7 aangeboden maatregelen die betrekking hebben op het volgen van cursussen of het krijgen van bemiddeling. Ze staan eerder positief t.o.v. het volgen van cursussen (cfr. ook de reeds vermelde hoge opleidingsbereidheid), wat wellicht samenhangt met hun relatief hogere scholingsgraad. Een analyse van de 7 aangeboden maatregelen afzonderlijk toont echter aan dat een kleine meerderheid onder hen systematisch kiest voor het alternatief 'deze maatregel is wel zinvol, doch niet noodzakelijk om werk te vinden'. Ook hun opleidingsbereidheid is conditioneel: 70% is slechts onder bepaalde voorwaarden bereid om een opleiding te volgen. Opvallend voor dit type is tevens de (relatief) hoge graad aan kennis over en deelname aan de WWA: 46% onder hen kent de WWA en 11% onder hen had er in het verleden contact mee opgenomen. Deze percentages liggen voor alle overige types opvallend lager. Wellicht illustreren deze hoge percentages de vrij actieve gerichtheid van dit type op werk: velen lijken al intens rondgekeken te hebben en lijken in hun zoektocht naar werk al diverse kanalen aangesproken te hebben. Hun grotere mate aan kennis van en contacten met de WWA liggen dan ook voor de hand. Ze zijn tevens in sterke mate bereid om deel te nemen aan de WWA.

Het globale antwoordpatroon van de *wanhopige zoekers* weerspiegelt een grote, haast conditieleoze bereidheid om al datgene te aanvaarden dat tot werk leidt. Hun reactiewijze verraadt een duidelijke nood aan hulp. Zo benadrukken ze méér dan de overige types het noodzakelijke karakter van cursussen en arbeidsbemiddeling, terwijl ook de bereidheid om deel te nemen aan de WWA het hoogste ligt bij dit type. Opvallend genoeg combineren ze deze grotere nood aan een actie zoals de WWA niet met een grotere kennis van of contacten met deze actie. Deze belangrijke doelgroep voor de WWA wordt dus niet in sterkere mate door deze actie bereikt dan de overige types, terwijl ze daar toch in sterkere mate naar lijken te vragen. Hun sterke gerichtheid op arbeid wordt duidelijk geïllustreerd door hun afwijzing van het statuut van 'vrijstelling'. Het aanvaarden van een dergelijk statuut houdt immers het 'formaliseren' van de huidige situatie in, terwijl zij daar juist uit lijken te willen ontsnappen. Dat hun hulpvraag in eerste

instantie de wens tot tewerkstelling betreft, blijkt tevens uit hun beoordeling van een mogelijke opleiding. Ze wijzen dit alternatief niet af, doch koppelen hun bereidheid tot deelname eerder aan bijkomende voorwaarden, zoals de garantie op werk. Wellicht speelt hier ook hun vrij lage opleiding een rol. Uit heel wat onderzoek blijkt immers dat de opleidingsbereidheid van lager geschoolden - begrijpelijkerwijze - minder groot is (zie o.m. : De Valck, 1981).

De *ontmoedigden* vallen vooral op door hun nadruk op bemiddeling. Zij scoren na de wanhopige zoekers het hoogste op deze schaal. Zoervaart 46% onder hen het krijgen van arbeidsbemiddeling als noodzakelijk om werk te vinden en zegt 37% onder hen hetzelfde over 'zeer actieve arbeidsbemiddeling' ('counseling'). Wellicht door deze duidelijke vraag naar begeleiding in hun zoektocht naar werk, ligt het percentages dat bereid is om deel te nemen aan de WWA vrij hoog (70%). De opleidingsbereidheid van dit type ligt wel lager : 44% onder hen is niet bereid om een opleiding te volgen. Dit illustreert wellicht het profiel van dit type : ze wensen te werken en vragen daarbij steun 'van buitenaf', want op eigen krachten lukt het hen niet meer. Hun wens betreft wél werk en liever geen opleiding.

De *aangepasten* trekken het profiel van de ontmoedigden in zekere zin door : zij scoren op alle schalen en vragen lager dan het vorige type, wat wellicht hun afstand t.o.v. de arbeidsmarkt illustreert. Zo vindt ongeveer de helft onder hen de diverse maatregelen om terug aan werk te geraken (cursussen en bemiddeling) 'niet nodig'. Ook hun bereidheid om deel te nemen aan de WWA ligt lager : 'slechts' 57% onder hen wenst dit. Hun opleidingsbereidheid is conditioneel (40%) of onbestaande (42%). Opvallend is wel dat ook hun bereidheid om een 'vrijstelling' aan te vragen eerder beperkt is : slechts 36% onder hen wenst dit. Een en ander lijkt te suggereren dat deze werklozen 'de boot wensen af te houden' en geen expliciete vraag (meer) lijken te willen richten naar de overheid en haar instanties. Ze lijken in zekere mate 'tevreden' met hun huidige situatie en schijnen daar geen verandering in te willen brengen, wat bij de hoger besproken typering van dit type aansluit.

De *teruggetrokkenen* vertonen - zoals verwacht kon worden - opnieuw een vrij uitgesproken profiel. Een meerderheid onder hen wijst het deelnemen aan cursussen, opleiding en arbeidsbemiddeling van de hand. Slechts een minderheid onder hen (43%) verklaart zich bereid om deel te nemen aan de WWA. Dit type kenmerkt zich anderzijds wel door de hoogste bereidheid om een vrijstelling aan te vragen (48%). In lijn van hun hoger geschetste profiel wijzen ze een arbeidsmarktgerichte aanpak dus van de hand, terwijl een belangrijk deel onder hen geïnteresseerd lijkt om de huidige positie te regulariseren via het statuut van 'vrijstelling om familiale of sociale redenen'.

6.5 Synthese en besluit

In dit onderdeel werd het 'gemiddelde' psychosociale profiel dat in de vorige onderdelen centraal stond, gedifferentieerd naar types. Daarbij komen 5 types naar voor met elk een eigen, typisch profiel wat hun arbeidswens, hun zoekgedrag en hun beleving van werkloosheid betreft. Deze profielen hangen tevens samen met de overige aspecten die in de vragenlijst werden verzameld, zoals de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden en de wijze waarop beleidsmaatregelen werden beoordeeld. Deze diverse aspecten werden hoger één voor één behandeld. Daarom synthetiseren we deze afzonderlijke elementen nog eens kort tot een coherent profiel. Daarna worden tot slot nog enkele bedenkingen bij de typologie geformuleerd.

De (gematigde) *optimisten* zijn matig op arbeid betrokken, al wil een meerderheid onder hen (63%) toch binnen de maand werk vinden. Ze zoeken actief naar werk en vertonen (nog ?) geen al te grote problemen met hun werkloosheid. Deze groep maakt 28,3% uit van de geïnterviewden. Ze vallen ten opzichte van de overige types vooral op door hun (relatief) gunstigere inschatting van hun kansen op werk. Hun gematigd optimisme is wellicht ten dele het gevolg van de samenstelling van deze groep: deze groep bevat iets meer jongeren, hoger geschoolden (en dus ook bedienden) en kortdurend werklozen dan de overige types. Deze achtergrondkenmerken hangen allen samen met een grotere kans op werk. Opvallend is tevens dat dit type meer vrouwen - en vooral meer gehuwde vrouwen met kinderen ten laste - bevat dan de overige types (de teruggetrokken en uitgezonderd). Het signaal dat deze werklozen naar de overheid uitzenden lijkt er een van: 'laat ons maar op eigen krachten proberen, we komen er zelf wel uit'.

De *wanhopige zoekers* zijn sterk op arbeid betrokken, zoeken actief naar werk en ervaren hun werkloosheid in sterke mate als belastend. Zo vertoont maar liefst 75% onder hen een problematisch laag psychisch welzijn. Ongeveer 11% van de geïnterviewden heeft dit profiel. Deze 'radelozen' voelen zich in sterke mate in hun tewerkstellingswens gefrustreerd en benadrukken dan ook de structurele hindernissen die hun herinschakeling in de arbeidsmarkt belemmeren. Deze groep vraagt in sterke mate om hulp en begeleiding bij het zoeken naar werk, en is bereid tot belangrijke offers om toch maar aan werk te geraken. Dit type is in tegenstelling tot het vorige type vooral samengesteld uit werklozen met achtergrondkenmerken die eerder ongunstig zijn voor hun kansen op werk. Zo bevat dit type vaker werklozen uit de middenleeftijd, lager geschoolden en (dus) ongeschoolde arbeiders. Mannen en ongehuwden zonder kinderlast worden in dit type in iets sterkere mate vertegenwoordigd. Qua werkloosheidsduur scoren deze werklozen gemiddeld, terwijl ze iets vaker over een lager gezinsinkomen beschikken.

De *ontmoedigen* (13,6% van de geïnterviewden) zijn eveneens sterk op arbeid betrokken, doch zoeken slechts in beperkte mate naar werk. Werkloosheid vinden

ze vrij problematisch, zij het in mindere mate dan de 'wanhopige zoekers'. Deze groep valt vooral op door haar pessimisme. Ze hebben vroeger vrij actief gezocht naar werk, doch lijken nu ontmoedigd om nog verder te zoeken vermits hun inspanningen hen niets hebben opgeleverd in het verleden. Ook zij verwijzen dan ook naar moeilijk te beïnvloeden, structurele oorzaken voor hun werkloosheid. Ze blijven echter vatbaar voor een aanbod dat tewerkstelling inhoudt : aan de overheid en haar instanties vragen ze in de eerste instantie om arbeidsbemiddeling. Ze zoeken dus duidelijk naar steun in hun zoektocht naar werk. Zelf lijken ze hier niet meer toe in staat : ze hebben het geloof opgegeven dat ze op eigen krachten werk zullen vinden. Qua achtergrondkenmerken lijkt dit type op de wanhopige zoekers, op twee aspecten na : ze zijn iets ouder dan deze laatsten en hun groep bevat ook iets meer gehuwden die samenwonen met hun partner.

De *aangepasten* (16,9% van de geïnterviewden) zijn vrij sterk op werk gericht, doch zoeken er nagenoeg niet (meer) naar. Het grote verschil met de ontmoedigden vormt hun eerder positieve beleving van werkloosheid. Zij lijken zich aan hun werkloosheidssituatie te hebben aangepast en hebben er 'het beste van gemaakt'. Deze interpretatie wordt gesteund door de vaststelling dat vooral deze groep in het begin van de werkloosheidsperiode problemen ervaarde met het werkloos zijn, en tevens veel frequenter solliciteerde. Ook hun gering geloof in de mogelijkheden om terug werk te vinden lijkt in deze richting te wijzen. Aan de overheid en haar instanties lijkt dit type dan ook geen specifieke vraag te willen richten : ze hebben leren leven met hun situatie en lijken daar geen verandering in te vragen. Het gebrek aan geloof in de haalbaarheid van een verandering kan daarvoor een belangrijke reden zijn. Dit type bevat in iets sterkere mate ouderen, ongunstige achtergrondkenmerken. Dit type bevat in iets sterkere mate ouderen, laag geschoolden en langdurig werklozen, samen met gehuwden die met hun partner samenwonen.

De *teruggetrokken* vormen 29,9% van de geïnterviewden. Deze groep wordt gekenmerkt door een vrij geringe betrokkenheid op werk, een nagenoeg afwezig zoekgedrag en een vrij positieve beleving van werkloosheid. Een belangrijk deel onder hen (45%) meldt zelfs dat ze nooit problemen met werkloosheid ondervonden hebben. Dit type is het minst van alle types bereid om offers te brengen in hun zoektocht naar werk, en vraagt evenmin hulp vanwege de overheid en haar instanties. Ze lijken deze laatsten eerder te vragen om 'hen met rust te laten'. De weinig arbeidsmarktgerichte interesse van dit type blijkt tevens uit hun relatief grote interesse voor het aanvragen van een 'vrijstelling om familiale of sociale redenen', waardoor hun weinig arbeidsmarktgerichte opstelling geformaliseerd kan worden. Deze groep bevat iets meer gehuwde vrouwen met kinderlast en heeft een iets hoger gezinsinkomen dan gemiddeld. Opvallend is tevens dat de sociale omgeving van deze werklozen vrij positief reageert op hun werkloosheid.

Het onderzoek naar de heterogeniteit in de wijze waarop men met werkloosheid omgaat, levert dus vijf vrij goed te interpreteren types op. Deze types lijken het

product van een wisselwerking tussen twee soorten factoren : een aantal achtergrondkenmerken die de kans op tewerkstelling en de houding t.o.v. de arbeidsmarkt bepalen enerzijds, en het proces dat voortspuit uit het voortduren van de werkloosheid anderzijds. Dat de wijze waarop men op werkloosheid reageert en ermee omgaat, samenhangt met enkele *objectieve kenmerken* van de werklozen, wordt aangetoond in de onderzoeksliteratuur (zie o.m. : Lagrou, 1983; Warr, 1983 en 1984; Fryer en Payne, 1986). De reactiepatronen van de optimisten, de wanhopige zoekers en de teruggetrokkenen vormen hiervan een duidelijke illustratie. Zoals hoger werd aangetoond, kunnen de verschillen tussen de optimisten en de wanhopige zoekers immers ten dele verklaard worden door hun verschillen inzake (o.m.) leeftijd, scholingsgraad, beroepsniveau en werkloosheidsduur. Het grotere aantal gehuwde vrouwen met kinderlast onder de teruggetrokkenen en het iets hogere gezinsinkomen van dit type verklaart wellicht ten dele de zwakke arbeidsmarktgerichtheid van deze groep werklozen. Hoger werd er echter al op gewezen dat de diverse reactiepatronen van de geïnterviewden slechts zwak samenhangen met hun objectieve achtergrondkenmerken, en dus slechts ten dele tot deze objectieve verschillen te herleiden zijn. Dit wordt duidelijk geïllustreerd door de positie van de gehuwde vrouwen met kinderen. Deze groep wordt immers oververtegenwoordigd in twee - vrijwel diametraal tegenover elkaar staande - types : de arbeidsmarktgerichte 'optimisten' en de 'teruggetrokkenen', die slechts weinig interesse hebben voor een inschakeling in de arbeidsmarkt. Informatie over het geslacht en het gezinstype van werklozen zegt ons dus *iets* over hun mogelijke reactiepatroon, doch bepaald niet *alles*.

Naast deze objectieve achtergrondkenmerken biedt ook het *proces* dat voortspuit uit het voortduren van de *werkloosheid* een gedeeltelijke verklaring voor de diverse reactietypes (cfr. de literatuurstudie). Dit proces hangt samen met de werkloosheidsduur, al impliceert dit niet dat elke werkloze op precies hetzelfde ogenblik - en dus na precies dezelfde werkloosheidsduur - even ver gevorderd is in dit proces. Dit laatste hangt immers mede van tal van andere factoren af, zoals b.v. de reactie van de sociale omgeving en de arbeidsmarktkansen die men objectief gezien heeft gezien de hoger besproken achtergrondkenmerken, zoals leeftijd, geslacht en scholingsgraad⁵. Uit de hoger beschreven typering van de diverse types naar achtergrondkenmerken bleek dat het 'objectieve profiel' van de wanhopig zoekers, de ontmoedigden en de aangepasten grote gelijkenissen vertoont. Zo bevatten al deze types vooral laag geschoolden, ongeschoolde arbeid(st)ers en - relatief gesproken - vaker mannen. Wat het zoekgedrag en - vooral - de beleving van werkloosheid betreft, doen er zich echter duidelijke verschillen voor tussen deze drie types, die vrij goed passen in het globale proces van aanpassing aan werkloosheid dat in de literatuurstudie werd beschreven. Deze verschillen lopen vrij parallel met een (lichte) toename van de leeftijd en de werkloosheidsduur tussen deze drie types. Een en ander kan erop wijzen dat de eerste vier

⁵ Vandaar dat de reactietypes als product werden opgevat van de *wisselwerking* tussen objectieve achtergrondkenmerken en het proces dat voortspuit uit het voortduren van de werkloosheid.

besproken types - in zekere mate - het aanpassingsproces aan langdurige werkloosheid weerspiegelen. De optimisten en de wanhopige zoekers zouden op termijn kunnen evolueren naar het profiel van de ontmoedigden, die op hun opbeurt zouden kunnen evolueren naar het profiel van de aangepasten ⁶. Indien dit waar is, dan impliceert dit tevens dat het psychisch welzijn van langdurig werklozen zich op termijn herstelt tot een vrij normaal niveau, wat - zoals hoger reeds werd aangegeven - contrasteert met de vaststellingen uit buitenlands onderzoek. De hoger geschetste evolutie van het ene type naar het volgende betreft vanzelfsprekend enkel een veronderstelling, waarvan de correctheid getoetst zou moeten worden in vervolgonderzoek.

Het profiel van vier van de vijf beschreven types lijkt dus te passen in het globale proces dat typisch is voor het voortduren van werkloosheid. Dit aanpassingsproces omvat tevens de reactie van de meerderheid van de langdurig werklozen. Daarnaast doet er zich ook een minderheidsreactie voor die niet geheel past in dit globale proces. Het profiel van de teruggetrokkenen lijkt immers voor een deel onder hen geen aanpassingsproces aan werkloosheid te weerspiegelen. De dynamiek lijkt hier ten dele omgekeerd te liggen. Een en ander lijkt erop te wijzen dat hun psychosociaal profiel voor een gedeelte onder hen niet zozeer het gevolg is van hun werkloosheid, doch eerder dat hun werkloosheid - of het voortduren ervan - voor deze werklozen het gevolg zou kunnen zijn van hun weinig arbeidsmarktgerichte instelling. Ook dit betreft echter een hypothese die geïmpliceert zou moeten worden in vervolgonderzoek. De 'teruggetrokkenen' vormen echter een vrij heterogene groep. Een deel onder hen 'profiteert' wellicht reeds vanaf het begin van hun werkloosheid van de werkloosheidsvoorziening, terwijl een ander deel onder hen wellicht omwille van omstandigheden (b.v. de ziekte van een kind of partner, of de ouderdom) een weinig arbeidsmarktgerichte instelling ontwikkelde. De grootte van deze - en alle tussenliggende - groepen valt echter niet precies na te gaan. De meest extreme groep kan echter wél in kaart worden gebracht. Het percentage dat nooit meer wenst te werken, terwijl ze nooit actief hebben gezocht naar werk én nooit problemen hebben ervaren met hun werkloosheid, vormt ook onder de teruggetrokkenen een verwaarloosbare minderheid: het bedraagt slechts 6,5% (n = 6).

⁶ Deze redenering wordt gesteund door de vaststelling dat de werkloosheidsduur tussen deze 4 types wél significant van elkaar verschilt ($P < .05$).

HOOFDSTUK 2 / VERGELIJKING VAN DEELNEMERS AAN DE WEER-WERKACTIE MET LANGDURIG WERKLOZEN

1. Onderzoeksopzet

Zoals ook in het vorige hoofdstuk, overlopen we achtereenvolgens de steekproef, de vragenlijst en de onderzoeksvragen die in dit hoofdstuk centraal staan. De kenmerken van de geïnterviewden komen pas aan bod bij het beschrijven van de resultaten, vermits de vergelijking van Weer-Werkklanten met langdurig werklozen wat hun achtergrondkenmerken betreft één van de onderzoeksvragen vormt van dit hoofdstuk.

1.1 De steekproef

Zoals reeds vermeld werd in het vorige hoofdstuk, staat in dit hoofdstuk de vergelijking tussen de deelnemers aan de Weer-Werkactie en de langdurig werklozen centraal. Daarom werd het onderzoek beperkt tot de 8 regio's of subregionale tewerkstellingsdiensten waaruit tevens de steekproef langdurig werklozen werd getrokken. Deze regio's zijn : Gent (Weer-Werkteam Eeklo), Turnhout (Weer-Werkteam Geel), Leuven (Weer-Werkteam Molenstede), Hasselt (Weer-Werkteam Beverlo), Aalst, Dendermonde, Mechelen en Tongeren. Om de vergelijkbaarheid met de steekproef langdurig werklozen te garanderen, werd het onderzoek in dezelfde periode uitgevoerd.

Om de anonimiteit van de deelnemers aan de Weer-Werkactie en hun vertrouwensrelatie met hun begeleid(st)er niet te schaden, werd door de nationale coördinatie van de Weer-Werkactie besloten om geen namen en adressen van Weer-Werkklanten door te geven aan het HIVA. Dit had tot gevolg dat de interviews met de deelnemers aan de Weer-Werkactie (verder : Weer-Werkklanten) enkel door de teamleden van de Weer-Werkactie konden worden uitgevoerd. In elk team dienden twee consultants en de adjunct-teamleider elk 10 Weer-Werkklanten mondeling te interviewen¹. In elk team dienden er dus 30 inter-

¹ Met dank aan Yvette Van Den Bussche, haar stafleden en alle leden van de Weer-Werkteams die aan dit onderzoek meegewerkt hebben, voor hun onmisbare hulp bij het verzamelen van de data. Dank opnieuw aan Els Plevvoets voor haar hulp bij het coördineren van dit onderzoek.

views afgenomen te worden (totaal aantal te interviewen Weer-Werkklanten : 240). Om de mogelijke beïnvloeding door de deelname aan de Weer-Werkactie en haar werkwijze uit te sluiten, werd afgesproken dat de Weer-Werkklanten bij hun *eerste contact* met het team zouden worden geïnterviewd. Om een vertekening van de steekproef tegen te gaan werd tevens afgesproken dat de *eerste* 30 werklozen die zich op het team aanboden, geselecteerd zouden worden voor deelname aan het onderzoek. Indien men in de periode van de afname toevallig een specifieke doelgroep recruteerde (b.v. : er diende zich een groep migranten aan, omdat men een migrantenwerking had aangesproken), dan diende men slechts 2 à 3 toevallig gekozen personen uit deze groep te interviewen. Zoals verder zal blijken, kwam dit echter weinig voor.

De bevestigingsronde liep van einde april tot en met begin september 1991. Van de 240 gewenste interviews konden er 199 worden gerealiseerd (d.i. 83% van de gewenste interviews). Om dit aantal te bereiken diende men echter 584 klanten aan te spreken. De *respons* in dit onderzoeksluik bedraagt daardoor slechts 34,1%, wat eerder aan de lage kant is. De redenen voor de non-respons werden door de teamleden bijgehouden op een speciaal daarvoor ontworpen formulier. Deze redenen werden opgenomen in tabel 1 van bijlage 8. Uit deze tabel blijkt dat een belangrijk deel van de non-respons (46,6%) te wijten is aan een gebrek aan tijd om de vragenlijst af te nemen. Het interview vond immers na het intake-gesprek plaats, en de soms strakke tijdsindeling van een werkdag liet niet steeds de extra tijdsinvestering van het onderzoek toe. Daarnaast doet zich echter ook het gevaar van een selectief samengestelde steekproef voor. Een nagenoeg even omvangrijk deel van de non-respons (49,8%) is immers het gevolg van een weigering vanwege de klant (30,1%) of van een selectie vanwege het teamlid (19,7%). Weigeringen waren vooral te wijten aan een misverstand over de anonimiteit van het onderzoek (17,4% van de non-respons), wantrouwen (8%) of een gebrek aan interesse (5%). Selectie vanwege het teamlid trad om diverse redenen op. Soms oordeelde men dat de Weer-Werkklant te laag geschoold was (5,2%) of teveel psychologische problemen had (4,2%) om geïnterviewd te kunnen worden. Daarnaast werd ook verwezen naar het feit dat de klant 'geen echte Weer-Werkklant was' (7,3%), of dat hij of zij tot een specifieke doelgroep behoorde (3,5%).

De vergelijking van de kenmerken van de steekproef Weer-Werkklanten met deze van de populatie Weer-Werkklanten in de beschouwde periode én in dezelfde Weer-Werk-regio's, werd opgenomen in tabel 2 van bijlage 8. Uit deze tabel blijkt dat de geïnterviewde steekproef Weer-Werkklanten *representatief* is voor de populatie Weer-Werkklanten wat leeftijd, onderwijsniveau, werkloosheidsduur en statuut (UVW, OCMW of 'andere') betreft. Enkel naar geslacht toe doet er zich een significant verschil voor : de steekproef bevat iets meer vrouwen dan de populatie (respectievelijk : 79,9% versus 73,4%). Deze oververtegenwoordiging werd gecorrigeerd door de geslachtsvariabele te wegen. Na deze weging vormt de steekproef Weer-Werkklanten een getrouwe weerspiegeling van de populatie Weer-Werkklanten in de beschouwde regio's en periode.

1.2 De vragenlijst

De vragenlijst vormde een sterk ingekorte versie van de vragenlijst die werd afgenomen van de representatieve steekproef langdurig werklozen. Het afnemen van de volledige vragenlijst zou de werk- en tijdsdruk van de teamleden wellicht te sterk hebben belast. De inkorting van de vragenlijst versmalt echter de vergelijkingsbasis tussen de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen. Zo diende de bevraging van enkele aspecten, waarvan bij de analyse van de reacties van langdurig werklozen bleek dat ze erg relevante informatie opleverden, achterwege te blijven. Eén van de consequenties van het inkorten van de vragenlijst is b.v. dat we geen informatie meer hebben over het al dan niet beroepsactief zijn van de partner. De kernthema's uit de vragenlijst voor de langdurig werklozen bleven echter behouden. Na het in kaart brengen van de achtergrondkenmerken werden vragen gesteld over de beleving van werkloosheid, de houding t.o.v. werk, het zoekgedrag en de beoordeling van 7 mogelijke maatregelen om werk te vinden. Na de afname van de vragenlijst vulde het teamlid nog een korte vragenlijst in, waarin ondermeer gevraagd werd naar de duur van het interview en de mate waarin de Weer-Werkklant gemotiveerd was om de vragenlijst te beantwoorden. Met het oog op de opvolging van de Weer-Werkklanten (zie volgend hoofdstuk) werd een codenummer aan de vragenlijst toegevoegd. Het teamlid hield de lijst van de geïnterviewden bij, samen met hun codenummer. Op deze wijze bleef de enquête anoniem, terwijl de geïnterviewden via het teamlid toch nog konden worden opgevolgd in de tijd.

Een interview duurde ongeveer 20 minuten. De geïnterviewden waren over het algemeen gemotiveerd om de enquête te beantwoorden : 20% toonde zich enthousiast en 54% was positief. Ongeveer 24% was in beperkte mate gemotiveerd : zij stelden zich eerder onverschillig op. Slechts 2% was niet gemotiveerd om de vragen te beantwoorden.

1.3 Onderzoeksvragen

De centrale vraagstelling van dit hoofdstuk vormt de vraag in hoeverre de Weer-Werkklanten een getrouwe weerspiegeling vormen van de populatie langdurig werklozen in Vlaanderen : trekt de Weer-Werkactie de 'gemiddelde' langdurig werkloze aan, of doet er zich een selectie voor binnen de werklozenpopulatie waardoor vooral werklozen met een specifiek profiel zich aandienen op een Weer-Werkteam 2 ? Indien dit laatste het geval is, wat is dan dit specifieke profiel ? Of anders geformuleerd : welke kenmerken 'voorspellen' dan de deelname aan de Weer-Werkactie ? Om deze vraag te beantwoorden vergelijken we de steekproef

- 2 We maken hier abstractie van het feit of de werkloze op eigen initiatief contact opnam met de Weer-Werkactie, dan wel doorverwezen werd door een andere instantie. Het onderscheid tussen beiden is immers niet steeds zo eenvoudig te maken. Zo kan iemand die doorverwezen werd, zich toch op eigen initiatief aangeboden hebben bij de doorverwijzende instantie. De deelname aan de Weer-Werkactie is overigens steeds vrijwillig.

Weer-Werkklanten met de steekproef langdurig werklozen op twee vlakken: m.b.t. hun 'objectieve' *achtergrondkenmerken* en m.b.t. hun 'subjectieve' *psychosociale profiel*, zoals dat in het vorige onderdeel centraal stond³. Doordat zowel 'objectieve' als 'subjectieve' variabelen geanalyseerd worden, kan het belang van beide soorten variabelen bij het bepalen van de kans om aan de Weer-Werkactie deel te nemen eveneens tegen elkaar worden afgewogen. Ter herinnering: de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen zijn allen uit dezelfde 8 regio's afkomstig. Alle geïnterviewde langdurig werklozen *konden* dus aan de Weer-Werkactie deelnemen, vermits er in hun regio een Weer-Werkteam actief was. De invloed van de aanwezigheid van een Weer-Werkteam op de deelname aan de Weer-Werkactie wordt in de nu volgende analyses dus onder controle gehouden.

2. Vergelijking van het profiel van beide groepen

2.1 Vergelijking naar achtergrondkenmerken

De vergelijking van de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen naar achtergrondkenmerken werd opgenomen in tabel 1 van bijlage 9. Omwille van het ontbreken van informatie over de partner van de geïnterviewde Weer-Werkklanten, werd de variabele 'gezinstype' iets anders samengesteld dan in het vorige hoofdstuk. De categorieën 'man met huisvrouw' en 'man met werkende vrouw' dienden te worden samengenomen in één categorie: 'de gehuwde mannen'.

Het grootste verschil in profiel tussen de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen betreft hun verschil in *leeftijd*: de Weer-Werkactie blijkt in sterkere mate jongere werklozen aan te trekken. Nagenoeg de helft van de Weer-Werkklanten (46,2%) is jonger dan 30 jaar (tegenover 25,6% bij de langdurig werklozen), terwijl de 40 - 49-jarigen en vooral de 50-plussers in sterke mate ondervertegenwoordigd worden onder de Weer-Werkklanten. Onder de Weer-Werkklanten is slechts 1% 50 jaar of ouder, tegenover nagenoeg 16% onder de

³ Indien we een verschil vaststellen tussen beide groepen, dan bewijst dit echter niet noodzakelijk dat er zich een 'afroming' van een bepaald type werkloze voordeed. Een verschil tussen beide groepen kan immers drie oorzaken hebben: (1) enkel werklozen met dit specifieke profiel bieden zich op de Weer-Werkactie aan ('afroming' of selectief aanbod); (2) enkel werklozen met dit profiel werden door de leden van het Weer-Werkteam weerhouden om een vragenlijst in te vullen (cfr.: de hoger vermelde selectie die plaatsvond bij het samenstellen van de steekproef); en (3) de geïnterviewden doen zich anders voor ten opzichte van de interviewers, vermits het interview werd afgenomen door een teamlid dat de intake deed ('sociale wenselijkheid': de Weer-Werkklant stelt zich zo op om een betere indruk zal maken op het teamlid). De belangrijkheid van elk van deze drie factoren is moeilijk na te gaan. We komen hier in het besluit nog op terug.

langdurig werklozen ! De gemiddelde leeftijd van de Weer-Werkklanten ligt dan ook een stuk lager : 31,5 jaar, tegenover 38,3 jaar voor de langdurig werklozen ⁴.

Wellicht ten gevolge van dit leeftijdsverschil, doet er zich tevens een verschil in *gezinstype* voor tussen de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen. Jongeren die bij hun ouders inwonen en alleenstaanden zonder kinderen worden immers oververtegenwoordigd onder de Weer-Werkklanten, ten nadele van gehuwden die met hun partner (en ev. kinderen) samenwonen. Een kleine meerderheid van de Weer-Werkklanten (52%) heeft tevens geen kinderen ten laste (tegenover 40% onder de langdurig werklozen). Naar geslacht toe doet er zich geen significant verschil voor tussen beide groepen.

Het groter aantal kinderloze alleenstaanden onder de Weer-Werkklanten vormt wellicht de verklaring voor het iets lagere *gezinsinkomen* van deze laatsten. Vooral de categorie beneden 30 000 fr. wordt onder de Weer-Werkklanten in iets sterkere mate vertegenwoordigd, ten nadele van een lichte ondervertegenwoordiging van de categorie tussen 40 000 fr. en 49 999 fr. Daarnaast doet er zich tevens een verschil in *opleidings- en beroepsniveau* voor tussen beide groepen. Het opleidingsniveau van de Weer-Werkklanten is iets hoger, terwijl er onder deze laatsten tevens meer bedienden voorkomen dan onder de langdurig werklozen. Ook dit verschil tussen beide groepen kan het gevolg zijn van de jongere leeftijd van de Weer-Werkklanten. Jongeren zijn immers (iets) hoger geschoold dan ouderen en werken dus iets vaker als bediende. Het verschil tussen beide groepen is echter *relatief* van aard : ook onder de Weer-Werkklanten heeft slechts 36,2% een getuigschrift van het HSO (of hoger) behaald, terwijl het percentage bedienden onder de Weer-Werkklanten niet groter is dan 33,2%.

Wat de *werkloosheidsduur* betreft doet zich de tendens voor dat de Weer-Werkactie iets kortduriger werklozen aantrekt. Dit (randsignificante) verschil is echter volledig te wijten aan het toelaten tot de Weer-Werkactie van de werklozen die nog géén jaar werkloos zijn, en verdwijnt wanneer de gemiddelde werkloosheidsduur van beide groepen wordt vergeleken. Beide groepen blijken dan gemiddeld genomen ongeveer even lang werkloos te zijn (ongeveer 5 jaar).

De vergelijking van de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen toont dus aan dat beide groepen m.b.t. de meeste achtergrondkenmerken van elkaar verschillen. De Weer-Werkactie trekt dus niet 'de gemiddelde' werkloze aan, doch oefent blijkbaar een wat sterkere aantrekkingskracht uit op jongeren, alleenstaanden zonder kinderen, iets hoger geschoolden en werklozen met een iets lager gezinsinkomen. Hoger werd er echter al op gewezen dat al deze variabelen onderling samenhangen. Daarom werd een multivariate analyse uitgevoerd (de discriminantanalyse) om na te gaan welke variabelen de doorslag geven bij het deelnemen aan de Weer-Werkactie. In het vorige hoofdstuk werd reeds gebruik

---

⁴ De leeftijdscategorieën die de VDAB publiceert, versluisieren wellicht dit sterke verschil. Zij onderscheiden immers slechts drie categorieën : de - 25-jarigen, de 25 - 40-jarigen en de + 40-jarigen.

gemaakt van deze statistische techniek (zie 6.3). Omwille van het centrale belang van deze methode in dit (en het volgende) hoofdstuk, lichten we deze methode nader toe.

De discriminantanalyse is verwant aan de regressie-analyse. Via een discriminantanalyse wordt immers eveneens onderzocht in hoeverre we een bepaalde afhankelijke variabele (het 'criterium'; hier : het behoren tot de Weer-Werkklanten versus het behoren tot de steekproef langdurig werklozen) kunnen voorspellen op basis van een aantal onafhankelijke variabelen ('predictoren'; hier : de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden). Bij een discriminantanalyse worden er echter minder eisen gesteld aan het meetniveau van de afhankelijke variabele : de criteriumvariabele mag zelfs van nominaal meetniveau zijn, zoals dat het geval is in deze analyse (vergelijking van twee groepen). Via een discriminantanalyse kunnen twee vragen worden beantwoord : (1) welke achtergrondkenmerken leveren de belangrijkste bijdrage bij het *onderscheiden* (statistisch 'discrimineren') van de twee soorten werklozen ?, en (2) in welke mate kan men op basis van de achtergrondkenmerken *voorspellen* tot welke groep men werkelijk behoort ?

De discriminantgewichten geven de weging aan van de verschillende achtergrondkenmerken ('predictoren') die de twee groepen op optimale wijze van elkaar onderscheiden ('discrimineren'). Een hogere waarde wijst op een grotere belangrijkheid. Door deze discriminantgewichten te standaardiseren worden ze onderling vergelijkbaar, zodat we kunnen nagaan welke achtergrondkenmerken het sterkst het deelnemen aan de Weer-Werkactie bepalen. Door de diverse achtergrondkenmerken paarsgewijs in de analyse op te nemen, wordt de invloed van elk kenmerk uitgezuiverd voor de invloed van de overige achtergrondkenmerken, zodat we een zicht krijgen op de 'zuivere' bijdrage van dit kenmerk bij het deelnemen aan de Weer-Werkactie. Naar analogie met de meervoudige correlatie bij regressieanalyse, wordt bij discriminantanalyse een canonische correlatie berekend, die aangeeft *hoe goed* beide groepen kunnen worden onderscheiden op basis van de opgenomen achtergrondkenmerken. Daarnaast wordt de discriminerende kracht van de analyse eveneens uitgedrukt in Wilks' Lambda. Een lage waarde wijst daarbij op een hoog discriminerend vermogen. Tot slot wordt nagegaan in hoeverre de deelname aan de Weer-Werkactie kan worden voorspeld op basis van de achtergrondvariabelen. Daartoe worden de geïnterviewden op basis van hun achtergrondkenmerken in twee groepen ingedeeld : zij waarvan men op basis van de resultaten verwacht dat het Weer-Werkklanten zijn, en zij waarvan men verwacht dat het langdurig werklozen zijn. De vergelijking van deze classificatie met de groep waartoe de geïnterviewden werkelijk behoren, toont aan in welke mate de achtergrondkenmerken predictief zijn voor de deelname aan de Weer-Werkactie.

De resultaten van deze discriminantanalyse werden opgenomen in tabel 2 van bijlage 9. Daaruit blijkt dat er zich een matige (doch significante) samenhang voordoet tussen het deelnemen aan de Weer-Werkactie en de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden (canonische correlatie : .40; Wilks Lambda :

.84; $P(X^2) < .0001$). Drie variabelen spelen daarbij een autonome rol: de leeftijd, het gezinstype en het onderwijsniveau. De overige variabelen (zoals het beroepsniveau en het gezinsinkomen) spelen dus géén autonome rol bij het bepalen of men deelneemt aan de Weer-Werkactie, of niet. De variabele die de grootste invloed uitoefent op de deelname aan de Weer-Werkactie is de leeftijd van de geïnterviewden: de Weer-Werkactie trekt in de eerste plaats jongere werklozen aan. Het gezinstype komt qua belangrijkheid op de tweede plaats: alleenstaanden zonder kinderen, en - in iets mindere mate - kinderloze jongeren die bij hun ouders inwonen (en alleenstaanden met kinderen) voelen zich in sterkere mate 'geroepen' om zich als Weer-Werkklant te melden. Tot slot speelt ook het onderwijsniveau los van de overige achtergrondkenmerken een rol: (iets) hoger geschoolden vinden gemakkelijker hun weg naar de Weer-Werkactie. De resultaten van deze analyse dienen echter in zekere mate gerelativeerd te worden. Uit de resultaten van de classificatie-analyse blijkt immers dat de groep Weer-Werkklanten op basis van hun achtergrondkenmerken slechts zwak van de langdurig werklozen kon worden onderscheiden: slechts 47% onder hen kan juist worden geklasseerd. Dit is slechts een lichte verbetering ten opzichte van het percentage dat op basis van het toeval kan worden voorspeld. Op basis van het toeval kan immers 40% van de Weer-Werkklanten correct worden geklasseerd.

2.2 Vergelijking naar psychosociale kenmerken

Het psychosociale profiel van de Weer-Werkklanten wijkt eveneens sterk (en statistisch significant) af van dat van de 'modale' langdurig werkloze. De vergelijking van beide groepen naar de diverse aspecten van hun psychosociale profiel werd opgenomen in bijlage 10.

In tabel 1 van bijlage 10 werden de gegevens over de *beleving* van werkloosheid en het *psychisch welzijn* van beide groepen opgenomen. Daaruit blijkt dat de Weer-Werkklanten hun werkloosheid in sterkere mate als belastend ervaren dan de langdurig werklozen. Zo vindt 71,2% van de Weer-Werkklanten de nadelen van werkloosheid groter dan de voordelen, tegenover slechts 38,9% van de langdurig werklozen. De Weer-Werkklanten rapporteren ook in veel sterkere mate dat ze op het ogenblik van het interview méér problemen ervaren dan vroeger (52,4% versus 20,6% bij de langdurig werklozen). Dit verschil in beleving vertaalt zich tevens in een significant hogere score op de GHQ-12, en dus in een lagere mate aan psychisch welzijn. Niet minder dan 55,6% van de Weer-Werkklanten scoort boven de kritische waarde op de GHQ-12, en vertoont dus een problematisch laag niveau van psychisch welzijn. Onder de langdurig werklozen bedraagt dit percentage 'slechts' 24,8%. We mogen dan ook besluiten dat de Weer-Werkactie vooral werklozen aantrekt die vrij grote problemen ondervinden met hun werkloosheid.

Ook wat de *wensen* en *verwachtingen* over werk betreft, doen er zich duidelijke verschillen voor tussen beide groepen. Deze gegevens werden opgenomen in

tabel 2 van bijlage 10. De Weer-Werkklanten voelen zich significant sterker betrokken bij werk: zij scoren aan de positieve zijde van deze schaal (gemiddelde: 5,85), terwijl de langdurig werklozen de inhoud van deze schaal eerder afwijzen (gemiddelde: 4,63). De tewerkstellingswens van de Weer-Werkklanten is dan ook groter: maar liefst 70,9% wenst binnen de maand werk te vinden tegenover 'slechts' 48,4% van de langdurig werklozen. Dit verklaart wellicht de grotere bereidheid van de Weer-Werkklanten om offers te brengen om werk te vinden. Vooral hun grotere bereidheid tot het volgen van scholing valt daarbij op (score: 8,14 op een 10-puntenschaal), terwijl ze tevens in sterkere mate dan de langdurig werklozen bereid zijn om precair werk en werk met minder aantrekkelijke arbeidstijden te aanvaarden.

De grootste verschillen tussen beide groepen doen zich echter voor op het vlak van het *zoekgedrag* (zie tabel 3 van bijlage 10). De Weer-Werkklanten zijn véél actiever op zoek naar werk dan de langdurig werklozen. Zo typeert 47,3% van de Weer-Werkklanten het eigen zoekgedrag als actief (tegenover 16,2% van de langdurig werklozen), en stelt slechts 8,7% dat ze niet (meer) op zoek zijn naar werk (47,3% bij de langdurig werklozen). Ongeveer 59% van de Weer-Werkklanten solliciteerde de voorbije 4 weken, en 67% deed dit de voorbije 3 maanden. Onder de langdurig werklozen bedragen deze percentages respectievelijk slechts 17,7% en 31,3%. Ook wat het 'ruimere' zoekgedrag betreft is de activiteit van de Weer-Werkklanten groter. Gedurende de laatste 3 maanden vroeg niet minder dan 93,2% onder hen aan vrienden of kennissen of ze ergens werk wisten, terwijl 81,4% onder hen advertenties had opgezocht in kranten en weekbladen. De Weer-Werkklanten scoren op de schaal 'intensiteit van het zoekgedrag' dan ook significant hoger dan de langdurig werklozen. Iets meer dan de helft van de Weer-Werkklanten (56%) solliciteerde op het ogenblik van het interview tevens frequenter dan vroeger. Ze zijn eveneens minder pessimistisch wat het nut van solliciteren betreft. Ze verschillen echter niet significant van de langdurig werklozen m.b.t. het aangeven van een gebrek aan sollicitatievaardigheden. De redenen voor het niet vinden van werk liggen volgens hen dus niet op dit vlak.

Tot slot werden nog 7 *maatregelen* ter beoordeling voorgelegd aan de Weer-Werkklanten (zie tabel 4 van bijlage 10). De vergelijking tussen beide groepen toont aan dat de Weer-Werkklanten nagenoeg alle voorgelegde maatregelen in sterkere mate als noodzakelijk beschouwen om werk te vinden. Zo scoren ze significant hoger op zowel de schaal 'cursussen volgen' als de schaal 'bemiddeling krijgen'. Het verschil tussen beide groepen is echter het grootst m.b.t. de vraag naar arbeidsbemiddeling. Niet minder dan 56,6% van de Weer-Werkklanten beoordeelt het krijgen van arbeidsbemiddeling als noodzakelijk om werk te kunnen vinden (24,4% bij de langdurig werklozen). Een analoog - doch iets zwakker - verschil doet zich voor m.b.t. de beoordeling van counseling: 44,2% van de Weer-Werkklanten ervaart dit als noodzakelijk, tegenover slechts 15,5% van de langdurig werklozen.

We mogen dus besluiten dat de Weer-Werkklanten m.b.t. alle bevroegde aspecten van hun psychosociale profiel verschillen van de langdurig werklozen. De Weer-Werkactie blijkt in eerste instantie werklozen aan te trekken die sterk gebukt gaan onder werkloosheid, sterker gemotiveerd zijn om te gaan werken, daar tevens meer offers voor over hebben, intenser zoeken naar werk en in sterkere mate een nood uitspreken om geholpen te worden in hun zoektocht naar werk (via b.v. arbeidsbemiddeling). Al deze aspecten hangen natuurlijk in zekere mate met elkaar samen. Daarom werd ook hier een discriminantanalyse uitgevoerd om na te gaan welke aspecten de doorslag geven bij het bepalen of men zal deelnemen aan de Weer-Werkactie, of niet. De resultaten van deze analyse werden opgenomen in tabel 5 van bijlage 10. Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat nagenoeg alle hoger besproken aspecten een autonome bijdrage leveren bij het determineren van de deelname aan de Weer-Werkactie. De Weer-Werkklanten vormen dus m.b.t. hun volledige psychosociale profiel een *selectie* van de langdurig werklozen. Toch blijken bepaalde variabelen een grotere rol te spelen bij het bepalen van de deelname aan de Weer-Werkactie. Vooral de intensiteit van het zoekgedrag en de nood aan arbeidsbemiddeling zijn variabelen die een hoofdrol spelen bij het onderscheiden (statistisch 'discrimineren') van de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen. De Weer-Werkactie trekt dus in eerste instantie werklozen aan die intens en actief op zoek zijn naar werk en – onafhankelijk daarvan – werklozen die een sterkere nood hebben aan arbeidsbemiddeling. Factoren die – los van de vorige – nog een zwakkere determinerende rol spelen zijn: optimisme m.b.t. het nut van solliciteren, een sterke tewerkstellingswens, de bereidheid om concessies te doen wat arbeidstijden betreft, een laag niveau van psychisch welzijn en een negatieve beleving van werkloosheid.

Er doet zich een vrij sterke samenhang voor tussen de diverse psychosociale kenmerken en het behoren tot de Weer-Werkklanten of de langdurig werklozen (canonische correlatie: .59; Wilks Lambda: .65; $P(X^2) < .0001$). Dit blijkt tevens uit de resultaten van de classificatieanalyse. Op basis van de psychosociale kenmerken van de geïnterviewden kan het behoren tot één van beide groepen vrij goed worden voorspeld (78% van alle geïnterviewden wordt correct geklasseerd). Inzicht in het psychosociale profiel van de Weer-Werkklanten leidt in 68% van de gevallen tot het correct inschatten van het groepslidmaatschap. Van de langdurig werklozen kan niet minder dan 84,2% correct worden voorspeld op basis van hun psychosociale kenmerken. De resultaten van de discriminantanalyse op basis van de psychosociale kenmerken zijn duidelijk beter dan deze op basis van hun achtergrondkenmerken. Dit impliceert dat er zich vooral selectie voordoet op basis van de psychosociale kenmerken van de geïnterviewden, en niet zozeer op basis van hun achtergrondkenmerken.

2.3 Afweging van het belang van achtergrond- en psychosociale kenmerken als determinanten van de deelname aan de Weer-Werkactie

Uit het voorgaande blijkt dat de psychosociale kenmerken van de geïnterviewden een betere 'verklaring' bieden voor hun deelname aan de Weer-Werkactie dan hun 'objectieve' achtergrondkenmerken. Om het belang van beiden tegen elkaar af te wegen, werd een laatste discriminantanalyse uitgevoerd waarin zowel de achtergrondkenmerken als de psychosociale kenmerken van de geïnterviewden werden opgenomen (zie tweede kolom van tabel 5 in bijlage 10). Uit de resultaten van deze analyse blijkt inderdaad dat vooral de psychosociale kenmerken van de geïnterviewden de deelname aan de Weer-Werkactie bepalen, al spelen twee achtergrondkenmerken eveneens een zekere - doch ondergeschikte - rol. De toevoeging van de achtergrondkenmerken aan de analyse vergroot haar kracht niet: de canonische correlatie, Wilks' Lambda en het percentage correct geklasseerden blijven ongeveer even groot als in de analyse waarin enkel de psychosociale kenmerken waren opgenomen. Deze laatste analyse vormt wel een goede synthese van beide voorgaande. Volgende kenmerken bepalen immers (in volgorde van belangrijkheid) de kans om deel te nemen aan de Weer-Werkactie: een intens zoek- en sollicitatiedrag, nood aan arbeidsbemiddeling, een jonge leeftijd, optimisme m.b.t. het nut van solliciteren, de bereidheid om concessies te doen inzake arbeidstijden, de wens om op korte termijn werk te vinden, een laag psychisch welzijn, de beleving dat werkloosheid meer nadelen dan voordelen inhoudt, en alleenstaand zijn zonder kinderen te hebben. Anders geformuleerd: de Weer-Werkklanten vormen m.b.t. al deze kenmerken een selectie van de populatie langdurig werklozen. De Weer-Werkactie trekt dus geen doorsnede van de langdurig werklozen aan, doch eerder werklozen die de hogervermelde kenmerken bezitten.

3. Besluit

We kunnen dus besluiten dat de Weer-Werkklanten geen getrouwe weer- spiegeling vormen van de populatie langdurig werklozen. Veeleer vormen ze een selectie van deze laatsten op basis van een aantal objectieve achtergrondkenmerken (jonger, alleenstaanden zonder kinderen) en psychosociale kenmerken (intens zoekgedrag, nood aan bemiddeling bij het zoeken naar werk, sterkere gerichtheid op werk en negatievere beleving van werkloosheid). Opvallend daarbij is dat de selectie op basis van psychosociale kenmerken groter is dan deze op basis van achtergrondkenmerken. Een en ander blijkt erop te wijzen dat de Weer-Werkactie vooral die langdurig werklozen lijken aan te trekken die het sterkst gemotiveerd zijn om hun arbeidsmarktsituatie te veranderen, doch daar op eigen krachten niet meer toe in staat zijn. Dit psychosociale profiel lijkt sterk op het profiel van de 'wanhopige zoekers' onder de langdurig werklozen (zie vorig hoofdstuk). Daarnaast trekt de Weer-Werkactie ook in sterkere mate jonge werk-

lozen aan, wellicht omdat jongeren nog optimistischer zijn over hun kansen op werk en - mede daarom - de moed nog niet hebben opgegeven.

Hoger werd er al op gewezen dat het verschil tussen de Weer-Werkklanten en de steekproef langdurig werklozen op drie manieren kan worden verklaard. Het verschil tussen beide groepen kan het gevolg zijn van het feit dat (1) de Weer-Werkactie vooral dergelijke werklozen 'over de vloer krijgt'; (2) de teamleden vooral dergelijke klanten voor een interview selecteerden; en (3) de geïnterviewde Weer-Werkklanten zich vooral op deze wijze geprofileerd hebben tijdens het interview⁵. Deze drie mogelijke verklaringen of hypothesen sluiten elkaar niet uit. Het is daarom nagenoeg onmogelijk om de precieze oorzaak van het verschil tussen beide groepen te achterhalen. Toch lijkt het realistisch om aan te nemen dat er zich werkelijk een selectief aanbod aan werklozen voordoet op de Weer-Werkteams (hypothese 1'). Slechts een beperkt deel van de selectie door de teamleden (hypothese 2') betreft immers selectie op psychosociale of achtergrondkenmerken. De teamleden rapporteren zelfs géén selectie in functie van de leeftijd, terwijl de gemelde selectie op basis van psychosociale problemen eerder voor zou moeten zorgen dat er onder de Weer-Werkklanten minder in plaats van méér werklozen met een problematisch laag psychosociaal welzijn voorkomen. De invloed van de selectie van te interviewen klanten op het profiel van de Weer-Werkklanten (hypothese 2') is dus wellicht beperkt. Hypothese 3' kan echter niet helemaal worden uitgesloten, al biedt deze hypothese geen verklaring voor de oververtegenwoordiging van jongeren en alleenstaanden zonder kinderen onder de Weer-Werkklanten. We mogen dan ook besluiten dat het vastgestelde verschil tussen de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen minstens ten dele veroorzaakt wordt door het feit dat slechts een select deel van de werklozen zich aanbiedt op de Weer-Werkteams.

De vraag naar de oorzaak voor deze selectie is daarmee nog niet beantwoord. Een belangrijk deel van de Weer-Werkklanten biedt zich immers op eigen initiatief aan op een Weer-Werkteam. De overigen worden door andere instanties naar de Weer-Werkactie doorverwezen. Bij beide groepen kan er zich een selectiefomeen voordoen. Autoselectie op basis van psychosociale kenmerken en b.v. de leeftijd ligt voor de hand. Het lijkt immers plausibel dat de Weer-Werkactie vooral werklozen aantrekt die het b.v. problematisch vinden om werkloos te zijn én hulp nodig hebben bij het vinden van werk. Anderzijds lijkt het eveneens plausibel dat andere instanties precies dit type van werklozen doorsturen naar de Weer-Werkactie. Dit type van werklozen heeft immers de grootste nood aan hulp.

5 Dit laatste stelt onderzoeksmatig een belangrijk probleem, dat gezien de opstelling van de stafleden van de Weer-Werkactie niet vermeden kon worden. De interviews dienden immers anoniem te gebeuren om de relatie met de Weer-Werkklanten niet te schaden. Dit impliceert echter dat de Weer-Werkklanten geïnterviewd dienden te worden door hun (toekomstige) begeleider(s), zodat de kans reëel is dat ze zich bij deze persoon gunstiger willen voorstellen, b.v. door een intenser zoekgedrag op te geven dan correct is.

HOOFDSTUK 3 / OPVOLGING VAN DE LANGDURIG WERKLOZEN EN DE WEER- WERKKLANTEN

1. Onderzoeksopzet

Dit derde en laatste hoofdstuk bevat de resultaten van een korte bevraging van de langdurig werklozen en de Weer-Werklanten na een periode van 6 maanden. Alle geïnterviewden uit de vorige onderzoeksfase werden daartoe opnieuw benaderd met een vragenlijst. We overlopen achtereenvolgens de (gerealiseerde) steekproeven, de gebruikte vragenlijst en de onderzoeksvragen die in dit hoofdstuk centraal staan.

1.1 Steekproeven

1.1.1 De steekproef langdurig werklozen

Alle langdurig werklozen die in de vorige onderzoeksfase werden geïnterviewd ($n = 309$; zie hoofdstuk 1), werden in januari 1992 telefonisch gecontacteerd voor een korte follow-up enquête. Op deze wijze konden 213 werklozen opnieuw worden gecontacteerd (d.i. 68,9% van het gewenste aantal). Aan allen die om welke reden dan ook niet telefonisch konden worden geïnterviewd, werd begin februari 1992 een aangepaste versie van dezelfde vragenlijst met de post gestuurd, met de vraag om deze binnen één week ingevuld terug te sturen. In totaal stuurden 43 werklozen deze vragenlijst terug. Dit brengt het totaal op 256 interviews. De *respons* bedraagt daardoor 82,8%. Alle geïnterviewde werklozen werden minimaal 5 en maximaal 10 maanden na het eerste interview opnieuw gecontacteerd.

53 werklozen stuurden hun vragenlijst niet terug. Dit vormt een *non-respons* van 17,2%, wat als voldoende laag kan worden beschouwd. Over de precieze redenen voor deze non-respons tasten we in het duister. Een post-enquête laat immers geen registratie toe van de redenen om de vragenlijst niet te beantwoorden. De werklozen die aan de opvolgingsenquête hebben deelgenomen (de 'responsgroep') kunnen echter wel vergeleken worden met hen die dit niet deden (de 'non-responsgroep') wat hun achtergrondkenmerken en hun psychosociaal profiel betreft. Op deze wijze krijgen we een zicht op de mate waarin er zich een

selectieve uitval van de geïnterviewden heeft voorgedaan. De vergelijking van de responsgroep met de non-responsgroep naar achtergrondkenmerken werd opgenomen in tabel 1 van bijlage 11. Uit deze tabel blijkt dat de non-responsgroep significant van de responsgroep verschilt wat het geslacht, het gezinsinkomen en het gezinstype betreft: mannen, werklozen met een gezinsinkomen lager dan 30 000 BEF, en alleenstaanden namen minder vaak aan de opvolgingsenquête deel. De reden voor deze selectieve uitval is niet onmiddellijk duidelijk. Voor de overige variabelen (leeftijd, onderwijsniveau en werkloosheidsduur) deed er zich geen significant verschil voor. Ook naar alle psychosociale variabelen, zoals de werkloosheidsbeleving, de houding t.o.v. werk en het zoekgedrag, deed er zich geen selectieve uitval voor. Al bij al is de selectieve uitval bij deze opvolgingsenquête dus relatief beperkt.

De kenmerken van de responsgroep werden in tabel 1 van bijlage 11 eveneens vergeleken met deze van de populatie werklozen waaruit de responsgroep afkomstig is. Dit geeft ons een zicht op de *representativiteit* van de steekproef uit de opvolgingsfase. Door de selectieve uitval van mannen wijkt de responsgroep uit de opvolgingsfase significant van de populatie af: de mannelijke werklozen worden er in iets zwakkere mate in vertegenwoordigd (25,4% i.p.v. 31,2%). De significante ondervertegenwoordiging van jongeren die reeds in de oorspronkelijke steekproef aanwezig was, blijft ook in de responsgroep van de opvolgingsenquête bestaan. Wat onderwijs en werkloosheidsduur betreft verschilt de responsgroep niet significant van de populatie. Om te corrigeren voor de ondervertegenwoordiging van mannen en jongeren werd de steekproef gewogen voor de combinatie van leeftijd en geslacht. Het resultaat van deze weging vormt een steekproef die naar geslacht, leeftijd, onderwijsniveau en werkloosheidsduur representatief is voor de populatie langdurig werklozen in Vlaanderen. De mate waarin de steekproef wat gezinsinkomen en gezinstype betreft van de populatie afwijkt, kon bij gebrek aan populatiegegevens over deze variabelen niet worden nagegaan¹. Een eventuele correctie (of weging) van deze variabelen kon dan ook niet worden uitgevoerd.

1.1.2 De steekproef Weer-Werkklanten

Aan de 8 Weer-Werkteams die in de vorige fase deelgenomen hadden aan het onderzoek, werd in december 1991 gevraagd om dezelfde Weer-Werkklanten opnieuw te contacteren (n = 199; zie hoofdstuk 2). De korte opvolgingsenquête zou als onderdeel van de normale follow-up van Weer-Werkklanten worden afgenomen door het teamlid dat ook de vorige vragenlijst had afgenomen. In totaal konden 180 Weer-Werkklanten opnieuw worden gecontacteerd. Dit vormt een *respons* van 90,5%, wat meer dan behoorlijk is. De interviews werden afgenomen in januari t.e.m. maart 1992. Alle Weer-Werkklanten werden dus

---

¹ Hetzelfde geldt overigens voor de oorspronkelijke steekproef (zie het eerste hoofdstuk).

minimaal 5 en maximaal 11 maanden na hun eerste contact met het Weer-Werkteam opnieuw gecontacteerd.

De *non-respons* van dit onderzoeksluik is dus vrij beperkt ($n = 19$ of 9,5%), al is het niet uitgesloten dat de non-respons vooral Weer-Werkklanten betreft die vrij snel na het eerste contact met het Weer-Werkteam de begeleiding staakten. Het lijkt immers plausibel dat vooral Weer-Werkklanten die afhaakten geen gevolg meer geven aan de oproep van het Weer-Werkteam om opnieuw langs te komen om de opvolgingsenquête af te nemen. Opnieuw werd de responsgroep met de non-responsgroep vergeleken wat hun achtergrondkenmerken en hun psychosociaal profiel betreft. Omwille van de beperkte omvang van de non-responsgroep ligt een significant verschil tussen beide groepen echter minder voor de hand. De vergelijking naar achtergrondkenmerken (zie tabel 2 van bijlage 11) toont aan dat de non-responsgroep in iets sterkere mate bestaat uit mannen, jongeren en lager geschoolden. Enkel het verschil naar leeftijd is significant. Wat de psychosociale kenmerken betreft doet er zich nergens een significant verschil voor tussen de respons en de non-respons. De selectieve uitval op deze opvolgings-enquête is dus eveneens beperkt.

De kenmerken van de responsgroep worden in tabel 2 van bijlage 11 eveneens vergeleken met de kenmerken van de populatie Weer-Werkklanten waaruit de responsgroep afkomstig is. De vergelijking van beide groepen toont aan dat de steekproef uit de opvolgingsfase *representatief* is voor de populatie Weer-Werkklanten, op één aspect na. Zoals ook het geval was met de oorspronkelijke steekproef (zie hoofdstuk 2), bevat de steekproef uit de opvolgingsfase iets minder mannen dan het geval is in de populatie (20% i.p.v. 26,6%). Daarom werd een weging uitgevoerd volgens het geslacht van de geïnterviewden. Als gevolg van deze weging vormt de steekproef waarmee verder zal worden gewerkt een getrouwe weerspiegeling van de populatie Weer-Werkklanten in de afgebakende regio's en periode.

1.2. De vragenlijst

De vragenlijsten die van de langdurig werklozen en de Weer-Werkklanten werden afgenomen, bevatten éénzelfde kern. Centraal in deze bevestigingsronde stond immers de vraag in hoeverre de geïnterviewden werk hadden gevonden. Daarom werden een aantal korte vragen gesteld over de activiteit van de werklozen op het ogenblik van het interview (werkend, werkloos, in opleiding, of iets anders). Over elke activiteit werden dan nog enkele aanvullende vragen gesteld (b.v. : over het beroepsniveau en het soort contract indien men werkte). Aan de langdurig werklozen werden tot slot nog enkele vragen gesteld over de WWA (o.m. kennis, contacten ermee en bereidheid om eraan deel te nemen). Aan de Weer-Werkklanten werden nog enkele vragen gesteld over de *begeleiding* (o.m. of de begeleiding reeds voltooid was en of de klant voortijdig afhaakte of niet). Omdat deze korte vragenlijsten haast uitsluitend peilden naar feiten, duurde de

afname ervan niet erg lang. De telefonische enquête bij de langdurig werklozen duurde 5 à 10 minuten (gemiddelde duur : 7 minuten), en deze bij de Weer-Werkklanten 10 à 15 minuten (gemiddelde duur : 13 minuten).

1.3. Onderzoeksvragen

Omdat de vragenlijst voor beide doelgroepen deels verschillende gegevens bevat, overlopen we de onderzoeksvragen voor beide groepen afzonderlijk.

De vragenlijst voor de *langdurig werklozen* bevatte twee topics : gegevens over de huidige *activiteit* van de werklozen en enkele vragen over de WWA. Dit geeft aanleiding tot volgende onderzoeksvragen :

1. Wat is de activiteit van deze werklozen op het ogenblik van het interview ? Anders geformuleerd : in welke mate zijn ze nog werkloos gedurende de tweede bevrachtingsronde ? Daarbij aansluitend zal nagegaan worden welke variabelen het vinden van werk beïnvloeden. Zowel de 'objectieve' achtergrondkenmerken als de 'subjectieve' psychosociale variabelen zullen in deze analyse worden opgenomen.
2. Hoe evolueerde de kennis van en de houding t.o.v. de WWA in de tijd ? Een analyse van de variabelen die deze aspecten beïnvloeden werd reeds in het eerste hoofdstuk gerapporteerd, en komt verderop dan ook niet meer aan bod.
3. In hoeverre is de typologie van langdurig werklozen die in het eerste hoofdstuk werd ontwikkeld, valide ? De validiteit van deze typologie zal op twee manieren worden getoetst. Vooreerst wordt nagegaan in hoeverre de typologie predictief is voor het al dan niet vinden van werk. Vinden de types die het sterkst op de arbeidsmarkt gericht zijn ook effectief sneller werk dan de types die zich van de arbeidsmarkt aan het afwenden zijn, of zich daar reeds van afgewend hebben ? Een tweede aspect waaraan de validiteit van de typologie kan worden getoetst betreft de kennis van en de houding tegenover de WWA. Vertonen de types die het sterkst arbeidsmarkt gericht zijn ook de grootste kennis van en de positiefste houding tegenover de WWA ?

De onderzoeksvragen m.b.t. de *Weer-Werkklanten* zijn :

1. Hoe evolueerde de activiteit van de Weer-Werkklanten en welke (achtergrond- en psychosociale) variabelen zijn hierop van invloed ? Zoals ook het geval was bij de langdurig werklozen concentreren we ons daarbij op het al dan niet vinden van werk.
2. In hoeverre oefent de deelname aan de WWA een autonome invloed uit op het vinden van werk ? Uit het tweede hoofdstuk bleek immers dat de WWA werklozen met een specifiek psychosociaal profiel aantrekt. Dit roept een voor de WWA cruciale vraag op : is het vinden van werk na de WWA te wijten aan de begeleiding die men kreeg, of is dit enkel het gevolg van het feit dat men

vooral een bepaald type werkloze aantrekt, dat ook zonder deel te nemen aan de WWA werk zou hebben gevonden ?

Vooraleer deze onderzoeksvragen worden beantwoord, nog dit. De opvolgings-enquête werd vrij snel na de eerste bevestigingsronde uitgevoerd. Dit impliceert dat de resultaten van dit deel met de nodige voorzichtigheid zullen moeten worden geïnterpreteerd. Omwille van de vrij korte tijdsspanne tussen beide bevestigingsmomenten zal het percentage werkenden op het tweede bevestigingsmoment wellicht (nog) vrij beperkt zijn. Voor een belangrijk deel van de Weer-Werkklanten kan de begeleiding immers nog niet afgesloten zijn, terwijl de langdurig werklozen wellicht nog niet veel kans gehad hebben om werk te vinden.

2. Opvolging van de langdurig werklozen

2.1 Evolutie van de activiteit van de geïnterviewden.

Tabel 13 geeft een overzicht van de activiteit van de geïnterviewden op het ogenblik van de opvolgingsenquête.

Tabel 13. Activiteit van de langdurig werklozen bij de opvolgingsenquête

Activiteit op het ogenblik van de enquête	Aantal	Percentage
Werkend	31	12,3
Werkloos	192	74,9
In opleiding	4	1,7
Iets anders, n.l.:	29	11,3
- geschorst	(3)	(1,0)
- vrijstelling	(12)	(4,7)
- huisvrouw	(2)	(0,7)
- op pensioen	(1)	(0,3)
- op 'ziekenkas'	(9)	(3,5)
- andere	(2)	(0,9)
Totaal	256	100,0

Uit tabel 13 blijkt dat nagenoeg 75% van de langdurig werklozen nog steeds werkloos was op het ogenblik van de opvolgingsenquête. Dit impliceert dat toch nog 25% onder hen van activiteit veranderde. Ongeveer de helft van deze laatsten vond ondertussen werk (n = 31 of 12,3%). De overigen stapten - soms tijdelijk - uit de arbeidsmarkt (n = 29 of 11,3%) of waren een opleiding gestart (n = 4 of 1,7%). Onder hen die uit de arbeidsmarkt stapten, komen vooral twee groepjes voor : zij die een vrijstelling om familiale of sociale redenen aanvroegen (n = 12 of 4,7%) en zij die op ziekteverlof waren of een invaliditeitsuitkering kregen (n = 9 of 3,5%).

Omwillen van het vrij heterogene karakter van de groep die zich uit de arbeidsmarkt terugtrok, gaan we enkel verder in op de groep werkenden. Deze groep is echter vrij klein ($n = 31$), zodat we de beschrijving van de kenmerken van deze groep - noodgedwongen - beperken tot een eerder ruwe schets. Ongeveer de helft onder hen ($n = 16$ of 53%) werkte als ongeschoolde arbeid(st)er. De overigen werkten als geschoolde arbeid(st)er ($n = 4$), bediende ($n = 7$) of zelfstandige ($n = 3$). Zoals verwacht kon worden is hun beroepsniveau dus eerder laag. Ongeveer de helft onder hen werkte voltijds ($n = 16$) en de overigen ($n = 15$) werkten deeltijds (gemiddeld ongeveer 20 uren per week). Van deze laatsten kregen de meesten ($n = 13$) een aanvullende werkloosheidsuitkering. Voor iets meer dan de helft van de werkenden ($n = 17$) betrof het vast werk. De overigen ($n = 14$) werkten met een tijdelijk contract. Een meerderheid ($n = 26$ of 84%) werkte in dagdienst en dus niet in ploegen. De meesten verdienden netto tussen 25 000 en 35 000 BEF (gemiddelde : ongeveer 30 400 BEF). Op de vraag "Zou u dit werk willen blijven doen, of zou u liever ander werk willen doen ?" antwoordt de overgrote meerderheid ($n = 26$ of 85%) dat ze dit werk zouden willen blijven doen. De meerderheid onder de geïnterviewden lijkt dus eerder tevreden over hun werk. Ook de inschatting van de werkzekeerheid is eerder gunstig : ongeveer $2/3$ ($n = 20$) onder hen denkt dat hun kans om in de toekomst werkloos te worden (erg) klein is.

2.2 Welke variabelen beïnvloeden het vinden van werk ?

De samenhangen tussen het al dan niet vinden van werk en de *achtergrondkenmerken* van de geïnterviewden werden opgenomen in tabel 1 van bijlage 12. Met de meeste achtergrondkenmerken doet er zich een zwakke samenhang voor, die in de lijn ligt van de vaststellingen uit de literatuurstudie ². De sterkste samenhangen doen zich voor met de leeftijd en het gezinstype. Jongeren vinden significant vaker werk. Na 40 jaar daalt het percentage dat werk vindt sterk. Jongeren die bij hun ouders wonen en alleenstaanden zonder kinderen vinden eveneens vaker werk, op de voet gevolgd door de gehuwde mannen wiens vrouw werkt. Globaal genomen vinden mannen vaker werk dan vrouwen, al wordt deze globale vaststelling wel genuanceerd door de uitsplitsing naar gezinstype. Zo blijken de mannen met een werkende vrouw vaker werk te vinden dan de mannen wiens vrouw huisvrouw is. Met de werkloosheidsduur en het onderwijsniveau doet er zich een zwakke samenhang voor : kortdurend werklozen en iets hoger geschoolden vinden in iets sterkere mate werk dan respectievelijk langdurig werklozen en lager geschoolden. Met het gezinsinkomen doet er zich geen verband voor. Het is dus niet zo dat een hoger gezinsinkomen het vinden van werk zou bemoeilijken.

² De grootte van deze samenhangen wordt wellicht gedrukt door de beperkte omvang van de groep die werk vond. De samenhang tussen de diverse variabelen komt wellicht beter tot zijn recht indien het tijdsverschil tussen beide bevraging rondes groter is.

Om na te gaan welke variabelen de doorslag geven bij het werk vinden, werd een discriminantanalyse uitgevoerd met alle achtergrondkenmerken als onafhankelijke variabelen en het al dan niet vinden van werk als afhankelijke (te verspreken) variabele (zie kolom 1 van tabel 3 in bijlage 12). Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat het al dan niet vinden van werk vooral bepaald wordt door het gezinstype en de leeftijd, en in mindere mate ook door de werkloosheidsduur. Jongeren die bij hun ouders inwonen, alleenstaanden zonder kinderen en mannen wiens vrouw werkt hebben een grotere kans om werk te vinden. Deze kans is kleiner voor alleenstaanden met kinderen en - vooral - voor ouderen. De werkloosheidsduur speelt - onafhankelijk van de vorige variabelen - eveneens een negatieve rol: de kans op het vinden van werk is kleiner voor hen die langdurig werkloos zijn. De samenhang tussen de diverse achtergrondvariabelen en het al dan niet vinden van werk is alles bij elkaar genomen echter beperkt: hoewel significant, bedraagt de canonische correlatie 'slechts' .35, terwijl slechts 25% van de werkenden correct geïdentificeerd kan worden op basis van hun achtergrondkenmerken. Dit toont aan dat er nog andere variabelen een rol spelen bij het vinden van werk.

Daarom werd eveneens de band nagegaan tussen het al dan niet vinden van werk en de *psychosociale* kenmerken van de geïnterviewden. Deze samenhangen werden opgenomen in tabel 2 van bijlage 12. Ook met deze variabelen doen er zich significante, doch meestal vrij zwakke samenhangen voor. De samenhang tussen het al dan niet vinden van werk en de *beleving* van werkloosheid is vrij beperkt. Enkel met de schalen 'positieve' en 'negatieve beleving van werkloosheid' doet er zich een zwak significant verband voor (r is respectievelijk -.14 en .12; P telkens $<.05$). Personen die hun werkloosheid als belastend ervaren, vinden dus iets vaker werk. Zij die hun gezondheidstoestand als een belemmering ervaren om werk te vinden, vinden ook minder vaak werk op termijn.

Iets grotere samenhangen doen zich voor met de *houdingen t.o.v. werk*. Zij die op kortere termijn wensten te gaan werken, hebben ook significant vaker werk gevonden dan zij die pas na één jaar (of nooit meer) wensten te gaan werken. Ook met de diverse maten voor de offerbereidheid doen er zich zwakke, doch significante verbanden voor: zij die tot grotere offers bereid zijn, vinden vaker werk (r met scholingsbereidheid: .23 ($P<.001$); met de bereidheid om precair werk te aanvaarden: .16 ($P<.01$); met de bereidheid om onaantrekkelijke arbeidstijden te aanvaarden: .20 ($P<.001$)). Met de schaal voor de 'betrokkenheid bij werk' doet er zich - opvallend genoeg - geen samenhang voor. De samenhang met de inschatting van de kans op werk is - niet onverwacht - relatief sterk (Cramers' $V = .36$; $P<.0001$). Van zij die binnen de maand dachten werk te vinden was nagenoeg 43% aan het werk op het ogenblik van de opvolgingsenquête. Voor zij die dachten nooit meer werk te vinden bedroeg dit slechts 3%. Dit toont aan dat werklozen een vrij realistische inschatting hebben van hun kansen op werk, al is deze inschatting natuurlijk ook niet perfect.

De - relatief gesproken - sterkste samenhangen doen zich voor met het *zoekgedrag* van de geïnterviewden. Van zij die hun zoekgedrag typeren als 'actief' vindt 28,3% werk, tegenover slechts 3,1% bij hen die zeggen niet meer op zoek te zijn naar werk. Ook de samenhang met de schaal 'intensiteit van het zoekgedrag' is - relatief gesproken - sterk : $r = .33$ ($P < .0001$). Daarnaast blijkt ook de schaal 'pessimisme m.b.t. solliciteren' samen te hangen met het al dan niet vinden van werk ($r = -.16$; $P < .01$). Zij die pessimistischer zijn ingesteld, vinden minder vaak werk.

Tot slot doen er zich nog enkele zwakkere samenhangen voor met de beoordeling van *beleidsmaatregelen*. Deze samenhangen liggen in de lijn van de samenhangen met de diverse aspecten van de offerbereidheid. Zo hangt de perceptie dat het om werk te vinden noodzakelijk is om een cursus te volgen significant samen met het effectief vinden van werk ($r = .20$; $P < .001$). Voor de schaal 'nood aan arbeidsbemiddeling' bedraagt deze correlatie slechts .11 ($P = .05$).

Opnieuw werd via een discriminantanalyse nagegaan welke psychosociale kenmerken de doorslag geven bij het vinden van werk (zie kolom 2 van tabel 3 in bijlage 12). Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat het vinden van werk vooral bepaald wordt door het zoekgedrag en door de offerbereidheid van de geïnterviewden : zij die in sterkere mate zoeken naar werk en zij die meer offers over hebben om aan werk te geraken, hebben een iets grotere kans om op termijn werk te vinden. De overige variabelen spelen hierbij geen rechtstreekse rol. De verklarende kracht van deze analyse is echter - opnieuw - vrij beperkt ³. Op basis van het zoekgedrag en de offerbereidheid kan ditmaal zelfs maar 14% van de werkenden correct geïdentificeerd worden. De inzet en de ingesteldheid van de werkloze speelt dus slechts een zwakke en wellicht zelfs ondergeschikte rol bij het vinden van werk.

Daarom werd als afsluitende stap een discriminantanalyse uitgevoerd waarbij zowel de achtergrondkenmerken als de psychosociale variabelen als predictoren werden opgenomen (zie kolom 3 van tabel 3 in bijlage 12). Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat de kans op tewerkstelling zowel door de achtergrondkenmerken van de werklozen als door hun psychosociaal profiel wordt bepaald. Beide soorten variabelen vullen elkaars dus aan ⁴. De kans op werk is groter voor jongeren die bij hun ouders inwonen en voor - in iets zwakkere mate - werklozen die intens zoeken naar werk. Daarnaast speelt ook de offerbereidheid een (nog iets zwakkere) rol, terwijl ook de werkloosheidsduur een negatieve invloed blijft

³ De canonische correlatie bedraagt .38. De kracht van de analyse kan wel verhoogd worden door tevens de perceptie van de kans op werk aan de analyse toe te voegen (canonische correlatie : .46; 37% werkenden correct geïdentificeerd). Deze variabele hangt immers relatief sterk samen met het al dan niet vinden van werk. We laten deze variabele omwille van het tautologische karakter ervan echter buiten beschouwing.

⁴ Dit contrasteert met de resultaten van de literatuurstudie, waaruit bleek dat het al dan niet vinden van werk in hoofdzaak bepaald wordt door de 'objectieve' kenmerken van de werklozen.

uitoefenen op de tewerkstellingskans. Alleenstaanden zonder kinderen hebben een iets grotere kans om werk te vinden, terwijl het omgekeerde geldt voor alleenstaanden mét kinderen. De verklaringskracht van deze 'gecombineerde' analyse is iets groter dan deze van de analyses met de achtergrondkenmerken en de psychosociale variabelen afzonderlijk. Toch kan ook in deze afsluitende analyse maar 37% van de werkenden correct geïdentificeerd worden⁵. Dit impliceert dat het vinden van werk door nog tal van andere factoren beïnvloed wordt, zoals b.v. de regionale situatie op de arbeidsmarkt en de tewerkstellingssector, die niet in deze studie werden geoperationaliseerd. Wellicht speelt ook het toeval hierbij een belangrijke rol. Deze vaststelling moet ons hoeden voor al te verregaande conclusies. Zo blijkt een intens zoekgedrag misschien wel een noodzakelijke, doch bepaald géén voldoende voorwaarde te vormen voor het vinden van werk.

2.3 Hoe evolueerde de kennis en beoordeling van de WWA ?

Aan allen werd nog een reeks vragen gesteld over de VDAB en de WWA. Deze reeks vormt grotendeels een herhaling van de vragen die ook in de eerste vragenlijst werden gesteld over de WWA, zodat we de resultaten van beide interviewmomenten kunnen vergelijken. Eerst werden echter enkele vragen gesteld over contacten met de VDAB. Ongeveer 28% van de geïnterviewden was gedurende de voorbije 6 maanden in contact gekomen met de VDAB of de RVA. Voor 2/3 onder hen ging het initiatief van dit contact uit van de VDAB (of RVA). Het overige derde nam op eigen initiatief contact op met deze instantie(s). Over het algemeen betrof het een werkaanbieding : ongeveer 12,4% van de totale groep werd opgeroepen i.v.m. een werkaanbieding en 3,1% nam contact op om na te gaan of er werk voor hen was (samen 15,5% van de totale groep). Voor ongeveer 4% van de totale groep ging het contact over een opleiding. Voor 1,3% ging het over een Job-Club, voor 1,2% over een vrijstelling en voor slechts 1,1% over de WWA. In het geheel van de contacten met de VDAB neemt de WWA dus bepaald geen belangrijke plaats in.

Op de vraag 'hebt u al eens gehoord van de WWA' antwoordt ditmaal niet minder dan 46% van de ondervraagden positief. Dit vormt een verdubbeling t.o.v. de vorige bevraging. Na een korte voorstelling van de WWA blijkt nog 9% deze actie te herkennen. De WWA was ditmaal dus *gekend* door niet minder dan 55% van de geïnterviewden. Een kruistabel met dezelfde vraag uit de vorige bevragingsronde toont aan dat 23% van de geïnterviewden op beide tijdstippen op de hoogte was van de WWA. Ongeveer 32% van hen die nu aangaven dat ze de WWA kenden, wist de vorige keer niet wat de WWA inhield⁶. Deze sterke toename van de kennis van de WWA dient echter gerelativeerd te worden.

⁵ Dit percentage loopt op tot 45% indien we ook de perceptie van de tewerkstellingskans in de analyse betrekken.

⁶ Helaas bleek ook 6% van de geïnterviewden vergeten te zijn wat de WWA inhoudt, terwijl ze het vorige keer wel wisten.

Tijdens het vorige interview werd de WWA immers aan alle geïnterviewden voorgesteld, zodat eigenlijk alle respondenten de WWA zouden moeten kennen. Als kanaal via hetwelke ze over de WWA gehoord hadden geeft 23% van hen die deze actie kennen dan ook 'de interviewer van het HIVA' op. Voor 27% onder hen betreft het de VDAB of de RVA (d.i. 13% van alle geïnterviewden) en voor 23% kranten en/of tijdschriften.

Zoals ook het geval was bij de eerste bevragsronde, was het aantal werklozen dat recent in *contact* was gekomen met de WWA vrij beperkt ($n = 10$ of 3,8% van alle geïnterviewden). De meesten hadden de begeleiding van het WWA-team voortijdig afgebroken ($n = 6$). Voor drie onder hen was dit omdat ze ondertussen werk hadden gevonden (al dan niet met steun van het team). De overigen dragen vrij uiteenlopende motieven aan (b.v. omwille van zwangerschap of uit 'desinteresse'). Voor één werkloze was de begeleiding ondertussen afgelopen, terwijl de drie overigen nog in begeleiding waren.

Tot slot werd opnieuw gevraagd in hoeverre men bereid was om deel te nemen aan de WWA⁷. Zoals blijkt uit tabel 14 ligt de bereidheid om deel te nemen aan de WWA ditmaal 13% lager dan tijdens de vorige bevragsronde.

Tabel 14. Bereidheid om deel te nemen aan de WWA : vergelijking van de antwoorden op beide interviewrondes (in %)

Bereidheid tot deelname	Vorige bevragsronde	Huidige bevragsronde
- zeker	20,4	17,4
- waarschijnlijk wel	40,7	30,6
- waarschijnlijk niet	14,3	14,4
- zeker niet	17,3	16,5
- weet niet	7,3	21,1
Totaal	100,0	100,0

Ditmaal is 'slechts' 48% van de geïnterviewden bereid om deel te nemen aan de WWA, tegenover ruim 61% bij de vorige bevragsronde. Uit tabel 14 blijkt echter eveneens dat het aantal 'tegenstanders' van de WWA niet is toegenomen. Het is integendeel de categorie die 'ik weet het (nog) niet' antwoordde, die toename. Een inspectie van de redenen die deze laatsten opgeven toont aan dat deze categorie vooral twijfelt aan het nut van een deelname aan de WWA in hun concreet geval. Hun twijfel heeft in vele gevallen dus een negatieve ondertoon. Een kruistabel tussen de bereidheid tot deelname aan de WWA op beide bevragsmomenten toont aan dat nagenoeg één kwart van de respondenten de vorige keer

⁷ De vraag naar de evaluatie van de WWA werd niet meer opnieuw gesteld, vermits deze vraag weinig differentiatie in antwoorden opleverde.

bereid was tot deelname, doch nu niet meer (12,4%) of twijfelt (10,4%)⁸. Een verklaring voor deze verandering ligt niet onmiddellijk voor de hand. Heeft de toegenomen kennis over de inhoud van de WWA sommigen overtuigd dat deze actie hen niets te bieden heeft?

2.4 Een valide psychosociale typologie?

Om na te gaan in hoeverre de psychosociale typologie van langdurig werklozen die in het eerste hoofdstuk werd ontwikkeld valide is, zullen we de band nagaan tussen deze types en (1) het al dan niet vinden van werk na ongeveer 6 maanden, en (2) de houding t.o.v. de VDAB en de WWA na eenzelfde periode. We verwachten hierbij dat de types die het sterkst gericht zijn op de arbeidsmarkt (de optimisten en de wanhopige zoekers) in sterkere mate werk vinden en een positievere houding hebben t.o.v. de VDAB en de WWA dan de types die het minst op de arbeidsmarkt gericht zijn (de aangepasten en de teruggetrokkenen).

2.4.1 Samenhang met het vinden van werk

Zoals blijkt uit tabel 15 doet er zich een significante samenhang voor tussen de ontwikkelde typologie en het al dan niet vinden van werk na ongeveer 6 maanden. We beperken ons hier tot het vinden van werk, vermits de categorie werklozen die zich uit de arbeidsmarkt terugtrok te heterogeen is samengesteld om zinvol te kunnen uitsplitsen⁹.

Tabel 15. Samenhang tussen de typologie en het vinden van werk (in %)

Psychosociale types	Percentage dat werk vond (1)
1. Optimisten	20,8
2. Wanhopige zoekers	25,3
3. Ontmoedigden	3,0
4. Aangepasten	0,0
5. Teruggetrokkenen	7,9
Totale groep	12,3

(1) $P(X^2) = .0007$; Cramers' $V = .27$

Uit tabel 15 blijkt dat onze verwachting bevestigd wordt. Onder de optimisten en de wanhopige zoekers komen inderdaad significant méér werkenden voor dan onder de overige types, al vormen de tewerkgestelden ook onder de eerst-

⁸ Ongeveer 40% van de geïnterviewden was op beide tijdstippen bereid tot deelname en 19% was hier op beide tijdstippen *niet* toe bereid. Ongeveer 5% verklaart zich nu bereid tot deelname terwijl ze hiertoe de vorige keer niet bereid waren.

⁹ Het percentage werklozen dat zich om diverse redenen uit de arbeidsmarkt terugtrok is overigens in elk type ongeveer even groot. Dit percentage varieert tussen 8 en 12%.

vermelde types slechts een minderheid¹⁰. Bij de ontmoedigden en de aangepasten komen er nagenoeg geen tewerkgestelden voor. Dat toch nog 8% van de teruggetrokkenen werk vond, mag nog in zekere mate opvallend genoemd worden. We mogen besluiten dat de typologie het al dan niet vinden van werk op termijn (in zekere mate) kan voorspellen, wat de validiteit van de ontwikkelde typologie ondersteunt. In het licht van de hoger gerapporteerde vaststellingen is het begrijpelijk dat de eerste twee types van de typologie in (iets) sterkere mate werk vinden. Beide types (de optimisten en de wanhopige zoekers) solliciteren immers frequenter dan de overige types, terwijl hoger werd aangetoond dat vooral dit intenser zoekgedrag de kans op tewerkstelling verhoogt.

2.4.2 Samenhang met de houding t.o.v. de VDAB en de WWA

Een tweede element waaraan de validiteit van de typologie getoetst kan worden betreft de kennis, de houding en het gedrag van de diverse types t.o.v. de VDAB en de WWA. Indien de typologie valide is, dan mogen we verwachten dat de eerste types (de optimisten en de wanhopige zoekers) in sterkere mate op eigen initiatief contact opnemen met de VDAB, vaker de WWA kennen, vaker in contact kwamen met de WWA, en vaker bereid zijn om deel te nemen aan de WWA. Van de overige drie types, en vooral van de laatste twee (de aangepasten en de teruggetrokkenen) verwachten we het omgekeerde. Tabel 16 bevat het antwoord op deze vragen.

---

¹⁰ Dit toont aan hoe moeilijk het voor langdurig werklozen is om werk te vinden.

Tabel 16. Samenhang tussen de typologie en de variabelen die betrekking hebben op de VDAB of de WVA (in %)

Psychosociale types	Nam op eigen initiatief contact met de VDAB	Kent de WVA	Kwam in contact met de WVA	Bereidheid tot deelname aan de WVA	Consistent bereid tot deelname (1)	Consistent niet bereid tot deelname (1)
1. Optimisten	16,6	62,8	5,7	56,8	40,3	12,6
2. Wanhopige zoekers	11,1	61,6	8,2	69,9	54,5	5,2
3. Ontmoedigden	3,0	50,7	0,0	70,0	64,3	13,4
4. Aangepasten	7,0	56,7	3,5	49,1	34,4	10,4
5. Teruggetrokkenen	3,6	46,8	1,6	33,7	21,2	33,0
Totale groep	9,0	55,4	3,8	48,0	39,5	19,0
P(X ²)	.04	(.30)	(.34)	.001	.0002	.0007
Cramers' V	.20	-	-	.27	.29	.27

(1) Vergelijking van de bereidheid tot deelname aan de WVA bij de eerste bevestigingsronde met deze bij de opvolgingsenquête.

De resultaten uit tabel 16 liggen globaal genomen in de lijn van de verwachtingen, al doet er zich m.b.t. de kennis van en het contact met de WWA geen significante samenhang met de typologie voor. De optimisten en de wanhopige zoekers namen wel significant vaker op eigen initiatief contact op met de VDAB dan de overige types. Het percentage werklozen binnen de eerste twee types dat de WWA kent ligt wel iets hoger, doch het verschil tussen de diverse types is niet significant¹¹. Hetzelfde geldt m.b.t. het in contact komen met de WWA. Ook daar doet er zich een niet-significante tendens voor dat de wanhopige zoekers en de optimisten vaker in contact kwamen met de WWA. Het totale aantal respondenten dat tussen beide bevestigingsrondes in met de WWA in contact kwam is echter te klein (slechts 10 personen) om een sterke samenhang mogelijk te maken. Mogelijks levert een bevraging op langere termijn meer differentiatie op. De bereidheid tot deelname aan de WWA hangt wél significant samen met de ontwikkelde typologie. Deze samenhang ligt in de lijn van de vaststellingen uit het eerste hoofdstuk. Onder de wanhopige zoekers en de ontmoedigden toont telkens een overgrote meerderheid van 70% zich bereid om deel te nemen aan de WWA. De bereidheid tot deelname ligt iets lager onder de optimisten, terwijl de teruggetrokkenen - in lijn van hun profiel - het minst bereid zijn om deel te nemen aan de WWA. De hoge deelnamebereidheid onder de ontmoedigden past goed in hun profiel. In het eerste hoofdstuk werd immers aangetoond dat deze groep in sterke mate om hulp vraagt bij het zoeken en vinden van werk, omdat ze zich daar zelf niet meer toe in staat achten. Dit laatste wordt overigens bevestigd door hun lage tewerkstellingspercentage 6 maanden later (zie tabel 15). Het iets lagere percentage optimisten dat bereid is om deel te nemen aan de WWA past eveneens in hun profiel. Eerder werd immers geargumenteed dat deze werklozen het 'eerst op eigen krachten' wensen te proberen. M.b.t. de bereidheid tot deelname aan de WWA werden nog twee extra maten geconstrueerd. Vooreerst werd nagegaan in hoeverre men op beide interviewmomenten bereid was tot deelname. Een tweede maat betreft hen die op beide interviewmomenten *niet* tot deelname bereid waren. De resultaten m.b.t. deze twee laatste maten bevestigen de vaststellingen die hoger reeds werden gerapporteerd.

Globaal genomen mogen we dus besluiten dat de gevonden samenhangen de validiteit van de typologie ondersteunen, op één aspect na : de typologie blijkt (nog ?) niet predictief te zijn voor het opnemen van contact met de WWA. Het gebrek aan een samenhang met de kennis van de WWA kan het gevolg zijn van de gevolgde methode.

---

¹¹ De kennis van de WWA is mogelijk omwille van de informatie die de interviewer bij de eerste interviewronde gaf nagenoeg even hoog onder de diverse types.

3. Opvolging van de Weer-Werkklanten

3.1 Evolutie van de activiteit van de Weer-Werkklanten

Voordat er gepolst werd naar de huidige activiteit, werd eerst nog nagegaan in hoeverre de Weer-Werkklant nog in begeleiding was of niet. Iets meer dan de helft van de Weer-Werkklanten bleek op het ogenblik van de bevraging nog steeds begeleid te worden door het Weer-Werkteam ($n = 104$ of 58,5%). Voor een aantal onder hen was de eigenlijke begeleiding wel al afgelopen, en betrof het enkel het verder opvolgen van de tewerkstelling van de klant gedurende een 3-tal maanden. Voor 18,3% ($n = 33$) van de Weer-Werkklanten was de begeleiding afgelopen, vermits ze met succes werk hadden gevonden. Een even groot aantal klanten (18,3% of $n = 33$) haakte af, al dan niet in overleg met het teamlid. De overige 10 klanten (5,5%) werden doorverwezen naar een andere dienst of instelling, b.v. een psychiatrische instelling of een jobclub.

Voor de meeste klanten was de begeleiding dus nog niet afgelopen. De inventarisering van de activiteit van de Weer-Werkklanten op het ogenblik van het interview levert ons dus nog geen definitief beeld van de tewerkstellingskans ten gevolge van de deelname aan de WWA. Een bevraging die ongeveer één jaar na het eerste contact met de WWA had plaatsgevonden, zou daarover wellicht definitievere gegevens opgeleverd hebben. In tabel 17 worden de gegevens over de activiteit van de Weer-Werkklanten bij de opvolgingsenquête weergegeven en vergeleken met deze van de langdurig werklozen op hetzelfde tijdstip.

Tabel 17. Vergelijking van de activiteiten van de Weer-Werkklanten met deze van de langdurig werklozen bij de opvolgingsenquête (1)

Activiteit op het ogenblik van de enquête	Percentage Weer-Werkklanten	Percentage langdurig werklozen
Werkend	38,3	12,3
Werkloos	38,9	74,9
In opleiding	12,2	1,7
Iets anders	10,6	11,3
Totaal	100,0	100,0

(1) $P(X^2) < .0001$; Cramers' $V = .44$

Ondanks het feit dat de Weer-Werkbegeleiding bij vele Weer-Werkklanten nog niet is afgelopen, doet er zich reeds een duidelijk - en statistisch erg significant - verschil voor tussen de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen. Onder de Weer-Werkklanten komen er immers driemaal méér werkenden voor, terwijl het percentage werklozen onder de Weer-Werkklanten nagenoeg de helft lager ligt. Niet geheel onverwacht blijken er tevens méér personen in opleiding voor te

komen onder de Weer-Werkklanten dan onder de langdurig werklozen. De groep die 'iets anders' doet is onder de Weer-Werkklanten ongeveer even groot als onder de langdurig werklozen ($n = 19$ of 10,6%). Deze restcategorie bevat ditmaal vooral bestaansminimumtrekkers ($n = 9$) en personen die 'op ziekenkas zijn' ($n = 6$), naast 2 werklozen die een vrijstelling aanvroegen. Eén Weer-Werkklant was onder-tussen overleden en de andere had zich uit de arbeidsmarkt teruggetrokken.

Opnieuw zullen we ons in het vervolg van deze analyse concentreren op hen die werk hadden gevonden ($n = 69$ of 38,3%). De meesten onder hen werkten als ongeschoolde arbeid(st)er ($n = 40$ of 60% van hen die werkten). De helft onder werkten vooral als bediende ($n = 23$ of 34,3% van de werkenden). De helft onder hen werkte voltijds ($n = 34$ of 50,7%), de overigen werkten deeltijds (gemiddeld ongeveer 17,5 uren per week). Van deze laatsten kregen de meesten ($n = 23$) een aanvullende werkloosheidsuitkering. Voor een kleine meerderheid van de werkenden ($n = 38$ of 59%) betrof het een tijdelijke baan; waarbij het Weer-Werk GEKO-statut het meest voorkomende was ($n = 23$; d.i. 33,3% van alle werkenden, en 60,5% van allen met een tijdelijk contract). Nagenoeg allen werkten in dag-dienst ($n = 63$ of 91% van de werkenden). De meesten verdienden netto tussen 25 000 en 35 000 BEF, met een gemiddelde van ongeveer 27 000 BEF. Op de vraag 'zou u dit werk willen blijven doen, of zou u liever ander werk willen doen?' antwoordt de overgrote meerderheid (87%) dat ze dit werk willen blijven doen. Nagenoeg allen blijken dus tevreden met hun werk. De perceptie van de werkzekerheid ligt iets lager, al vindt toch 58% van de werkenden dat hun kans op werkloosheid in de nabije toekomst eerder (32%) of erg (26%) klein is. Ongeveer 24% schat deze kans als eerder (21%) of erg (3%) groot in. Iets meer dan 18% van de werkenden heeft geen idee van de mate waarin ze werkloos kunnen worden in de nabije toekomst.

Met betrekking tot al deze werkkenmerken werden de Weer-Werkklanten die werk vonden vergeleken met de langdurig werklozen die werk vonden. Zo konden we nagaan in hoeverre de kwaliteit van de tewerkstelling verschilde tussen beide groepen. Dit blijkt niet het geval te zijn, al laten de kleine aantallen waarop deze vergelijking gebaseerd werd slechts een beperkte - en wellicht minder betrouwbare - vergelijking toe. Zo deed er zich geen verschil voor tussen beide groepen wat hun netto-maandinkomen of hun arbeidstevredenheid betreft. Onder de Weer-Werkklanten kwamen er wel iets meer tijdelijk tewerkgesteld voor (cfr. de WW-GEKO's), doch het verschil tussen beide groepen was niet significant. Wellicht omwille van dit iets groter percentage tijdelijk tewerkgesteld lag het percentage Weer-Werkklanten dat zichzelf kans gaf om werkloos te worden in de toekomst iets hoger (24% versus 12% bij de werkenden onder de steekproef langdurig werklozen). Het enige opvallende verschil tussen beide groepen betrof de wijze waarop men werk gevonden had. Deze gegevens werden opgenomen in tabel 18.

Tabel 18. Vergelijking van de werkenden onder de Weer-Werkklienten met de werkenden onder de steekproef langdurig werklozen m.b.t. de wijze waarop ze hun werk hadden gevonden (in %) (1)

Hoe hebt u dit werk gevonden ?	Werkenden onder de :	
	Weer-Werkklienten	Langdurig werklozen
Spontane sollicitatie	10,8	25,0
Geantwoord op een advertentie	3,0	16,7
Iemand had mij gezegd dat er daar werk was, nl.:	75,4	37,5
- familie, vriend of kennis	(10,8)	(17,0)
- teamlid van de WVA	(46,1)	(3,4)
- iemand van de VDAB of RVA	(13,8)	(17,1)
restcategorie	(4,7)	(0,0)
Andere manier	10,8	20,8
Totaal	100,0	100,0

(1) $P(X^2) < .001$; Cramers' $V = .37$

Uit tabel 18 blijkt dat beide groepen significant van elkaar verschillen wat de wijze betreft waarop ze werk vonden. De langdurig werklozen vonden hun werk immers vaker door spontaan te solliciteren of door te antwoorden op een advertentie (formeel kanaal). De overgrote meerderheid onder de Weer-Werkklienten vond hun werk echter via een informeel kanaal: iemand had hen gezegd dat er daar werk voor hen was. Een inspectie van de personen die instonden voor deze 'tip' toont aan dat het hoofdzakelijk ging over een teamlid van de WVA of - in mindere mate - door iemand van de VDAB of de RVA. Niet minder dan 60% van de werkenden onder de Weer-Werkklienten vond op deze manier werk (tegenover slechts 20,4% van de werkenden onder de langdurig werklozen). Dit vormt reeds een eerste aanduiding dat Weer-Werk 'werkt': deze WW-klienten zouden zonder de bemiddeling van de WW-consulenten wellicht geen werk gevonden hebben.

3.2 Welke variabelen beïnvloeden het vinden van werk ?

Zoals ook bij de langdurig werklozen het geval was, werd nagegaan welke kenmerken samenhangen met het al dan niet vinden van werk. Deze analyse levert verrassende vaststellingen op. Geen enkel *achtergrondkenmerk* blijkt immers (significant) samen te hangen met het vinden van werk op termijn. De leeftijd, het geslacht, het onderwijsniveau, de werkloosheidsduur en het gezinstype blijken niet predictief te zijn voor de kans op werk van de geïnterviewde Weer-Werkklienten¹². Deze vaststelling contrasteert met de resultaten van het onderzoek dat door Peter Arryn van het RIAT in het kader van de Weer-Werkactie werd uitgevoerd (Arryn, 1991). Uit zijn onderzoek blijkt immers dat de tewerkstellingskans van Weer-Werkklienten in de regio Eeklo bepaald wordt door hun

¹² Een discriminantanalyse met deze kenmerken als predictoren levert dan ook geen significante discriminantfunctie op.

leeftijd, hun opleidingsniveau en hun werkloosheidsduur. De vaststelling dat deze kenmerken in dit onderzoek geen samenhang vertonen met de kans op werkgelegenheid kan dan ook het gevolg zijn van de té korte tussenperiode tussen het eerste onderzoeksmoment en de opvolgingenquète.

Ook de analyse van de samenhangen met de *psychosociale* kenmerken levert slechts weinig op. Noch de beleving van werkloosheid, noch de diverse opvattingen t.o.v. werk of de beoordelingen van maatregelen vertonen een significante samenhang met het vinden van werk, op de schalen voor offerbereidheid na, die meestal een randsignificante samenhang vertonen (b.v. de correlatie met het aspect 'concessies doen m.b.t. arbeidstijden' bedraagt .14 ($P = .07$)). De enige significante samenhangen die zich voordoen hebben betrekking op het zoekgedrag van de WW-klanten. Zo hangt de typering van het eigen zoekgedrag zwak, doch significant samen met het vinden van werk (Cramers' $V = .24$; $P = .005$). Hetzelfde geldt m.b.t. de schaal 'intensiteit van het zoekgedrag' ($r = .26$; $P < .001$). Tot slot hangt ook de inschatting die het teamlid bij de eerste bevestigingsronde had van de tewerkstellingskans van de klant zwak samen met de tewerkstelling op termijn (Cramers' $V = .21$; $P < .05$). Een discriminantanalyse met alle psychosociale kenmerken als predictoren toont aan dat het vinden van werk voor Weer-Werkklanten vooral bepaald wordt door hun zoekgedrag, en in mindere mate door (aspecten van) hun offerbereidheid¹³. Dit stemt grotendeels overeen met de resultaten van dezelfde analyse bij de langdurig werklozen. Zoals verwacht kon worden gezien het bovenstaande is het discriminerend vermogen van deze analyse echter vrij beperkt (en zwakker dan deze bij de langdurig werklozen): slechts 29,6% van de werkenden kon correct geïdentificeerd worden. Dit impliceert dat we de mate waarin Weer-Werkklanten werk vinden (nog?) niet goed kunnen voorspellen op basis van hun psychosociale kenmerken (en a-fortiori hun achtergrondkenmerken).

3.3 Werkt Weer-Werk?

In het vorige hoofdstuk werd vastgesteld dat de WWA vooral werklozen aantrekt die in sterkere mate dan gemiddeld het geval is gemotiveerd zijn om hun situatie te veranderen: ze vinden werkloosheid in sterkere mate belastend, zijn sterker betrokken bij arbeid en vertonen een intenser zoekgedrag. Van al deze kenmerken - en vooral van het zoekgedrag - werd in dit hoofdstuk aangetoond dat ze - in zekere mate - de kans om werk te vinden vergroten. Uit dit hoofdstuk bleek tevens dat de tewerkstellingskans voor WW-klanten groter is dan voor langdurig werklozen. De cruciale vraag die nog beantwoord dient te worden is dan ook: is het succes van de WWA het gevolg van het feit dat deze actie vooral gemotiveerde werklozen aantrekt, die ook zonder de WWA werk zouden hebben gevonden, of

¹³ Gestandaardiseerde discriminantcoëfficiënten: 'intensiteit van het zoekgedrag' (.65), 'typering van het eigen zoekgedrag' (.42), 'bereidheid om precair werk te aanvaarden' (.30). Canonische correlatie = .29; Wilks Lambda = .91 ($F(X^2) = .004$).

verhoogt de deelname aan de WWA *op zich* de kans op werkgelegenheid van een werkloze? Anders geformuleerd: oefent de deelname aan de WWA een autonome invloed uit op de tewerkstellingskans van werklozen? Om dit na te gaan werden de gegevens van de WW-klanten en de langdurig werklozen aan elkaar gekoppeld tot één gegevensbestand. Via discriminantanalyse werd dan nagegaan of het al dan niet tewerkgesteld zijn van de geïnterviewden voorspeld kon worden op basis van hun achtergrondvariabelen, hun psychosociale kenmerken én het feit dat ze deelnamen aan de WWA, of niet. De resultaten van deze analyses werd opgenomen in tabel 19.

Tabel 19. Resultaten van enkele discriminantanalyses waarbij het vinden van werk wordt voorspeld op basis van de achtergrondkenmerken, de psychosociale variabelen én de deelname aan de WWA

Gestandaardiseerde discriminantgewichten	Achtergrond-kenmerken + deelname aan de WWA	Psychosociale kenmerken + deelname aan de WWA	Alle variabelen samen
Leeftijd	-.42	/	-
Jongeren bij ouders	.19	/	-
Alleenstaand met kinderen	-.18	/	-.19
Intensiteit van het zoekgedrag	/	.38	.32
Typering zoekgedrag (→actief)	/	.29	.32
Pessimisme m.b.t. solliciteren	/	-.29	-.34
Arbeidstijden (offerbereidheid)	/	.21	.28
Deelname aan de WWA	.73	.31	.26
Canonische correlatie	.38	.44	.47
Wilks Lambda (1)	.85	.80	.78
Groepscentroïde van hen die :			
- werkloos bleven	-.22	-.26	-.28
- werk vonden	.78	.94	1.00
Percentage correct geklasseerden onder hen die :			
- werkloos bleven	93,3	93,6	90,9
- werk vonden	16,0	31,9	35,1
- totale groep	76,6	80,3	78,9

(1) $P(X^2)$ is telkens <.0001

Zoals blijkt uit tabel 19 werden er drie discriminantanalyses uitgevoerd. Eerst werd het belang van de deelname aan de WWA afgewogen t.o.v. de achtergrondkenmerken van de geïnterviewden. In een tweede analyse werden de achtergrondkenmerken vervangen door de psychosociale kenmerken van de geïnterviewden. In de derde en laatste analyse werden alle kenmerken opgenomen. De analyse met de *achtergrondkenmerken* toont aan dat de deelname aan de WWA inderdaad een autonome invloed uitoefent op de tewerkstellingskans van de

geïnterviewden: van alle objectieve variabelen oefent deze variabele zelfs de grootste invloed uit! Daarnaast wordt de tewerkstellingskans van de geïnterviewden tevens beïnvloed door hun leeftijd en hun gezinstype: jongeren in het algemeen en jongeren die nog bij hun ouders inwonen in het bijzonder hebben een grotere kans om werk te vinden, terwijl deze kans juist kleiner is voor alleenstaanden met kinderen. In het vorige hoofdstuk werd reeds aangetoond dat de WWA in sterkere mate jongeren en jongeren die nog bij ouders inwonen aantrekt. Uit deze analyse blijkt opnieuw dat dit de iets 'kansrijkere' werklozen zijn. Het tewerkstellingseffect van de deelname aan de WWA kan echter maar in beperkte mate aan deze selectieve 'afroning' van kansrijkere werklozen toegeschreven worden. Vooral de deelname op zich blijkt immers een gunstig tewerkstellings-effect te hebben.

Iets analoogs blijkt uit de resultaten waarin naast de deelname aan de WWA enkel de *psychosociale* kenmerken van de geïnterviewden werden betrokken, al daalt het belang van de deelname aan de WWA wel in deze analyse. In het vorige hoofdstuk werd aangetoond dat er zich vooral een afroning van Weer-Werkklanten voordoet wat hun psychosociale profiel betreft. Uit deze resultaten blijkt opnieuw dat vooral de mate waarin men op zoek is naar werk, en in mindere mate de offerbereidheid, de kans op werkgelegenheid (in zekere mate) beïnvloeden. Het effect van de deelname aan de WWA kan hierdoor echter niet volledig worden (weg)verklaard: het deelnemen aan de WWA blijft ook in deze analyse een autonome, positieve invloed uitoefenen op de tewerkstellingskans.

De resultaten van de afsluitende analyse, waarin zowel de achtergrondkenmerken als de psychosociale kenmerken werden opgenomen, bevestigden opnieuw dat de deelname aan de WWA - onafhankelijk van de overige variabelen - de tewerkstellingskans van werklozen verhoogt. De resultaten van deze analyse vatten deze van de vorige twee analyses in zekere mate samen. De kans op werkgelegenheid wordt immers - in zekere mate - vergroot door een actief zoekgedrag, een grotere offerbereidheid en de deelname aan de WWA. Deze kans is kleiner voor alleenstaanden met kinderen. Ondanks het feit dat de tewerkstellingskans eveneens bepaald wordt door psychosociale en achtergrondkenmerken, kan het tewerkstellingssucces van de deelname aan de WWA niet uitsluitend toegeschreven worden aan het selectief aantrekken van meer gemotiveerde en kansrijkere werklozen. We mogen dus besluiten dat Weer-Werk ook werkelijk 'werkt', zoals reeds gesuggereerd werd door de hoger vermelde vaststelling dat WW-klanten in sterkere mate via hun begeleid(st)ers werk gevonden hadden.

Twee nuances zijn echter nog noodzakelijk bij deze vaststelling. Vooreerst is de voorspellende kracht van de analyse nog steeds vrij beperkt. Zo kan nog altijd maar 35% van de werkenden correct geïdentificeerd worden op basis van alle opgenomen variabelen. Dit impliceert dat er nog andere factoren een rol spelen bij het vinden van werk die niet in dit onderzoek vervat zijn, zoals b.v. structurele variabelen (o.m. de regionale arbeidsmarktsituatie en de tewerkstellingssector).

Dit impliceert tevens dat de reeds onderzochte factoren - zoals de deelname aan de WWA - slechts in beperkte mate de tewerkstellingskansen van werklozen bepalen. Een tweede bedenking sluit bij de vorige aan. Hoger werd immers vastgesteld dat de tewerkstellingskans van de Weer-Werkklanten slechts zwak samenhangt met hun achtergrond- en psychosociale kenmerken. Wellicht komt dit omdat ze te vroeg opnieuw benaderd werden in de opvolgingsfase. Ook deze vaststelling noopt tot het voorzichtig omgaan met de zojuist gerapporteerde resultaten. Ze vormen immers slechts voorlopige indicaties van de validiteit van de WWA, die op een later tijdstip zouden moeten worden herbevestigd.

HOOFDSTUK 4 / SAMENVATTING EN BESLUIT

Het empirisch onderzoek waarover in dit rapport verslag wordt gedaan, omvat drie luiken. In een eerste onderzoeksluik werden de beleving, de reacties en de wensen van langdurig werklozen in kaart gebracht. Deze aspecten werden in het tweede onderzoeksluik vergeleken met de beleving, reacties en wensen van werklozen die deelnamen aan de Weer-Werkactie. Beide groepen werden tot slot opgevolgd in de tijd om na te gaan in hoeverre hun arbeidsmarktpositie geëvolueerd was na ongeveer 6 maanden. De resultaten van deze longitudinale opvolging vormden de kern van het derde onderzoeksluik. In wat nu volgt vatten we de kern van deze drie onderzoeksluiken kort samen en belichten we enkele beleidsconsequenties van deze bevindingen.

1. Resultaten van de bevraging van langdurig werklozen

In de loop van april-augustus 1991 werden 309 langdurig werklozen mondeling geïnterviewd bij hen thuis. Deze 309 werklozen vormen samen een representatief staal van de Vlaamse langdurig uitkeringsgerechtigde volledig werklozen (minstens één jaar werkloos). In het interview werden vragen gesteld over de beleving van werkloosheid, de houdingen en verwachtingen t.o.v. werk, het sollicitatiegedrag en de beoordeling van een aantal beleidsmaatregelen ter bestrijding van langdurige werkloosheid, zoals de Weer-Werkactie.

De geïnterviewde langdurig werklozen bleken gemiddeld genomen eerder weinig problemen te ervaren met hun werkloosheid, al vond wel 38,3% van de geïnterviewden de nadelen van het werkloos zijn groter dan de voordelen ervan. Voor 43% van de geïnterviewden waren de voordelen en de nadelen van het werkloos zijn echter even groot, en 18,6% ervaaarde meer voordelen dan nadelen aan hun werkloosheid. Het niveau van het psychisch welzijn van de geïnterviewden lag tevens hoger dan dat van werklozen in buitenlandse studies, al lag het wel iets lager dan dat van werkenden in deze studies. De geïnterviewden waren slechts matig op arbeid betrokken. Hun houding balanceerde in zekere mate tussen een gerichtheid op betaalde arbeid en een aanpassing aan een leven zonder werk. Deze deels dubbelzinnige houding leek mede veroorzaakt door de

spanning die men ervaarde tussen een vrij hoge tewerkstellingswens en een vrij pessimistische inschatting van de kansen die men had om werk te vinden. Zo wou ongeveer 65% van de geïnterviewden binnen maximaal 6 maanden werk vinden (49% wou binnen de maand aan het werk), terwijl niet minder dan 48% onder hen dacht dat ze nooit meer aan werk zouden geraken. Als verklaring voor hun werkloosheid verwezen de meeste geïnterviewden naar structurele factoren zoals hun leeftijd, hun werkloosheidsduur of het aanwervingsgedrag van werkgevers. Daarnaast verklaarde maar liefst 48% van de geïnterviewden dat hun gezondheid de mogelijkheden om te gaan werken beperkte. Het pessimisme van de meeste geïnterviewden lijkt dus vooral ingegeven door de perceptie dat men omwille van enkele moeilijk veranderbare kenmerken (zoals leeftijd, moeilijkheden met de gezondheid en werkloosheidsduur) nog maar weinig kansen maakt om werk te vinden. Dit weerspiegelde zich dan ook in het zoekgedrag, dat weinig intens was. Slechts 15,6% van de geïnterviewden gaf aan dat ze actief op zoek waren naar werk, terwijl ongeveer 48% onder hen zei dat ze op dit ogenblik 'niet echt naar werk zochten'. Toch bleek een ruime groep 'de ogen open te houden'. Zo had 51% de voorbije drie maanden advertenties opgezocht en had 42% aan vrienden of familie gevraagd of ze ergens werk wisten.

Uit een aantal gegevens blijkt dat dit gemiddelde reactiepatroon voor velen een aanpassingsreactie kan zijn. Meer dan de helft van de geïnterviewden gaf immers aan dat hun sollicitatiegedrag afnam in de tijd, terwijl een groot aantal onder hen tevens rapporteerde dat ze zich op het ogenblik van het interview beter voelden dan in de beginperiode toen ze werkloos waren. Het psychisch welzijn van vele geïnterviewden lijkt zich dus in belangrijke mate te hebben hersteld, nadat ze een moeilijke periode hadden doorgemaakt aan het begin van hun werkloosheid. Dit herstel is opvallend groter dan het geval is in buitenlands onderzoek.

Globaal genomen leken de geïnterviewden geen grote nood te hebben aan beleidsmaatregelen zoals het aanbieden van arbeidsbemiddeling, opleidingen of cursussen. De opleidingsbereidheid was vrij groot: ongeveer 2/3e van de geïnterviewden was bereid om een nieuwe opleiding te volgen of om zich te laten bijscholen. De meesten koppelden deze bereidheid wel aan voorwaarden. Vooral de garantie dat men er werk mee vindt en de wens om geen al te grote verplaatsing te moeten maken (maximaal twee uur) werden beklemtoond. Daarnaast liepen de meningen over het nut van een opleiding nogal uiteen en twijfelde een meerderheid eraan dat een opleiding ook effectief garanties biedt op werk. De geïnterviewden lijken dus bereid te zijn tot het volgen van een opleiding indien ze zeker tot tewerkstelling leidt. Dit laatste betwijfelen ze echter, waardoor ze een opleiding als 'nuttig, doch niet essentieel' lijken te beschouwen in een zoektocht naar werk. De Weer-Werkactie (WWA) was slechts gekend door 29% van de geïnterviewden. Na een korte voorstelling ervan sprak echter 77,5% er een gunstig oordeel over uit. Vooral de geboden steun en het vrijwillige karakter ervan werden geapprecieerd. De bereidheid om deel te nemen aan de WWA lag iets lager, al verklaarde toch nog 61% zich geïnteresseerd om eraan deel te nemen. Als redenen om niet te

willen deelnemen verwees men vooral naar het feit dat men te oud was of een te slechte gezondheid had om nog werk te kunnen vinden, of stelde men dat men geen hulp nodig had bij het zoeken naar werk. Het statuut 'vrijstelling om familiale of sociale redenen' was gekend door een kleine meerderheid van de geïnterviewden (55%), doch slechts 41% onder hen toonde zich geïnteresseerd om er eventueel gebruik van te maken.

De beleving van werkloosheid, de houding ten opzichte van arbeid en het zoekgedrag van de geïnterviewden hingen in zekere mate samen met de 'objectieve' achtergrondkenmerken van de geïnterviewden. De beleving van werkloosheid hing vooral samen met het gezinstype, het onderwijsniveau en de leeftijd van de respondenten. Werkloosheid was (iets) minder belastend voor gehuwde vrouwen met een werkende partner (ongeacht de kinderlast), voor mannen wiens vrouw huisvrouw was, voor hoger geschoolden, voor jongeren (-40 jaar) en voor ouderen (+50 jaar). Werkloosheid was (iets) problematischer voor alleenstaanden zonder kinderen, voor jongeren die nog bij hun ouders inwoonden, voor mannen wiens vrouw beroepsactief was, voor lager geschoolden en voor werklozen tussen 40 en 50 jaar. Van al deze variabelen oefende het gezinstype de grootste invloed uit. De houding ten opzichte van werk en het zoekgedrag hingen vooral samen met de leeftijd, het onderwijsniveau en de werkloosheidsduur van de geïnterviewden. Dit is niet verwonderlijk: vooral deze kenmerken bepalen immers de reële kans op tewerkstelling die een werkloze in de ogen van een werkgever heeft. Het arbeidsmarktgedrag van de geïnterviewden en hun gerichtheid op de arbeidsmarkt weerspiegelde dus een aanpassing aan hun reële kansen op werk. Zo schatten ouderen en langduriger werklozen hun kansen op tewerkstelling pessimistischer in, terwijl ze in sterkere mate in hun tewerkstellingswens gefrustreerd werden. Deze twee categorieën zochten tevens minder frequent naar werk, omdat ze niet meer geloven in het nut van sollicitaties in hun situatie. Jongeren en hoger geschoolden toonden zich in sterkere mate tot offers bereid in hun zoektocht naar werk. Hun objectief grotere kans op tewerkstelling speelt hierbij wellicht een belangrijke rol. Ook de bereidheid om deel te nemen aan de WWA of om een opleiding te volgen was groter onder jongeren en hoger geschoolden. De samenhang tussen deze aspecten en de objectieve kenmerken van de geïnterviewden was niet steeds rechtlijnig: over het algemeen deed er zich een breuklijn voor. De gerichtheid op de arbeidsmarkt lijkt af te nemen na de leeftijd van 40 jaar. Rond deze leeftijd daalt de kans die men zich geeft om nog werk te vinden, terwijl ook het zoekgedrag afneemt. Wat de werkloosheidsduur betreft ligt deze breuklijn rond 4 à 5 jaar werkloosheid: vooral na deze periode neemt het sollicitatiegedrag af, terwijl men pessimistischer wordt over de eigen kansen op werk en over het nut van solliciteren. Het is echter mogelijk dat er zich reeds vóór deze periode een breuklijn voordoet. Dit onderzoek werd immers beperkt tot werklozen die minstens 15 maanden werkloos waren. Een mogelijke breuklijn vóór deze periode kon dan ook niet worden onderzocht.

Tot slot werd nagegaan in hoeverre we de ondervraagden in deelgroepen of 'types' konden indelen wat hun arbeidswens, hun zoekgedrag en hun beleving van werkloosheid betreft. Daarbij kwamen 5 types naar voor die elk op een andere wijze blijken te reageren op (of om te gaan met) hun werkloosheid. We kunnen dus vijf 'soorten' langdurig werklozen onderscheiden. Deze types lijken het resultaat van een wisselwerking tussen twee groepen factoren : achtergrondkenmerken (zoals leeftijd en scholingsgraad) die de kans op tewerkstelling en de houding t.o.v. de arbeidsmarkt bepalen en de werkloosheidsduur, of juist : het proces dat voortvloeit uit het voortduren van werkloosheid. We overlopen kort het typische profiel van deze vijf types.

De (gematigde) *optimisten* zijn matig op arbeid betrokken, al wil een meerderheid onder hen (63%) toch binnen de maand werk vinden. Ze zoeken actief naar werk en vertonen (nog ?) geen al te grote problemen met hun werkloosheid. Deze groep maakt 28,3% uit van de geïnterviewden. Ze vallen ten opzichte van de overige types vooral op door hun (relatief) gunstigere inschatting van hun kansen op werk. Hun gematigd optimisme is wellicht ten dele het gevolg van de samenstelling van deze groep : deze groep bevat iets meer jongeren, hoger geschoolden (en dus ook bedienden) en kortdurend werklozen dan de overige types. Deze achtergrondkenmerken hangen allen samen met een grotere kans op werk. Opvallend is tevens dat dit type meer vrouwen - en vooral meer gehuwde vrouwen met kinderen ten laste - bevat dan de overige types (de teruggetrokken en uitgezonderd). Het signaal dat deze werklozen naar de overheid uitzenden lijkt er een van : 'laat ons maar op eigen krachten proberen, we komen er zelf wel uit'. Ze staan vrij positief t.o.v. diverse aangeboden beleidsmaatregelen, doch lijken pas bereid om erop in te gaan wanneer dat aanbod in hun tewerkstellingsstrategie en toekomstproject past.

De *wanhopige zoekers* zijn sterk op arbeid betrokken, zoeken actief naar werk en ervaren hun werkloosheid in sterke mate als belastend. Zo vertoont maar liefst 75% onder hen een problematisch laag psychisch welzijn. Ongeveer 11% van de geïnterviewden heeft dit profiel. Deze 'radelozen' voelen zich in sterke mate in hun tewerkstellingswens gefrustreerd en benadrukken dan ook de structurele hindernissen die hun herinschakeling in de arbeidsmarkt belemmeren. Deze groep vraagt in sterke mate om hulp en begeleiding bij het zoeken naar werk, en is bereid tot belangrijke offers om toch maar aan werk te geraken. Dit type is in tegenstelling tot het vorige type vooral samengesteld uit werklozen met achtergrondkenmerken die eerder ongunstig zijn voor hun kansen op werk. Zo bevat dit type vaker werklozen uit de middenleeftijd, lager geschoolden en (dus) ongeschoolde arbeiders. Mannen en ongehuwden zonder kinderlast worden in dit type in iets sterkere mate vertegenwoordigd. Qua werkloosheidsduur scoren deze werklozen gemiddeld, terwijl ze iets vaker over een lager gezinsinkomen beschikken.

De *ontmoedigden* (13,6% van de geïnterviewden) zijn eveneens sterk op arbeid betrokken, doch zoeken slechts in beperkte mate naar werk. Werkloosheid vinden

ze vrij problematisch, zij het in mindere mate dan de 'wanhopige zoekers'. Deze groep valt vooral op door haar pessimisme. Ze hebben vroeger vrij actief gezocht naar werk, doch lijken nu ontmoedigd om nog verder te zoeken vermits hun inspanningen hen niets hebben opgeleverd in het verleden. Ook zij verwijzen dan ook naar structurele, moeilijk te beïnvloeden oorzaken voor hun werkloosheid. Ze blijven echter vatbaar voor een aanbod dat tewerkstelling inhoudt: aan de overheid en haar instanties vragen ze in eerste instantie om arbeidsbemiddeling. Ze zoeken dus duidelijk naar steun in hun zoektocht naar werk. Zelf lijken ze hier niet meer toe in staat: ze hebben het geloof opgegeven dat ze op eigen krachten werk zullen vinden. Qua achtergrondkenmerken lijkt dit type op de wanhopige zoekers, op twee aspecten na: ze zijn iets ouder dan deze laatsten en hun groep bevat ook iets meer gehuwden die samenwonen met hun partner.

De *aangepasten* (16,9% van de geïnterviewden) zijn vrij sterk op werk gericht, doch zoeken er nagenoeg niet (meer) naar. Het grote verschil met de ontmoedigden vormt hun eerder positieve beleving van werkloosheid. Zij lijken zich aan hun werkloosheidssituatie te hebben aangepast en lijken er 'het beste van te hebben gemaakt'. Deze interpretatie wordt gesteund door de vaststelling dat vooral deze groep in het begin van de werkloosheidsperiode problemen ervaarde met het werkloos zijn, en tevens veel frequenter solliciteerde. Ook hun gering geloof in de mogelijkheden om terug werk te vinden lijkt in deze richting te wijzen. Aan de overheid en haar instanties lijkt dit type dan ook geen specifieke vraag (meer) te willen richten: ze hebben leren leven met hun situatie en lijken daar geen verandering in te vragen. Het gebrek aan geloof in de haalbaarheid van een verandering kan daarvoor een belangrijke reden zijn. Dit hangt wellicht samen met hun eerder ongunstige achtergrondkenmerken. Dit type bevat in iets sterkere mate ouderen, laag geschoolden en langdurig werklozen, samen met gehuwden die met hun partner samenwonen.

De *teruggetrokkenen* vormen 29,9% van de geïnterviewden. Deze groep wordt gekenmerkt door een vrij geringe betrokkenheid op werk, een nagenoeg afwezig zoekgedrag en een vrij positieve beleving van werkloosheid. Een belangrijk deel onder hen (45%) meldt zelfs dat ze nooit problemen met werkloosheid onderzonden hebben. Dit type is het minst van alle types bereid om offers te brengen in hun zoektocht naar werk, en vraagt evenmin hulp vanwege de overheid en haar instanties. Ze lijken deze laatsten eerder te vragen om 'hen met rust te laten'. De weinig arbeidsmarktgerichte interesse van dit type blijkt tevens uit hun relatief grote interesse voor het aanvragen van een 'vrijstelling om familiale of sociale redenen', waardoor hun weinig arbeidsmarktgerichte opstelling geformaliseerd kan worden. Deze groep bevat iets meer gehuwde vrouwen met kinderlast en heeft een iets hoger gezinsinkomen dan gemiddeld. Opvallend is tevens dat de sociale omgeving van deze werklozen vrij positief reageert op hun werkloosheid.

Het proces dat voortvloeit uit het voortduren van werkloosheid biedt wellicht een gedeeltelijke verklaring voor het ontstaan van deze types. Het reactiepatroon van de eerste vier types past immers vrij goed in het globale aanpassingsproces

van langdurige werkloosheid. Een en ander leek erop te wijzen dat optimisten en wanhopige zoekers op termijn kunnen evolueren naar het profiel van de ontmoedigden, die op hun beurt kunnen evolueren naar het profiel van de aangepasten. Het profiel van deze types lijkt dan ook eerder het gevolg van hun confrontatie met werkloosheid. Het profiel van de teruggetrokkenen is voor een deel onder hen wellicht eveneens het gevolg van een aanpassingsproces aan hun werkloosheid. Voor een ander deel onder hen kan de dynamiek echter omgekeerd liggen: hun werkloosheid - of het voortduren ervan - kan het gevolg zijn van hun weinig arbeidsmarktgerichte opstelling. Het aandeel van deze categorieën binnen de teruggetrokkenen is voorlopig niet gekend, al bleek de groep die zich moedwillig werkloos liet worden ook onder dit werklozentype een kleine minderheid te vormen.

2. Weer-Werkklanten : hulpbehoevender, sterker gemotiveerd en kansrijker

Om de kenmerken van de deelnemers aan de Weer-Werkactie te kunnen vergelijken met deze van langdurig werklozen werden in dezelfde periode (april-september 1991) 199 Weer-Werkklanten geïnterviewd door de teamleden van 8 WW-teams. De vragenlijst die in het vorige onderzoeksluik werd gehanteerd, werd daartoe in sterke mate ingekort. De steekproef Weer-Werkklanten was representatief voor de populatie WW-klanten die zich gedurende deze periode hadden aangemeld op één van deze 8 teams. De selectie was in dit onderzoeksluik echter vrij groot: de respons bedroeg slechts 34%. De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoeksluik luidde: 'vormen de Weer-Werkklanten een getrouwe weerspiegeling van de populatie langdurig werklozen in Vlaanderen, of niet?'.

De resultaten van dit onderzoeksluik tonen aan dat de Weer-Werkklanten geen getrouwe weerspiegeling vormen van de populatie langdurig werklozen. Veeleer vormen ze een selectie van deze laatsten op basis van een aantal objectieve achtergrondkenmerken én psychosociale kenmerken. De Weer-Werkactie trekt immers vooral de iets kansrijkere werklozen aan: jongeren en iets hoger geschoolden. In het vorige onderzoeksluik viel reeds op dat deze categorieën zich in sterkere mate bereid verklaren om deel te nemen aan de WWA. Daarnaast doet er zich een nog sterkere selectie voor op basis van psychosociale karakteristieken. De Weer-Werkactie blijkt immers in eerste instantie werklozen aan te trekken die sterker gebukt gaan onder werkloosheid, sterker gemotiveerd zijn om te gaan werken, daar tevens meer offers voor over hebben, intenser zoeken naar werk en in sterkere mate een nood uitspreken om geholpen te worden in hun zoektocht naar werk (via bv. arbeidsbemiddeling). Het grootste verschil deed zich voor m.b.t. het zoekgedrag en de nood aan arbeidsbemiddeling: de WWA trekt in eerste instantie werklozen aan die intens en actief naar werk zoeken en tevens een sterke nood

hebben aan arbeidsbemiddeling. De WWA trekt dus vooral die langdurig werklozen aan die sterkst gemotiveerd zijn om hun arbeidsmarktsituatie te veranderen, doch daar op eigen krachten niet meer toe in staat zijn. Dit psychosociale profiel lijkt sterk op het profiel van de 'wanhopige zoekers' onder de langdurig werklozen. Wellicht verklaart dit ook waarom de WWA tevens in sterkere mate alleenstaanden zonder kinderen aantrekt. Deze categorie wordt immers oververtegenwoordigd onder de wanhopige zoekers, terwijl deze categorie hun werkloosheid tevens als problematischer beleeft. Opvallend is tot slot dat de selectie op basis van psychosociale kenmerken duidelijk groter is dan deze op basis van achtergrondkenmerken. De WWA trekt dus in eerste instantie hulpbehoevende werklozen aan die gemotiveerd zijn om hun situatie te veranderen.

3. Resultaten van de opvolging van beide steekproeven in de tijd

Beide steekproeven werden in het begin van 1992 opnieuw benaderd met een korte vragenlijst, met als voornaamste doel na te gaan in hoeverre hun arbeidsmarktpositie zich gewijzigd had sinds het vorige bevestigingsmoment. De respons was voor beide doelgroepen bevredigend en beide opvolgingssteekproeven waren representatief voor de populatie waaruit ze getrokken waren. De korte tijdspanne tussen beide bevestigingsmomenten (5 à 10 maanden) zorgde er echter voor dat het aantal werkenden in deze opvolgingsenquêtes (nog) vrij beperkt was. Dit onderzoeksluik levert daarom slechts voorlopige vaststellingen op die op een later tijdstip opnieuw zouden moeten worden geverifieerd.

Op het ogenblik van de opvolgingsenquête had ongeveer 12% ($n = 31$) van de langdurig werklozen opnieuw werk gevonden. De kans op tewerkstelling werd – in zekere mate – beïnvloed door zowel de achtergrondkenmerken van de werklozen als door hun psychosociale kenmerken. Beide soorten variabelen vulden elkaar dus aan in het vergroten van de tewerkstellingskans. De kans op werk was (iets) groter voor jongeren die bij hun ouders inwoonden en voor – in iets zwakkere mate – werklozen die intens zochten naar werk. Daarnaast speelde ook de offerbereidheid een (nog iets zwakkere) rol, terwijl de werkloosheidsduur een negatieve invloed uitoefende op de kans om aan werk te geraken. Alleenstaanden zonder kinderen hadden eveneens een iets grotere kans op werk. De tewerkstellingskans hing dus af van 'objectieve' kenmerken die de kans op een aanwerving door werkgevers verhoogde én van subjectieve kenmerken zoals de motivatie en de inzet van de werkloze. Beide soorten kenmerken konden echter slechts een deel van de tewerkstellingskans verklaren. Anders geformuleerd: een intens zoekgedrag en de bereidheid om concessies te doen bij het zoeken naar werk zijn elementen die de kans op werk (iets) verhogen. Ze garanderen echter niet dat men ook werkelijk werk vindt. Van hen die actief naar werk zochten vond immers slechts 28% ook effectief werk.

De typologie van langdurig werklozen die in het eerste onderzoeksluik werd ontwikkeld, bleek (in zekere mate) predictief te zijn voor de kans op werk en voor

de houding ten opzichte van de WWA op termijn. Dat vormt een aanduiding voor de validiteit van deze typologie. Zo bleken de optimisten en de wanhopige zoekers een grotere kans te hebben om werk te vinden dan de overige types, wat wellicht ten dele verklaard wordt door het intenser zoekgedrag van deze twee types. Beide types namen op termijn tevens vaker op eigen initiatief contact op met de VDAB. Ook de bereidheid om deel te nemen aan de WWA hing op de verwachte wijze samen met de typologie. De wanhopige zoekers en de ontmoedigden waren hiertoe het sterkst bereid. Deze bereidheid was iets hoger onder de optimisten en was het laagst bij de teruggetrokkenen. De ontwikkelde typologie was echter niet predictief voor het opnemen van contact met de WWA. Dit kan te wijten zijn aan de korte tijdspanne tussen beide bevestigingsmomenten, waardoor het aantal respondenten dat in deze tussenperiode met de WWA in contact was gekomen (nog) vrij beperkt was ($n = 10$ of 3,8%).

De vergelijking van de gegevens over de tewerkstelling van de Weer-Werkklanten met deze over de langdurig werklozen toont aan dat de Weer-Werkactie ook effectief 'werkt'. Het percentage werkenden onder de Weer-Werkklanten was ongeveer drie maal hoger dan dat onder de langdurig werklozen (38,3% versus 12,3%), terwijl uit de bevraging van de wijze waarop men werk vond blijkt dat de werkenden onder de Weer-Werkklanten hun werk vooral via iemand van de WWA (of de VDAB) hadden gevonden. Zonder bemiddeling van de WW-consulenten hadden ze wellicht geen werk gevonden. De werkenden onder de (voormalig) langdurig werklozen hadden hun werk eerder via andere informele kanalen gevonden, of via een advertentie of spontane sollicitatie. De kwaliteit van het werk van beide groepen was vrij gelijkwaardig. Een meerderheid onder de werkenden in beide groepen leek tevreden over hun werk en nagenoeg 2/3e onder hen schatte hun kans op werkloosheid in de toekomst als (eerder) klein in.

Uit het tweede onderzoeksluik bleek echter dat de WWA vooral kansrijkere werklozen aantrekt die in sterkere mate gemotiveerd zijn om hun situatie te veranderen. Van al deze kenmerken werd in dit onderzoeksluik aangetoond dat ze de kansen op het vinden van werk verhogen. Het relatieve succes van de WWA zou dan ook het gevolg kunnen zijn van het feit dat de WWA vooral die groepen werklozen aantrekt die ook zonder hun deelname aan de WWA werk zouden hebben gevonden. Daarom werd tot slot nog een laatste analyse uitgevoerd om na te gaan in hoeverre de deelname aan de WWA de kans op werk op autonome wijze verhoogt. Anders geformuleerd: verhoogt de deelname aan de WWA *op zich* de kans op werk, wanneer alle andere variabelen (zoals de leeftijd en het zoekgedrag) statistisch onder controle gehouden worden? Uit de resultaten van deze analyse blijkt dat het tewerkstellingssucces van de deelname aan de WWA niet uitsluitend toegeschreven kan worden aan het selectief aantrekken van meer gemotiveerde en kansrijkere werklozen. De Weer-Werkactie 'werkt' dus werkelijk, zoals reeds gesuggereerd werd door de vaststelling dat de WW-klanten vooral via hun begeleid(st)ers werk hadden gevonden.

4. Implicaties voor het beleid t.o.v. langdurig werklozen

Op diverse momenten doorheen dit onderzoek werd vastgesteld dat het gedrag en de beleving van de meeste werklozen een rationele aanpassing weerspiegelt aan hun minder gunstige positie op de arbeidsmarkt. Daarbij kwamen tevens indicaties aan het licht dat dit aanpassingsproces een zekere evolutie doormaakt, zoals dat ook het geval is in de ons omringende landen. De meeste werklozen leren zich op termijn blijkbaar 'heer te leggen' bij hun werkloosheid waardoor hun psychisch welzijn verbetert. Om dit te bereiken dienen ze zich echter in zekere mate te verwijderen van de arbeidsmarkt, wat vooral blijkt uit de daling van hun sollicitatiegedrag. Het heeft immers geen zin om te solliciteren wanneer er geen werk is. Dat werklozen zich aan hun beperkte kansen op de arbeidsmarkt aanpassen blijft ook uit de samenhang tussen het arbeidsmarktgedrag en hun leeftijd: vooral na 40 jaar neemt het zoekgedrag sterk af. Andere gegevens van dit onderzoek tonen aan dat deze reactie begrijpelijk is: de kansen van ouderen en langdurig werklozen om werk te vinden zijn inderdaad kleiner. Hun arbeidsmarktgedrag weer spiegelt dan ook een vrij accurate inschatting van hun kansen op de arbeidsmarkt.

Deze vaststellingen hebben belangrijke implicaties voor het beleid. Ze tonen immers aan dat een preventief beleid te verkiezen is boven een beleid dat werklozen sanctioneert omwille van hun werkloosheidsduur. De noodzaak van een *preventief* beleid is duidelijk: werklozen dienen immers in de arbeidsmarkt ingeschakeld te worden vóór ze de moed verliezen en vóór ze zich leren aanpassen aan hun situatie. In die zin verdient een actie zoals de '5 voor 12-actie' aanbeveling, terwijl ook het aangekondigde individuele begeleidingsplan elementen in deze zin bevat. De bereidheid van werklozen om aan dergelijke acties deel te nemen hangt echter af van het geboden perspectief. Hoger zagen we immers dat een meerderheid van de geïnterviewden bereid is om een opleiding te volgen indien deze tevens de garantie op werk inhoudt. Aan deze conditie werd volgens de meeste geïnterviewden niet voldaan. Het lijkt dan ook weinig realistisch om te veronderstellen dat langdurig werklozen bereid zullen zijn energie te investeren in de deelname aan een actie, wanneer daar vanuit het beleid niet de verbintenis tegenover staat dat deze actie hen ook daadwerkelijk uit de werkloosheid zal halen.

Een preventief beleid viseert in hoofdzaak hen die nog niet langdurig werkloos zijn en mede daarom de moed nog niet hebben opgegeven. Voor hen waarbij dit wél het geval is komt een dergelijk beleid natuurlijk te laat. Uit diverse resultaten van dit onderzoek kan worden opgemaakt dat een *sanctionerend* beleid voor hen echter niet de beste oplossing vormt. Zo blijkt een dreigende schorsing omwille van 'abnormaal' langdurige werkloosheid niet motiverend te werken. De toename van de werkloosheidsduur doet de arbeidsmarktkansen van een werkloze immers dalen, waardoor deze zijn/haar zoekgedrag afzwakt vermits er voor hem/haar toch geen werk is. Een schorsing omwille van langdurige werkloosheid, zonder dat er sprake is van een passend werk aanbod, zal dan ook enkel een verhoging

van het pessimisme en de machteloosheid van de betrokken werklozen tot gevolg hebben. Een verhoging van het zoekgedrag ligt niet voor de hand vermits de werkloze in het verleden juist ervaren heeft dat een dergelijke inzet toch geen tewerkstelling oplevert. Een schorsing louter en alleen omwille van de werkloosheidsduur is dan ook unfair: het laat de werklozen aan hun lot over in plaats van hen hulp te bieden bij hun zoektocht naar werk. Ook het 'blinde' karakter van een dergelijke maatregel is unfair. De in dit rapport ontwikkelde psychosociale typologie hangt immers slechts ten dele samen met de werkloosheidsduur van de geïnterviewden. Een schorsing omwille van de duur van de werkloosheid zal daarom werklozen uit alle 'types' treffen, ook - en vooral - hen die geen schuld dragen aan hun werkloosheid, vermits deze laatsten de meerderheid vormen onder de bestudeerde types. Ook een mogelijke verlaging van de werkloosheidsuitkering blijkt geen motiverende invloed uit te oefenen. Noch de uitkeringshoogte, noch het gezinsinkomen bleken immers samen te hangen met de arbeidsmarkthoudingen en -gedragingen. De kansen op tewerkstelling in de toekomst werden er evenmin door beïnvloed. Deze vaststellingen staan niet op zich. In ander Belgisch onderzoek werden immers reeds eerder gelijkaardige vaststellingen gedaan (Van Hoyer et al., 1988).

Daarmee is voorlopig enkel aangegeven in welke richting het beleid *niet* dient te evolueren. Bij het verder uitwerken van een beleid voor langdurig werklozen vormt de *Weer-Werkactie* wellicht een belangrijk instrument. Uit het onderzoek komt naar voor dat de *Weer-Werkactie* tevens tegemoetkomt aan een duidelijke nood vanwege vele langdurig werklozen. Globaal genomen wordt deze actie door hen immers positief beoordeeld, terwijl ook hun bereidheid om eraan deel te nemen vrij hoog ligt. Daarnaast blijkt tevens dat de deelname aan de WWA de arbeidsmarktkansen van werklozen ook werkelijk verhoogt, wat een belangrijk argument vormt bij de recruiting, vermits een belangrijk deel van de terughoudendheid van vele werklozen juist verband houdt met de idee 'dat het (in hun situatie) toch allemaal niet veel uithaalt'. Uit dit onderzoek komen echter eveneens een aantal obstakels voor de WWA naar voor. Vooreerst blijkt de gekendheid van de WWA nog aan de lage kant te zijn, terwijl de rol van de VDAB bij het bekend maken van deze actie vrij beperkt is. Een tweede obstakel heeft betrekking op de recruiting in de toekomst. Op dit ogenblik blijkt de WWA immers vooral gemotiveerde en kansrijkere werklozen aan te trekken. 'Achter' deze groep, die op het profiel van de 'wanhopige zoekers' lijkt, verschuilt zich echter een nog grotere groep die eveneens op de arbeidsmarkt wil intreden (cfr. de 'ontmoedigden' en de 'aangepasten'), doch die er, wellicht uit ongelooft in de efficiëntie van een dergelijke actie, niet zo gemakkelijk toe zal komen om zich bij een WW-team aan te bieden. Het aantrekken en bemiddelen van werklozen zal er in de toekomst dus beslist niet eenvoudiger op worden, en vereist wellicht het aanpassen van de huidige recruiters- en werkwijze aan het profiel van deze moeilijk bereikbare en moeilijk integreerbare groepen. Een derde obstakel wordt

natuurlijk gevormd door het aanbod dat men werklozen kan aanbieden. Centraal in de wensen en verwachtingen van de meerderheid van de geïnterviewden staat hun wens om werk te vinden. Zolang hieraan niet voldaan kan worden voor (minstens) een meerderheid onder de langdurig werklozen, zal wellicht elke beleidsactie slechts een zwak appél uitoefenen op (de meerderheid van de) langdurig werklozen.

Essentieel is dan ook dat voor alle werklozen die gericht zijn op de arbeidsmarkt, ook effectief een herintegratiebeleid gevoerd wordt. De concrete wijze waarop dit moet gebeuren dient echter aangepast te zijn aan de typische wensen, verwachtingen en ervaringen die eigen zijn aan de diverse types die men binnen de globale populatie langdurig werklozen kan onderscheiden (zie ook: Ter Huurne, 1988; Wets en De Witte, 1991). De psychosociale typologie die in dit onderzoek werd ontwikkeld biedt dan ook een aangrijpingspunt voor het uitwerken van een *gedifferentieerd beleid* naar langdurig werklozen toe. In wat nu volgt doen we een eerste poging om het beleid te beschrijven dat naar elke type gevoerd kan worden.

De *optimisten* lijken in eerste instantie op hun eigen capaciteiten en inzichten te vertrouwen in hun zoektocht naar werk en lijken daarbij geen hulp vanwege de overheid te vragen. Ze hebben gezien hun achtergrondkenmerken ook de grootste kans om werk te vinden. Ondanks hun inspanningen zijn ze echter nog steeds werkloos. Het is dan ook de vraag of men hen - op vrijblijvende basis - geen steun kan aanbieden bij hun zoektocht naar werk. Wellicht kan een vorm van begeleiding bij het aftasten van de arbeidsmarkt voor hen behulpzaam zijn, samen met het in kaart brengen van mogelijke loopbaanperspectieven die bij hun kwalificaties aansluiten. Het is immers mogelijk dat hun sollicitatiedrag onvolgende afgestemd is op hun reële kansen op de arbeidsmarkt. Een vorm van inperking en/of bijsturing kan dan noodzakelijk zijn. Deze werklozen zijn wellicht vatbaar voor een dergelijk aanbod. Hoger zagen we immers dat deze werklozen hun kansen op de arbeidsmarkt op vrij actieve wijze aftasten en bereid lijken om in te gaan op een aanbod dat in hun toekomstproject op de arbeidsmarkt past.

De *wanhopige zoekers* en de *ontmoedigden* zijn typische doelgroepen voor de WWA, die omwille van hun problematische beleving van werkloosheid tevens prioritaire aandacht verdienen vanwege het beleid. Beide groepen vragen duidelijk om hulp en begeleiding in hun zoektocht naar werk. Zij lijken gebaat met een (al dan niet intensieve) arbeidsbemiddeling, en zijn beiden bereid om deze te volgen. Hoger werd reeds vermeld dat het aantrekken van 'wanhopige zoekers' geen probleem lijkt te vormen voor de WWA. Anders lijkt het gesteld met de 'ontmoedigden'. Door hun vrij pessimistische opstelling zal het wellicht geen eenvoudige taak zijn om hen aan te trekken en hen te overtuigen van het feit dat de WWA hen iets te beiden heeft. Voor hen dient dan ook een aangepaste strategie uitgewerkt te worden. Een specifiek aandachtspunt bij de begeleiding van de ontmoedigden betreft de wijze waarop hun pessimisme en demotivatie

dient te worden aangepakt. Deze werklozen dienen immers opnieuw overtuigd te worden van hun kansen op werk en gestimuleerd te worden om werk te zoeken. Wellicht biedt de deelname aan een sollicitatietraining of een 'Job Club' voor hen een mogelijke uitweg. Uit onderzoek blijkt immers dat de activiteit en de groepsgeest die eigen zijn aan een dergelijk initiatief het zelfvertrouwen en de zelfwaardering van de betrokkenen verhogen (Vertommen, 1990), wat op zijn beurt tot een intenser sollicitatiegedrag kan leiden.

De intense en behoudzame aanpak die nodig is om de 'ontmoedigden' in de arbeidsmarkt te integreren is - a fortiori - in nog sterkere mate nodig voor de 'aangepasten'. Ook hun heractivering zal immers veel moeite en het uitwerken van een specifieke recruiters- en begeleidingsstrategie vergen. Dit werklozentype confronteert ons echter met een beleidsdilemma. Deze werklozen lijken zich - bij gebrek aan alternatief - aan hun situatie te hebben aangepast, wat zich o.m. uit in een vrij normaal - en zelfs vrij hoog - niveau van psychisch welzijn. Zij vormen daarom geen prioritaire doelgroep voor de WWA, terwijl deze groep omwille van haar aanpassingsreactie wellicht vrij moeilijk te overtuigen zal zijn dat een actie zoals de WWA hen een oplossing te bieden heeft. Anderzijds zijn deze werklozen nog wél gericht op de arbeidsmarkt: ze wensen te werken, doch lijken de hoop erop te hebben opgegeven. Specifiek dit type lijkt dus 'gevangen' in wat we in de literatuurstudie de 'aanpassingsval' hebben genoemd. Werklozen zijn op termijn immers verplicht om zich aan hun werkloosheidssituatie aan te passen om zich 'staande te houden'. Deze aanpassingsreactie houdt hen echter in de werkloosheid gevangen, vermits men - uit aanpassing - geen stappen meer onderneemt om nog werk te vinden. Voor deze werklozen zal dan ook een soort kosten-batenanalyse moeten worden gemaakt. Het heeft immers pas zin om aan hun aanpassingsreactie te werken (= de kost) wanneer daar voor de werkloze een voldoende grote tegenprestatie tegenover staat (= de baten) in termen van een garantie op werk. Het is immers zinloos om het intensieve en moeizame proces van het 'openbreken' van de psychische beschermingsbarrières te starten wanneer men hen niets te bieden heeft. Men dient zich - anders geformuleerd - dus af te vragen of men hen niet beter 'met rust' kan laten wanneer men hen geen werk kan bieden.

Voor de '*teruggetrokken*' ligt de situatie anders. De geringe arbeidsmarktgerichtheid van dit type roept de vraag op of deze werklozen wel thuis horen in de werkloosheidsvoorziening. Zij zijn immers niet (meer) werkzoekend in de ruime betekenis van het woord. Deze werklozen lijken eerder behoefte te hebben aan een statuut zoals dat van 'vrijstelling om familiale of sociale redenen', dat hun formele situatie - tijdelijk - in overeenstemming brengt met hun feitelijke toestand. Een doelgroep voor de WWA vormen zij zeker niet. Dit werklozentype vormt wellicht een potentiële doelgroep voor een mogelijke 'zesde pijler' in de sociale zekerheid (zie bv. Nicaise et al., 1992: 65-68).

BIJLAGEN

Bijlage 1 / Respons en representativiteit van de steekproef langdurig werklozen	97
Bijlage 2 / Kenmerken van de gebruikte schalen	99
Bijlage 3 / Beleving van werkloosheid	107
Bijlage 4 / Wensen en verwachtingen over werk	110
Bijlage 5 / Sollicitatiegedrag en activiteiten overdag	114
Bijlage 6 / Beoordeling van beleidsmaatregelen	118
Bijlage 7 / Typologie van langdurig werklozen	123
Bijlage 8 / Respons en representativiteit van de steekproef Weer-Werkklanten	135
Bijlage 9 / Vergelijking van de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen naar achtergrondkenmerken	137
Bijlage 10 / Vergelijking van de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen naar psychosociale kenmerken en voorkeur voor maatregelen	139
Bijlage 11 / Opvolging van de langdurig werklozen en de Weer-Werkklanten : respons en representativiteit	144
Bijlage 12 / Variabelen die samenhangen met het vinden van werk bij langdurig werklozen	146

Bijlage 1 / Respons en representativiteit van de steekproef langdurig werklozen

Tabel 1. Redenen voor de non-respons

	%	% t.o.v. alle aangesprokenen
1. Woont niet op dit adres	13,6	6,6
2. Nooit thuis	16,8	8,1
3. Werkt	28,0	13,4
4. Kortdurend werkloos	11,6	5,5
5. Geschorst	4,6	2,2
6. Varia	5,2	2,5
7. Weigering	14,3	6,9
8. Reden non-respons onbekend	5,9	2,9
	100,0	48,1

Tabel 2. Vergelijking van de geïnterviewden met de populatie werklozen in Vlaanderen

	Populatie langdurig werklozen in Vlaanderen (1)		Geïnterviewden		χ ²	Vg.	P(χ ²)
	Aantal	%	Aantal	%			
Geslacht							
Man	32 587	31,2	87	28,2	1,33	1	n.s. (>20)
Vrouw	71 720	68,8	222	71,8			
Leeftijd							
-30 jaar	29 710	28,5	66	21,4	9,81	3	.05>P>.02
30-40 jaar	30 552	29,3	91	29,4			
40-50 jaar	29 121	27,9	96	31,1			
50 jaar en +	14 924	14,3	56	18,1			
Onderwijs- niveau							
LO	52 836	50,6	169	54,7	2,60	2	n.s. (>20)
LSO	25 213	24,2	73	23,6			
HSO en +	26 258	25,2	67	21,7			
Duur werkloosheid							
1-2 jaar	23 097	22,1	60	19,4	2,82	3	n.s. (>40)
2-5 jaar	35 653	34,2	100	32,4			
5-10 jaar	30 035	28,8	97	31,4			
10 jaar en +	15 522	14,9	52	16,8			
Totaal	104 307	100,0	309	100,0			

(1) In januari 1991 (bron : Simona, VDAB-Brussel)

Bijlage 2 / Kenmerken van de gebruikte schalen

De diverse uitspraken van elke schaal werden gerangschikt volgens hun factorlading, die na elke uitspraak werd vermeld. De cijfers voor elke uitspraak verwijzen naar het nummer dat deze uitspraak had in de vragenlijst. De betrouwbaarheidscoëfficiënten α werden over het algemeen berekend op de steekproef langdurig werklozen én de steekproef VWV-klienten samen.

A. Beleving van werkloosheid

1. Beoordeling van werkloosheid

1.1	Negatieve beleving van werkloosheid ($\alpha = .87$)	
10	Mijn leven lijkt leeg sinds ik geen werk meer heb	.69
13	Ik voel me overbodig nu ik werkloos ben	.66
20	Ik voel me minder waard dan vroeger	.66
11	Het leven is zinloos geworden voor mij	.65
14	Ik tel niet meer mee in de samenleving	.62
21	Ik heb mijn zelfvertrouwen verloren	.61
9	Ik heb het gevoel dat ik mijn gezinsleden heb teleurgesteld door werkloos te worden	.55
4	Ik voel me eenzamer dan vroeger	.52
27	Ik weet nog steeds niet hoe het verder moet nu ik werkloos ben	.51
7	Ik voel me onzeker over mijn toekomst	.51
19	Ik schaam me om werkloos te zijn	.49
15	Ik kan me niet meer nuttig maken in de samenleving	.46
5	Ik ben meer alleen, sinds ik werkloos ben	.45
3	Ik heb nergens zin in overdag	.37
1	Ik verveel me dikwijls	.37
8	Sinds ik werkloos ben zijn er meer ruzies en spanningen thuis	.35
2	Ik stel voortdurend dingen uit	.27

1.2	Positieve beleving van werkloosheid (alpha = .67)	
18	Ik ben blij met mijn vrije tijd	.66
22	Ik kan nu eindelijk doen wat ik zelf belangrijk vind	.59
16	Ik ben meer ontspannen nu ik werkloos ben	.56
29	Ik weet mijn tijd toch wel goed te besteden	.42
12	Ik heb nu meer tijd voor mijn gezin	.39
23	Ik heb nu meer tijd om het huishouden te doen	.33
6	Ik ontmoet meer vrienden en kennissen sinds ik werkloos ben	.33
17	Sinds ik werkloos ben voel ik me minder vermoeid dan vroeger	.29
1.3	Financieel nadeel (alpha = .74)	
24	Ik heb moeite om rond te komen met mijn geld	.73
26	Ik moet besparen op mijn persoonlijke uitgaven	.66
25	Ik moet mijn spaargeld aanspreken om rond te komen	.55

PS: Uit de eerste factor werden tevens diverse schalen samengesteld die een gedifferentieerd beeld geven van de beleving van werkloosheid :

- verlies aan structuur (items 1, 2, 3; alpha = .56);
- gebrek aan sociale contacten (items 4, 5; alpha = .62);
- negatieve gevolgen voor het gezin (items 8, 9; alpha = .47);
- positieve gevolgen voor het gezin (items 12, 23; alpha = .56);
- individuele zinloosheid (items 10, 11; alpha = .75);
- maatschappelijke nutteloosheid (items 13, 14, 15; alpha = .65);
- verlies van zelfwaarde (items 19, 20, 21; alpha = .71).

Naast de tweede factor werd tevens een kortere schaal voor 'positieve beleving' gemaakt (items 16, 17, 18, 22; alpha = .65).

2. General health questionnaire (alpha = .87)

10	Voelde u zich ongelukkig en depressief ?	.83
9	Had u het gevoel dat u uw problemen niet aankon ?	.78
11	Had u het gevoel dat u uw zelfvertrouwen verloren had ?	.71
6	Voelde u zich alles bij elkaar redelijk gelukkig ?	.66
8	Had u het gevoel voortdurend onder druk te staan ?	.66
12	Beschouwde u zich als een waardeloos iemand ?	.57
3	Voelde u zich in staat om beslissingen te nemen ?	.57
7	Lag u vaak wakker omdat u zich zorgen maakte ?	.56
4	Was u in staat te genieten van uw dagelijkse bezigheden ?	.51
2	Het gevoel gehad dat uw bezigheden nuttig en zinvol waren ?	.50
1	Kunnen concentreren op de dingen waar u mee bezig was ?	.49
5	Kon u uw problemen onder ogen zien ?	.31

PS : ladingen op de eerste ongeroteerde factor

B. Wensen en verwachtingen over werk

1. Houding t.o.v. werk (Employment commitment) (alpha = .73)

2	Werken is het belangrijkste in het leven van een mens	.65
6	Men moet werken om echt deel uit te maken van de samenleving	.64
8	Men kan enkel van zijn vrije tijd genieten als men ervoor gewerkt heeft	.63
4	Het is beter om gelijk welk werk aan te nemen dan om werkloos te zijn	.53
5	Ik vind het belangrijk om werk te vinden	.47
7	Ik verkies te werken, ook al zou ik maar evenveel verdienen als aan de dop	.41
1	Gaan werken geeft me het gevoel dat ik iets zinvol doe met mijn leven	.39
3	Men hoeft niet per se te werken om nuttig bezig te zijn	-.31

PS : Ladingen op de eerste ongeroteerde factor (er was slechts één factor)

C. Hindernissen bij het vinden van werk

1. Gebrekkige capaciteiten (alpha = .58)

8	Ik heb te weinig werkervaring	.53
3	Ik heb geen goede opleiding	.43
1	Ik ben te onzeker bij sollicitaties	.42
7	Werkgevers willen geen mensen van mijn geslacht aanwerven	.41
12	De werkgevers stellen hun eisen te hoog	.39

2. Te oud/te lang werkloos (alpha = .58)

2	Ik ben te oud	.70
5	Ik ben al te lang werkloos	.54
4	Er is te weinig werk	.44

3. Gezondheid

10	Ik kan mijn werk niet meer zo goed	.70
13	Ik heb een minder goede gezondheid	.49

D. Offerbereidheid

1. Opleidingsbereidheid (alpha = .88)

18	Bent u bereid om zich bij te scholen ?	.89
17	Bent u bereid om een nieuwe opleiding te volgen die meer kansen biedt op werk dan het diploma dat u hebt (herscholing of verder studeren) ?	.85
13	Werk waarvoor u een scholing van 6 maanden moet volgen	.73

2. Precair werk (alpha = .65)

3	Werk op een lager niveau dan het werk dat u voordien deed	.51
16	Eentonig werk	.47
2	Tijdelijk werk (voor 6 maanden) zonder vooruitzicht op vast werk	.47
7	Werk waarvan u de inhoud niet interessant vindt	.39
6	Halftijds werk zonder een aanvullende uitkering	.35
1	Werk tegen een lager loon dan dat van uw vorige werk	.34
12	Werk waarvoor u van beroep moet veranderen	.34
4	Werk waarbij de sfeer tussen de collega's slecht is	.29
10	Werk aan de lopende band	.27

3. Onregelmatige uren en tijdsduur (arbeidstijden; $\alpha = .60$)

8	Werken in ploegen	.56
11	Werk met onregelmatige uren	.51
15	Werk waarvoor u dagelijks een uur heen en een uur terug moet reizen	.50
14	Werk waarvoor u moet verhuizen	.36

E. Sollicitatiegedrag

1. Kanalen ($\alpha = .70$)

5	Advertenties opgezocht in kranten en weekbladen	.63
4	Schriftelijk gesolliciteerd op advertenties	.59
3	Aan vrienden of familie gevraagd of ze ergens werk wisten	.58
2	Bij de VDAB (of RVA) gaan kijken of er werk was	.57
1	Spontaan aanboden bij een werkgever	.54

PS : Ladingen op eerste, ongeroteerde factor (er was slechts één factor)

2. Houding t.o.v. solliciteren

2.1 Pessimisme m.b.t. solliciteren en werk vinden ($\alpha = .78$)

13	Werk vinden is voor mij niet meer weggelegd	.73
12	Er valt toch niets aan mijn werkloosheid te veranderen, ook al zou ik er moeite voor doen	.70
10	Ik ben al zo vaak afgewezen dat ik denk dat ik geen werk meer zal vinden	.58
11	Ik ben toch nog optimistisch dat ik werk zal vinden	-.54
5	Werkgevers zijn niet geïnteresseerd in mensen zoals ik	.54
3	Werk zoeken heeft geen zin, want er is toch geen werk	.54
6	Wie hard zoekt, vindt wel werk	-.38
9	Ik ben bang dat ik mijn vroegere werk niet meer kan	.31

2.2 Steun van partner en gezin ($\alpha = .71$)

4	Mijn gezin moedigt mij aan om werk te gaan zoeken	.84
7	Mijn partner helpt en steunt mij bij het solliciteren	.63

- 2.3 Gebrek aan sollicitatievaardigheden (alpha = .64)
- 2 Ik weet niet goed hoe ik moet solliciteren .69
- 1 Ik weet niet goed waar ik kan gaan solliciteren .67

F. Activiteiten overdag

1. Huishouding (alpha = .56)
- 2 Met de kinderen bezig zijn .71
- 3 Het huishouden doen (o.a. koken, kuisen, wassen, ...) .60
2. Passieve tijdsbesteding (alpha = .55)
- 6 Thuis zitten zonder iets te doen .55
- 5 Slapen overdag .49
- 16 Op café gaan .47
- 4 Televisie kijken .40
3. Contact met vrienden (alpha = .62)
- 17 Vrienden of bureu bezoeken .68
- 18 Vrienden of bureu die langskomen .59
4. Contact met familie (alpha = .75)
- 19 Familie bezoeken .77
- 20 Familie die langskomt .69
5. Hobby's (alpha = .54)
- 14 Hobby activiteiten .58
- 22 Deelnemen aan activiteiten van verenigingen of een werzoekendenwerking .48
- 8 Kruiswoordraadsels oplossen of spelletjes doen .35
- 13 Herstellingen doen in huis .35
- 7 Lezen (kranten, tijdschriften of boeken) .33
- 12 In de tuin werken .30
- 10 Aan sport doen .30

G. Maatregelen

1. Cursus volgen (alpha = .79)
  - 3 Een cursus volgen om uw vroegere kennis en vaardigheden op te frissen .72
  - 1 Een cursus volgen om meer zelfzeker te worden .69
  - 2 Een cursus volgen om uw basiskennis te verbeteren (taal, schrijven, rekenen) .65
  - 4 Een beroepsopleiding volgen .56
2. Bemiddeling (alpha = .72)
  - 6 Arbeidsbemiddeling krijgen (iemand geeft u advies over uw mogelijkheden en geeft informatie over een mogelijke opleiding of openstaande betrekkingen. U moet dan zelf de nodige stappen zetten) .71
  - 7 Zeer actieve arbeidsbemiddeling (counseling) krijgen, waarbij men u de hele tijd begeleidt bij het zoeken naar werk (U krijgt niet enkel advies en informatie, men helpt u ook bij het zoeken naar werk, men neemt in uw plaats contact op met werkgevers en gaat met u mee bij het solliciteren) .67
  - 5 Een sollicitatietraining volgen (hoe vacatures opzoeken, leren telefoneren, zich leren voorstellen op een sollicitatiegesprek) .49

PS : Dubbele lading 5 op factor 1

H. Houding t.o.v. opleiding

1. Voorwaarden om opleiding te volgen
  - 1.1 Tijdsduur (alpha = .69)
    - 8 De opleiding duurt zes maanden .76
    - 7 De opleiding duurt drie maanden .65
    - 6 De opleiding is voltijds (38 u per week) .54
    - 1 Het is zeker dat u daardoor werk vindt .44
    - 9 De verplaatsingstijd duurt één uur heen en één uur terug .36
    - 4 U moet een kleine bijdrage betalen .32

1.2	Aangepast aan kinderen (alpha = .79)	
2	De opleidingstijden zijn niet aangepast aan de schooltijden van de kinderen	.96
3	Er is niet voor kinderopvang gezorgd op de opleiding	.65
2.	Houding t.o.v. opleiding	
2.1	Te oud/te lang werkloos (alpha = .64)	
2	Eigenlijk ben ik te oud om nog een opleiding te volgen	.79
7	Als je lang werkloos bent, dan kan je je maar beter neerleggen bij het feit dat je werkloos bent	.49
2.2	Negatieve houding t.o.v. de RVA (alpha = .49)	
8	De RVA is er alleen maar op uit om werklozen te schorsen	.64
4	De werkloosheidsdiensten (RVA, VDAB) zetten zich niet genoeg in voor de werklozen	.49
2.3	Negatief t.o.v. opleidingen (alpha = .54)	
11	Ik heb geen opleiding nodig om werk te vinden	.44
6	Ik heb geen tijd meer om nog een opleiding te volgen	.44
9	Het heeft geen zin om een opleiding te volgen, want dat levert toch geen werk op	.43
10	Een opleiding is te duur	.37

Bijlage 3 / Beleving van werkloosheid

Tabel 1. Beoordeling van de afzonderlijke belevingsuitspraken (in %)

Uitspraken (1)	Ja	Soms wel, soms niet	Neen
1. Ik heb nu meer tijd om het huishouden te doen	84,5	6,4	9,1
2. Ik heb nu meer tijd voor mijn gezin	83,5	6,6	10,0
3. Ik weet mijn tijd toch wel goed te besteden	76,4	19,4	4,2
4. Ik ben blij met mijn vrije tijd	46,1	35,9	18,0
5. Ik ben meer ontspannen nu ik werkloos ben	47,2	20,5	32,3
6. Ik kan nu eindelijk doen wat ik zelf belangrijk vind	48,6	25,3	26,1
7. Ik moet besparen op mijn persoonlijke uitgaven	41,5	21,1	37,4
8. Sinds ik werkloos ben voel ik me minder vermoeid dan vroeger	42,4	17,2	40,4
9. Dat ik zonder werk zit, doet mij niet zoveel meer	33,9	31,7	34,4
10. Ik ben meer alleen, sinds ik werkloos ben	44,0	7,2	48,8
11. Ik heb moeite om rond te komen met mijn geld	30,2	25,7	44,2
12. Ik voel me onzeker over mijn toekomst	25,4	26,3	48,3
13. Ik ontmoet meer vrienden en kennissen sinds ik werkloos ben	29,7	12,7	57,6
14. Ik weet nog steeds niet hoe het verder moet nu ik werkloos ben	23,9	19,7	56,4
15. Ik voel me eenzamer dan vroeger	25,2	15,4	59,4
16. Ik vervel me dikwijls	16,8	21,2	62,0
17. Ik moet mijn spaargeld aanspreken om rond te komen	19,2	14,9	65,9
18. Ik stel voortdurend dingen uit	13,9	24,6	61,5
19. Ik schaam me om werkloos te zijn	13,5	18,3	68,2
20. Mijn leven lijkt leeg sinds ik geen werk meer heb	12,5	18,0	69,5
21. Ik kan me niet meer nuttig maken in de samenleving	12,2	14,4	73,4
22. Ik heb nergens zin in overdag	9,6	19,5	70,9
23. Ik voel me minder waard dan vroeger	13,6	10,2	76,2
24. Ik tel niet meer mee in de samenleving	11,3	14,1	74,6
25. Ik heb mijn zelfvertrouwen verloren	8,2	15,3	76,6
26. Ik heb het gevoel dat ik mijn gezinsleden heb teleurgesteld door werkloos te worden			
27. Sinds ik werkloos ben zijn er meer ruzies en spanningen thuis	11,5	8,3	80,2
28. Het leven is zinloos geworden voor mij	10,6	6,4	82,9
29. Ik voel me overbodig nu ik werkloos ben	5,3	10,8	83,8
	5,1	10,9	84,0

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in deze tabel werd vermeld.

Tabel 2. Uitsplitsing van de beleving naar achtergrondkenmerken

	Negatieve beleving (1)	Financiële problemen (1)	GHQ-12	Nadelen groter	Gelijk Voordelen groter	Totaal		
Geslacht								
Man	2,8	4,9	11,3	59	31	10	100	100
Vrouw	2,1	3,7	10,2	29	49	22	100	100
P	.002	.003	(.11)	.000	.29			
Eta (3)	.18	.17	(.09)					
Gezinsinkomen								
-30.000	3,2	5,9	12,5	56	36	9	100	100
30-39.000	2,6	4,9	10,6	50	34	16	100	100
40-49.000	1,9	3,9	9,4	33	50	17	100	100
50.000 & +	2,1	2,5	10,3	24	47	29	100	100
P	.002	.000	.02	.0006	.20			
Eta (3)	.23	.36	.18					
Gezinstype								
jongeren bij ouders	3,0	4,1	12,0	55	37	8	100	100
Alleen, zonder kinderen	3,4	4,2	13,7	64	20	16	100	100
Alleen, met kinderen	2,9	6,8	10,8	37	41	22	100	100
Man met huisvrouw	2,4	5,4	9,8	57	23	20	100	100
Man met werkende vrouw	3,4	5,7	13,5	66	34	-	100	100
Gehuwde vrouw zonder kinderen	2,1	3,3	9,4	36	46	18	100	100
Gehuwde vrouw met kinderen	1,7	3,0	9,7	20	56	25	100	100
P	.0000	.0000	.004	.0000	.27			
Eta (3)	.32	.37	.25					
Totale steekproef	2,3	4,0	10,6	38	43	19		

(1) 10-puntenschaal

(2) Rijpercentages

(3) Cramers' V m.b.t. de variabele 'afweging van de voor- en nadelen van werkloosheid'.

Tabel 2. Uitsplitsing van de beleving naar achtergrondkenmerken (vervolg)

Onderwijsniveau	LO	LSO	HSO	P	Eta (4)	Leefstijl				Totaal steekproef			
	100	100	100			-30 jaar	30-39 jaar	40-49 jaar	50 jaar & +	2,3	4,0	10,6	38
	2,6	2,2	1,8	.02	.16	2,0	2,1	2,9	2,3	.02	-.77)	-.66)	43
	4,7	3,4	3,1	.0005	.22	-	-	-	-	-	-	-	19
	11,1	10,4	9,6	(.17)	(.11)	-	-	-	-	(.08)	(.13)	(.08)	100
	39	45	51	(.30)	(.09)	50	41	41	40	50	41	41	100
	18	17	21			16	28	13	15	16	13	15	100
													100
Negatieve beleving (1)													
Financiële problemen (1)													
GHQ-12													
Afweging voor- en nadelen (2)													
Gelijk													
Voordeelen													
groter													
Nadelen													
groter													
Totaal													

(1) 10-puntenschaal

(2) Rijpercentages

(3) Kendall's tau b = .09 (P<.05)

(4) Cramers' V m.b.t. de variabele 'afweging van de voor- en nadelen van werkloosheid'.

Bijlage 4 / Wensen en verwachtingen over werk

Tabel 1. Betrokkenheid bij werk : beoordeling van de afzonderlijke uitspraken (in %)

Uitspraken (1)	Akkoord	Onbeslist	Niet akkoord
1. Gaan werken geeft me het gevoel dat ik iets zinvol doe met mijn leven	68,4	21,6	10,0
2. Ik vind het belangrijk om werk te vinden	63,2	21,7	15,1
3. Men hoeft niet per se te werken om nuttig bezig te zijn	62,3	22,3	15,4
4. Het is beter om gelijk welk werk aan te nemen dan om werkloos te zijn	32,7	23,5	43,7
5. Men moet werken om echt deel uit te maken van de samenleving	31,6	20,7	47,7
6. Werken is het belangrijkste in het leven van een mens	24,6	22,7	52,7
7. Men kan enkel van zijn vrije tijd genieten als men ervoor gewerkt heeft.	22,3	26,3	51,4
8. Ik verkies te werken, ook al zou ik maar evenveel verdienen als aan de dop	22,2	17,0	60,8

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in de tabel werd vermeld.

Tabel 2. Beoordeling van diverse hindernissen bij het vinden van werk (in %)

Uitspraken (1)	Erg belangrijk	Nogal belangrijk	Weinig of niet belangrijk
1. Ik kan of wil niet verhuizen	51,5	10,4	38,4
2. Ik ben te oud	43,3	19,4	37,3
3. Ik ben al te lang werkloos	40,0	22,9	37,1
4. De werkgevers stellen hun eisen te hoog	35,5	31,7	32,8
5. Ik heb geen goede opleiding	38,5	23,5	38,0
6. Er is te weinig werk	34,0	27,0	39,0
7. Ik heb een minder goede gezondheid	38,2	13,5	48,4
8. Ik kan mijn werk niet meer zo goed	24,4	23,9	51,7
9. Ik ben te onzeker bij sollicitaties	22,5	26,7	50,8
10. Ik heb geen politieke steun	23,8	17,2	59,1
11. Ik heb te weinig werkervaring	19,3	20,9	59,8
12. Ik stel te hoge eisen aan een baan	9,7	17,5	72,8
13. Werkgevers willen geen mensen van mijn geslacht aanwerven	5,8	15,8	78,4

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in deze tabel werd vermeld.

Tabel 3. Offerbereidheid : beoordeling van de diverse uitspraken (in %)

Uitspraken (1)	Ja	Neen
1. Werk waarvoor u van beroep moet veranderen	70,0	30,0
2. Tijdelijk werk (voor 6 maanden) zonder vooruitzicht op vast werk	67,7	32,3
3. Bent u bereid om zich bij te scholen ?	65,8	34,2
4. Bent u bereid om een nieuwe opleiding te volgen die meer kansen biedt op werk dan het diploma dat u hebt (herscholing of verder studeren) ?	60,2	39,8
5. Werk waarvoor u een scholing van 6 maanden moet volgen	59,4	40,6
6. Eentonig werk	45,8	54,2
7. Werk op een lager niveau dan het werk dat u voordien deed	42,9	57,1
8. Werken in ploegen	41,7	58,3
9. Werk met onregelmatige werkuren	40,6	59,4
10. Werk aan de lopende band	36,0	64,0
11. Halftijds werk zonder een aanvullende uitkering	31,3	68,7
12. Werk waarvan u de inhoud niet interessant vindt	29,8	70,2
13. Werk tegen een lager loon dan dat van uw vorige werk	29,0	71,0
14. Werk waarvoor u dagelijks een uur heen en een uur terug moet reizen	24,4	75,6
15. Lichamelijk zwaar werk	23,9	76,1
16. Werk waarbij de sfeer tussen de collega's slecht is	11,8	88,2
17. Werk waarvoor u moet verhuizen	4,2	95,8
18. Vuil en ongezond werk	4,0	96,0

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in deze tabel werd vermeld.

Tabel 4. Uitsplitsing van de houding t.o.v. werk naar achtergrondkenmerken (vervolg)

	Betrokkenheid bij werk (1)	Tewerkstellings- wens % -1 maand	Tewerkstellings- kans % nooit	Frustratie- index (2)	Scholing (1)	Offerbereidheid Precar werk (1)	Arbeidsjiden (1)
Geslacht							
Man	5,4	60	-	2,2	-	-	3,7
Vrouw	4,2	44	-	1,6	-	-	2,3
P	.0001	.0003	(.20)	.03	(.16)	(.68)	.000
Eta (3)	.22	.25	-	.13	-	-	.24
Gezinstype							
Jongeren bij ouders	5,4	53	32	-	-	-	3,5
Alleen, zonder kinderen	5,3	64	55	-	-	-	4,1
Alleen, met kinderen	4,6	45	32	-	-	-	2,6
Man met huisvrouw	5,4	65	77	-	-	-	3,8
Man met werkende vrouw	5,4	60	43	-	-	-	2,9
Gehuwde vrouw zonder kinderen	4,7	46	69	-	-	-	2,3
Gehuwde vrouw met kinderen	3,8	42	42	-	-	-	2,2
P	.0002	.0001	.0006	(.17)	(.30)	(.29)	.003
Eta (3)	.29	.23	.23	-	-	-	.25
Totale steekproef	4,6	49	48	1,8	6,2	4,0	2,7

- (1) 10-puntenschaal.
 (2) Verschil tussen de tewerkstellingswens en de tewerkstellingskans. Hoe hoger de waarde, hoe sterker de tewerkstellingswens (gemiddeld genomen) gefrustreerd wordt. De maximale waarde bedraagt '5'.
 (3) Cramers' V m.b.t. de variabelen 'tewerkstellingswens' en 'tewerkstellingskans'.

Bijlage 5 / Sollicitatiegedrag en activiteiten overdag

Tabel 1. Beoordeling van een aantal uitspraken over (het nut van) solliciteren (in %)

Uitspraken (1)	Akkoord	Onbeslist	Niet akkoord
1. Wie hard zoekt, vindt wel werk	56,9	24,1	19,1
2. Ik ben toch nog optimistisch dat ik werk zal vinden	49,4	23,7	26,9
3. Werkgevers zijn niet geïnteresseerd in mensen zoals ik	47,9	25,3	26,8
4. Ik weet niet goed waar ik kan gaan solliciteren	32,4	26,3	41,3
5. Mijn partner helpt en steunt mij bij het solliciteren	31,1	24,0	44,8
6. Er valt toch niets aan mijn werkloosheid te verdienen, ook al zou ik er moeite voor doen	28,0	28,6	43,4
7. Ik ben bang dat ik mijn vroeger werk niet meer kan vinden	36,2	12,0	51,9
8. Ik ben al zo vaak afgewezen dat ik denk dat ik geen werk meer zal vinden	31,8	20,2	48,1
9. Werk vinden is voor mij niet meer weggelegd	31,6	20,0	48,4
10. Ik weet niet goed hoe ik moet solliciteren	29,5	20,6	49,9
11. Mijn gezin moedigt mij aan om werk te gaan zoeken	22,9	24,7	52,4
12. Werk zoeken heeft geen zin, want er is toch geen werk	21,8	16,2	61,9
13. Als ik ga werken dan zou ik niet meer verdienen dan wat ik nu krijg	14,9	12,3	72,8

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in de tabel werd vermeld.

Tabel 2. Overzicht van de activiteiten overdag (in %)

Activiteiten (1)	Nooit	1 à 2 uur	2 uur of meer	Percentage respondenten die dit doen
1. Het huishouden doen	7	23	70	93
2. Met de kinderen bezig zijn	41	31	28	59
3. In de tuin werken	34	52	14	66
4. Hobby activiteiten	43	39	18	57
5. Inkopen doen	8	89	3	92
6. Familie bezoeken	22	72	6	78
7. Familie die langskomt	21	73	6	79
8. Televisie kijken	51	31	18	49
9. Lezen	29	67	4	71
10. Vrienden of buren die langskomen	28	68	4	72
11. Vrienden of buren bezoeken	34	63	3	66
12. Herstellingen doen in huis	42	53	5	58
13. Gaan wandelen	41	55	4	59
14. Vrienden of familie helpen met karweitjes	49	45	6	51
15. Thuis zitten zonder iets te doen	67	26	7	33
16. Naar uitstalramen kijken zonder iets te kopen	54	43	3	46
17. Aan sport doen	70	26	4	30
18. Deelnemen aan activiteiten van verenigingen of van een werkzoekendenwerking	75	20	5	25
19. Kruiswoordraadsels oplossen of spelletjes doen	69	29	2	31
20. Solliciteren	65	34	1	35
21. Op café gaan	80	17	3	20
22. Slapen overdag	81	17	2	19

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde aantal uren dat eraan werd besteed. Dit gemiddelde werd niet in de tabel vermeld.

Tabel 3. Uitsplitsing van het sollicitatiegedrag naar achtergrondkenmerken

[illegible]

(1) 10-puntenschaal.
(2) Rijpercentages.
(3) Cramers' V m.b.t. het 'percentage dat solliciteerde gedurende de laatste maand' en de 'evolutie van het sollicitatiegedrag'.

Bijlage 6 / Beoordeling van beleidsmaatregelen

Tabel 1. Voorwaarden die men stelt om een opleiding te volgen (in %) (1)

Zou u een opleiding volgen als : (2)	Ja	Misschien wel misschien niet	Neen
1. het <i>zeker</i> is dat u daardoor werk vindt	75,2	22,5	2,3
2. ze drie maanden duurt	79,2	10,4	10,4
3. ze zes maanden duurt	62,9	17,6	19,5
4. er op de opleiding niet voor kinderopvang wordt gezorgd	59,6	11,8	28,6
5. ze voltiids is (38 u per week)	51,9	17	31,1
6. u daarvoor een kleine bijdrage zou moeten betalen	41,5	25,1	33,4
7. de opleidingstijden niet aangepast zijn aan de schooltijden van de kinderen	45,3	15,9	38,8
8. het <i>niet zeker</i> is dat u daardoor werk vindt	29,2	33	37,8
9. de verplaatsingstijd één uur heen en één uur terug duurt	22,7	19,5	57,9

(1) Enkel gesteld aan hen die zich bereid verklaarden om een opleiding te volgen (N=200 of 64,7% van de geïnterviewden). De vermelde percentages hebben dus niet betrekking op de volledige steekproef.

(2) De uitspraken werden gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in de tabel werd vermeld.

Tabel 2. Beoordeling van enkele uitspraken over (het nut van) opleidingen en de werkloosheidsdiensten (in %)

Uitspraak (1)	Akkoord	Onbeslist	Niet akkoord
1. Voor mensen zoals ik zijn er te weinig opleidingsmogelijkheden	33,9	36	30,1
2. Ik heb geen opleiding nodig om werk te vinden	31,8	35,1	33,1
3. De werkloosheidsdiensten (RVA, VDAB) zetten zich niet genoeg in voor de werklozen	26,8	39,1	34,1
4. Eigenlijk ben ik te oud om nog een opleiding te volgen	38	13,5	48,6
5. Wie een beroepsopleiding volgt vindt zeker werk	18,9	40,3	40,8
6. Er zijn zoveel soorten opleidingen dat ik niet goed weet wat ik moet kiezen	18,5	37,6	43,9
7. Als ge lang werkloos zijt, dan kunt ge u maar beter neerleggen bij het feit dat ge werkloos zijt	26,2	20,1	53,8
8. De RVA is er alleen maar op uit om werklozen te schorsen	18,9	31,6	49,5
9. Het heeft geen zin om een opleiding te volgen, want dat levert toch geen werk op	18,4	31,5	50
10. Een opleiding is duur	11,6	41,4	47
11. Ik heb geen tijd meer om nog een opleiding te volgen	13,7	20,7	65,6

(1) Gerangschikt volgens het gemiddelde, dat niet in deze tabel werd vermeld.

Tabel 3. Uitsplitsing van de beoordeling van beleidsmaatregelen naar achtergrondkenmerken

	Cursus		Maatregelen		Percentage bereid tot deelname WVA	ja	ja, mits voorwaarden	Nee	(1) oplettingen t.o.v. Negatieve houding	Vrijstelling Percentage kennis	Percentage bereid tot deelname (2)
	(1)	(1)	Bemiddeling	(2)							
Onderwijsniveau	LO	-	-	52	12	40	48	3,9	-	-	-
	LSO	-	-	67	26	50	24	3,3	-	-	-
	HSO	-	-	77	13	67	20	2,7	-	-	-
	P	(.17)	(.18)	.002	.20	.0000	.22	.001	.21	(.46)	(.59)
	Eta (4)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Leeftijd	-30 jaar	4,2	4,3	68	23	48	29	3,4	-	-	61
	30-39 jaar	4,4	4,3	74	17	60	23	2,9	-	-	42
	40-49 jaar	3,6	3,4	56	12	45	43	3,9	-	-	33
	50 jaar en +	2,7	2,5	40	10	36	54	3,9	-	-	20
	P	.004	.002	.0007	.19	.004	.18	.05	.16	(.20)	.0001
	Eta (4)	.21	.22	.19	.18	.18	.18	.16	.19	-	.19
Totale steekproef	3,8	3,7	62	16	49	35	3,5	55	41		

(1) 10-puntenschaal.

(2) De categorieën 'zeker gaan' en 'waarschijnlijk wel gaan' werden samen genomen.

(3) Rijpercentages.

(4) Cramers' V m.b.t. de variabelen 'bereidheid tot deelname WVA', 'opleidingsbereidheid' en de twee vragen over een 'vrijstelling'.

Bijlage 7 / Typologie van langdurig werklozen

Tabel 1. Gemiddelde van de 5 psychosociale types op de 3 schalen waarop de clusteranalyse werd uitgevoerd (1)

Types	Aantal respondenten	Betrokkenheid bij werk	Intensiteit van het zoekgedrag	Negatieve beleving van werkloosheid
1. Optimisten	88	4,0	3,1	2,0
2. Wanhopige zoekers	35	7,2	2,7	6,4
3. Ontmoedigden	42	7,0	1,0	3,8
4. Aangepasten	52	6,1	0,6	1,1
5. Teruggetrokkenen	93	2,2	0,2	1,1
Totale steekproef	310	4,6	1,5	2,3
Eta		.79	.75	.83

(1) Alle schalen zijn 10-puntenschalen waarbij '0' wijst op een maximale afwijzing van de schaalinhoud en '10' op een maximale instemming ermee; '5' vormt het 'neutrale' middenpunt van de schaal.

Tabel 2. Verdere typering van de 5 types m.b.t. hun wensen en verwachtingen over werk

Types	Tewerkstellingswens (1)			Tewerkstellingskans (1)			Frustratie-index (2)		
	Binnen de maand	Binnen het jaar	Nooit	Binnen de maand	Binnen het jaar	Nooit	Nooit	Frustratie-index (2)	
1. Optimisten	63	26	10	1	12	39	26	23	1.8
2. Wanhopige zoekers	72	26	2	-	11	27	9	53	3.0
3. Ontmoedigden	60	22	7	11	3	32	12	53	2.6
4. Aangepasten	46	13	18	23	7	17	15	61	1.8
5. Teruggetrokkenen	25	13	26	36	4	13	23	60	0.9
Totale steekproef	49	20	15	16	8	25	19	48	1.8
P	.0000			.0002			.21		
Eta (3)	.30			.0000			.33		

- (1) Rijpercentages
 (2) Verschil tussen de tewerkstellingswens en de tewerkstellingskans. Hoe hoger de waarde, hoe sterker de tewerkstellingswens (gemiddeld genomen)
 gefrustreerd wordt. De maximale waarde bedraagt '5'
 (3) Cramers' V m.b.t. de tewerkstellingswens en de tewerkstellingskans

Tabel 2. Verdere typering van de 5 types m.b.t. hun wensen en verwachtingen over werk (vervolg)

Belangrijkheid van enkele hindernissen bij het vinden van werk (2)										
Te onzeker bij sollicitaties										
Er is te weinig werk										
Al te lang werkloos										
Kan mijn werk niet meer zo goed										
Weinig of niet										
Erg										
Weinig										
of niet										
Erg										
Scholing Precair Arbids- werk tijden										
Offerbereidheid (1)										
Types										
1. Optimisten	8,1	4,7	2,7	16	50	27	37	28	41	12
2. Wanhopige zoekers	7,4	5,3	4,5	35	37	47	32	59	14	31
3. Ontmoedigden	6,0	4,4	3,3	39	37	46	39	65	18	31
4. Aangepasten	5,2	3,5	2,9	28	49	43	43	43	48	25
5. Teruggetrokkenen	4,6	3,0	1,8	13	64	26	41	31	48	50
Totale steekproef	6,2	4,0	2,7	22	51	34	39	40	37	24
P	.0000	.0000	.0000	.005	.02	.17	.0001	.23	.001	.21
Eta (3)	.33	.35	.30	.19	.17	.02	.23	.001	.21	.001

(1) 10-puntenschaal
 (2) Rijpercentages, waarbij het middenalternatief ('nogal belangrijk') niet werd vermeld
 (3) Cramers' V m.b.t. de diverse 'hindernissen'

Tabel 3. Verder typering van de 5 types m.b.t. hun zoekgedrag

Types	Typering zoekgedrag (1)						P Cramers' V
	Actief	Passief	Niet	Percentage dat solliciteerde de :	maand	maanden	
1. Optimisten 2. Wanhopige zoekers 3. Ontmoedigden 4. Aangepasten 5. Teruggetrokkenen	24	55	21	29	58	23	28
	49	35	25	39	54	35	29
	40	35	25	10	25	16	23
	12	63	25	7	10	8	22
	14	17	69	3	9	4	36
	-	19	81	16	30	16	28
Total	16	37	48	16	30	16	56
							.0003 .22

Tabel 4. Verdere typering van de 5 types m.b.t. hun beleving en psychosociaal welzijn (1)

Types	Positieve beleving	Tijd voor gezin	Meer vrije tijd	Negatieve beleving	Structuur- verlies	Sociale isolatie	Gezins- problemen	Zinloos- held	Verlies aan zelfwaarde	Nutte- lootheid	Financiële problemen
1. Optimisten	5,5	8,3	5,3	2,0	2,4	4,2	1,0	1,0	1,5	1,0	4,0
2. Wanhopige zoekers	5,4	8,3	3,6	6,4	5,9	8,4	6,0	6,4	5,8	5,2	6,1
3. Ontmoedigden	6,1	9,1	5,7	3,8	3,6	5,8	2,3	3,0	3,5	3,0	5,4
4. Aangepasten	6,2	8,9	6,4	1,1	0,9	2,4	0,5	0,3	0,8	0,8	3,8
5. Teruggetrokkenen	6,7	9,2	7,0	1,1	1,5	2,3	0,4	0,5	0,7	0,7	2,8
Totale steekproef	6,0	8,8	5,8	2,3	2,4	4,0	1,5	1,6	1,9	1,6	4,0
P	.0005	(.17)	.36	.0000	.83	.57	.51	.64	.68	.61	.62
Eta	.26	-	.0000	.0000	.0000	.0000	.0000	.0000	.0000	.0000	.32

(1) Al deze schalen zijn 10-puntenschalen

Tabel 4. Verdere typering van de 5 types m.b.t. hun beleving en psychosociaal welzijn (vervolg)

Types	GHQ-12 % boven kritische Nadelen	Gelijk	Voordelen	groot	Erg	Onverschillig	Niet erg
Beoordeling werkloosheid (1)	Afweging voor-en nadelen (1)						
1. Optimisten	23	33	58	9	56	25	19
2. Wanhopige zoekers	75	80	16	4	95	5	-
3. Ontmoedigden	47	73	20	7	68	16	16
4. Aangepasten	12	27	54	19	28	25	47
5. Teruggetrokkenen	7	18	44	38	11	20	69
Totale steekproef	10,6	26	38	43	19	44	20
P	.0000	.0000	.0000	.38	.0000	.43	.0000
Eta (2)	.52	.50	.38	.0000	.43	.0000	.0000

(1) Rijpercentages

(2) Enkel m.b.t. de GHQ-12. De overige maten zijn Cramers' V

Tabel 5. Persoonlijkheidsbeoordeling van de 5 types door de interviewers (1)

Types	Lusteloos (1) -Bnergiek (5)	Actief (1) -Passief (5)	Pessimistisch (1) -Optimistisch (5)	Opgewekt (1) -Droevig (5)	Zenuwachtig (1) -Rustig (5)
1. Optimisten	3,5	2,3	3,4	2,4	3,7
2. Wanhopige zoekers	2,8	3,2	2,3	3,2	3,1
3. Ontmoedigden	2,8	3,3	2,7	2,8	3,3
4. Aangepasten	3,6	2,2	3,5	2,1	3,6
5. Teruggetrokkenen	3,5	2,5	3,4	2,3	3,8
Totale steekproef	3,3	2,6	3,2	2,5	3,6
P	.0002	.0000	.0000	.0000	.04
Eta	.26	.30	.38	.31	.18

(1) Beoordelingen op een 5-puntenschaal, met '3' als neutrale middencategorie. Bij elke tegenstelling werd in de tabel vermeld welk adjectief als '1' gescoord werd en welk adjectief als '5'.

(1) Rijpercentages.
(2) In maanden.
(3) Eta m.b.t. de gemiddelde leeftijd en de gemiddelde werkloosheid

(1) Rijpercentages.
(2) In maanden.
(3) Eta m.b.t. de gemiddelde leeftijd en de gemiddelde werkloosheidsduur.

Tabel 6. Typing van de 5 types naar achtergrondkenmerken (vervolg)

Geslacht (1)												Gezinstype (1)												Kinderen ten laste ? (1)																																																																																																																	
jongeren bij ouders												Alleen, zonder kinderen												Alleen, met kinderen												Man met huisvrouw												Man met werkende vrouw												Gehuwde vrouw zonder kinderen												Gehuwde vrouw met kinderen																																																																	
Man												Vrouw												Nee												Ja												Nee																																																																																									
1. Optimisten												25	75	18	4	10	4	5	15	44	58	42	2. Wanhopige zoekers												50	50	22	16	8	10	15	13	16	40	60	3. Ontmoedigden												41	59	11	8	15	16	10	12	28	66	33	4. Aangepasten												32	68	11	4	6	14	6	21	38	51	49	5. Teruggetrokkenen												27	73	7	4	9	15	4	11	50	72	28	Totale steekproef												32	68	13	6	9	11	7	14	39	60	40
P												.048												.02												.01												.21												Cramers' V																																																																													

(1) Rijpercentages

Tabel 6. Typering van de 5 types naar achtergrondkenmerken (vervolg) (1)

Types	LO	Onderwijsniveau LSO	HSO	Beroepsniveau Ongechoole arbeid(st)er	Bediende - 30 000	Gezinsinkomen 30 000 - 40 000 - 50 000	en + 50 000
1. Optimisten	36	28	36	51	13	20	16
2. Wanhopige zoekers	65	23	12	74	3	32	22
3. Ontmoedigden	62	25	13	65	20	15	28
4. Aangepasten	60	27	13	68	21	18	29
5. Teruggetrokkenen	54	20	26	62	16	22	11
Totale steekproef	53	24	23	62	15	23	19
P	.01	.01	.01	.18	.08	.16	.16
Cramers' V	.18	.01	.01	.18	.08	.16	.16

Tabel 7. Verdere typering van de 5 types m.b.t. de reacties van anderen op hun werkloosheid (1)

Types	Partner	Kindere	Ouders	Schoonouders	Vriend(inn)en
Erg	Niet erg	Erg	Niet erg	Erg	Niet erg
1. Optimisten	19	51	11	28	37
2. Wanhopige zoekers	62	27	25	42	24
3. Ontmoedigden	31	33	28	21	39
4. Aangepasten	21	58	10	9	54
5. Teruggetrokkenen	1	76	7	1	74
Totale steekproef	19	56	13	57	18
P	.0000	.002	.0000	.0000	.0000
Cramers' V	.33	.24	.30	.38	.34

(1) Rijpercentages, waarbij het middentalternatief ('onverschillig') niet werd vermeld. De vraag luidde: 'Hoe staan de volgende personen uit uw omgeving tegenover het feit dat u werkloos bent? Vinden ze dat 'erg', 'niet erg' of staan ze onverschillig?'

Tabel 8. Houding van de 5 types t.o.v. diverse beleidsmaatregelen

Maatregelen	Cursus (1)	Bemiddeling (1)	% dat WVA kent	% dat contact had met de WVA	% dat bereid is tot deel- name WVA	Ja	Opleidingsbereidheid (2) Ja, mits voorwaarden	Nee	Vrijstelling % bereid tot deelnamen
1. Optimalisten	4,6	4,0	46	11	72	19	70	11	43
2. Wanhopige zoekers	5,4	5,5	21	3	83	18	60	22	22
3. Ontnoedigden	4,1	5,0	26	4	70	20	36	44	43
4. Aangepasten	3,6	3,8	20	5	57	18	40	42	36
5. Teruggetrokkenen	2,6	2,2	23	2	43	10	34	56	48
Totale steekproef	3,8	3,7	29	5	62	16	49	35	41
P Cramers' V (3)	.0000	.0000	.002	(.08)	.0000		.0000	.27	.03

(1) 10-puntenschaal.

(2) Rijpercentages.

(3) Eta m.b.t. beide maatregelen ('cursus' en 'bemiddeling')

Bijlage 8 / Respons en representativiteit van de steekproef Weer-Werklanten

Tabel 1. Redenen voor de non-respons

	%	% t.o.v. alle aangesprokenen
1. Gebrek aan tijd vanwege het team	46,6	30,6
2. Interview werd door het team als niet-passend ervaren	19,7	13,0
3. Klant weigert	30,1	19,9
4. Varia	3,6	2,4
Totaal	100,0	65,9

Tabel 2. Vergelijking van de steekproef met de populatie Weer-Werkklanten in dezelfde regio's en periode

	Populatie Weer-Werkklanten (1)		Geïnterviewden		X ²	Vg.	P(X ²)
	Aantal	%	Aantal	%			
Geslacht							
Man	314	26,6	40	20,1	4,35	1	.05>P>.02
Vrouw	865	73,4	159	79,9			
Leeftijd							
-25 jaar	213	18,1	35	17,6	0,21	2	n.s.
25-40 jaar	754	63,9	130	65,3			(>.95)
40 jaar & +	212	18,0	34	17,1			
Onderwijs-niveau							
LO	360	30,5	54	27,1	5,62	3	n.s.
LSO	391	33,2	66	33,2			(.20>P>.10)
HSO en +	365	31,0	74	37,2			
Andere	63	5,3	5	2,5			
Duur werkloosheid							
-1 jaar	128	10,9	15	7,5	7,3	5	n.s.
1-2 jaar	315	26,7	46	23,2			(>.20)
2-5 jaar	306	26,0	52	26,1			
5-10 jaar	230	19,5	42	21,1			
10 jaar en +	136	11,5	32	16,1			
Onbekend	64	5,4	12	6,0			
Statuut							
UVW	941	79,9	167	83,9	2,07	2	n.s.
OCMW	143	12,1	20	10,1			(>.30)
Andere	95	8,0	12	6,0			
Totaal	1 179	100,0	199	100,0			

(1) Populatie Weer-Werkklanten in de 8 geselecteerde regio's van april tot en met augustus 1991 (Bron : VDAB-studiedienst; Brussel).

Bijlage 9 / Vergelijking van de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen naar achtergrondkenmerken

Tabel 1. Vergelijking van beide groepen naar achtergrondkenmerken (1)

	Weer-Werkklanten		Werklozen	P	Cramers' V (2)
Leeftijd					
-30 jaar	46,2	25,6		.0000	.32
30-39 jaar	36,1	28,5			
40-49 jaar	16,8	30,1			
50 jaar & +	1,0	15,8			
Gemiddelde leeftijd	31,5	38,3		.0000	.34
Werkloosheidsduur					
-2 jaar	32,1	21,2		.05	.12
2-5 jaar	28,0	32,9			
5-10 jaar	23,3	28,2			
10 jaar & +	16,6	17,7			
Gemiddelde werkloosheidsduur (in maanden)	60	64		(.31)	-
Onderwijsniveau					
LO	30,4	46,8		.0009	.16
LSO	33,3	25,6			
HSO & +	36,2	27,5			
Geslacht					
Man	26,9	33,9		(.09)	-
Vrouw	73,1	66,1			

(1) Kolompercentages : de percentages vormen verticaal opgeteld dus steeds 100%.

(2) Eta m.b.t. de gemiddelde leeftijd en de werkloosheidsduur.

Tabel 1. Vergelijking van beide groepen naar achtergrondkenmerken (vervolg)

	Weer-Werkklanten	Werklozen	P	Cramers' V
Gezinstype				
Jongeren bij ouders	21,6	12,4		
Alleen, zonder kinderen	16,8	7,3		
Alleen, met kinderen	12,5	9,5		
Gehuwde man	8,7	18,4	.0000	.24
Gehuwde vrouw zonder kinderen	11,1	13,3		
Gehuwde vrouw met kinderen	29,3	39,0		
Kinderen ten laste ?				
Ja	48,1	60,1	.007	.12
Nee	51,9	39,9		
Beroepsniveau				
Ongeschoolde arbeid(st)er	52,6	62,0		
Geschoolde arbeid(st)er	14,2	15,0	.04	.11
Bediende	33,2	23,0		
Gezinsinkomen				
-30 000 fr.	33,5	21,7		
30 000 fr.-39 000 fr.	19,7	22,0	.02	.14
40 000 fr.-49 000 fr.	17,6	26,1		
50 000 & +	29,3	30,2		

Tabel 2. Resultaten van een discriminantanalyse op basis van de achtergrondkenmerken

Gestandaardiseerde discriminantgewichten	
Leeftijd	-70
Alleenstaand zonder kinderen	.45
Jongeren bij de ouders inwonend	.27
Onderwijsniveau (1)	.27
Alleenstaand met kinderen	.19
Canonische correlatie Wilks Lambda (2)	.40 .84
Groepscentroïde van : Langdurig werklozen Weer-Werkklanten	-35 .55
Percentage correct geklasseerden onder de : Langdurig werklozen Weer-Werkklanten Totale groep	78,8 47,1 66,2

(1) Geoperationaliseerd via de onderwijsleeftijd.

(2) $P(X^2)$ is <.0001

Bijlage 10 / Vergelijking van de Weer-Werkklanten en de langdurig werklozen naar psychosociale kenmerken en voorkeur voor maatregelen

Tabel 1. Vergelijking van de Weer-Werkklanten met de langdurig werklozen m.b.t. hun beleving van werkloosheid

	Weer-Werkklanten		Werklozen	P	Cramers' V (1)
Afweging voor- en nadelen van werkloosheid					
Voordelen zijn groter	7,3	17,7			
Gelijk	21,5	43,4	.0000		.32
Nadelen zijn groter	71,2	38,9			
Evolutie beleving					
Nu meer problemen	52,4	20,6			
Nu evenveel problemen	26,7	25,0	.0000		.37
Nu minder problemen	9,7	27,8			
Nooit problemen gehad	11,2	26,6			
GHQ-12 (gemiddelde)	13,6	10,7	.0000		.23
Percentage boven kritische grens op GHQ-12	55,6	24,8	.0000		.31

(1) Eta m.b.t. de GHQ-12.

Tabel 2. Vergelijking van de Weer-Werkklanten met de langdurig werklozen m.b.t. hun wensen en verwachtingen over werk

	Weer-Werkklanten	Werklozen	P	Eta (1)
Betrokkenheid bij werk (2)	5,85	4,63	.0000	.26
Tewerkstellingswens				
Binnen de maand	70,9	48,4		
Binnen het jaar	27,2	19,9	.0000	.37
Later	1,9	15,7		
Nooit	-	16,0		
Offerbereidheid				
Scholing (2)	8,14	6,22	.0000	.23
Precair werk (2)	4,77	4,05	.0009	.15
Arbeidsdagen (2)	4,57	2,80	.0000	.28

(1) Cramers' V m.b.t. de tewerkstellingswens.

(2) Gemiddelde op een 10-puntenschaal.

Tabel 3. Vergelijking van de Weer-Werkklanten met de langdurig werklozen m.b.t. hun zoekgedrag

	Weer-Werkklanten	Werklozen	P	Cramers' V (1)
Typering zoekgedrag				
Actief	47,3	16,2		
Passief	44,0	36,5	.0000	.44
Niet	8,7	47,3		
Solliciteerde de voorbije 4 weken	58,7	17,7	.0000	.42
De voorbije 3 maanden				
Aan vrienden en familie gevraagd of ze ergens werk wisten	93,2	42,5	.0000	.51
Advertenties opgezocht in kranten of weekbladen	81,4	49,8	.0000	.32
Gesolliciteerd	66,8	31,3	.0000	.35
Bij de VDAB gaan kijken of er werk was	50,0	14,9	.0000	.38
Spontaan aangeboden bij een werkgever	49,8	24,4	.0000	.26
Schriftelijk gesolliciteerd op advertenties	43,1	13,3	.0000	.33
Een werkaanbieding gekregen van de VDAB	33,8	22,6	.005	.12
Intensiteit sollicitatiegedrag (2)	3,48	1,48	.0000	.49
Evolutie sollicitatiegedrag				
Nu veel meer	35,7	8,3		
Nu iets meer	20,3	8,0		
Evenveel	21,7	27,9	.0000	.44
Nu iets minder	12,2	21,2		
Nu veel minder	10,1	34,6		
Pessimisme m.b.t. solliciteren (2)	2,60	4,04	.0000	.28
Gebrekk aan sollicitatievaardigheden (2)	4,59	4,31	(.40)	-
Steun van partner en gezin (2)	6,34	3,91	.0000	.31

(1) Eta m.b.t. de intensiteit van het sollicitatiegedrag en de laatste 3 schalen.

(2) Gemiddelde op een 10-puntenschaal.

Tabel 4. Vergelijking van de Weer-Werkklanten met de langdurig werklozen m.b.t. hun beoordeling van 7 maatregelen

	Weer-Werkklanten	Werklozen	P	Cramers' V (1)
Cursus : zelfzekerheid verhogen				
Noodzakelijk	27,2	13,6		
Zinvol, maar niet noodzakelijk	51,0	40,2	.0000	.26
Niet nodig	21,8	46,2		
Cursus : basiskennis verbeteren				
Noodzakelijk	26,2	20,3		
Zinvol, maar niet noodzakelijk	34,5	37,7	(.28)	-
Niet nodig	39,3	42,1		
Cursus : vroegere kennis opfrissen				
Noodzakelijk	29,1	17,7		
Zinvol, maar niet noodzakelijk	41,7	44,9	.006	.14
Niet nodig	29,2	37,4		
Beroepsopleiding volgen				
Noodzakelijk	30,6	14,9		
Zinvol, maar niet noodzakelijk	50,5	47,8	.0000	.23
Niet nodig	18,9	37,3		
Schaal 'cursus volgen' (2)	5,05	3,79	.0000	.21
Sollicitatietraining				
Noodzakelijk	23,5	13,0		
Zinvol, maar niet noodzakelijk	48,0	36,7	.0000	.22
Niet nodig	28,4	50,3		
Arbeidsbemiddeling				
Noodzakelijk	56,6	24,4		
Zinvol, maar niet noodzakelijk	40,0	43,7	.0000	.40
Niet nodig	3,4	32,0		
Zeer actieve arbeidsbemiddeling				
Noodzakelijk	44,2	15,5		
Zinvol, maar niet noodzakelijk	34,0	35,1	.0000	.35
Niet nodig	21,8	49,4		
Schaal 'bemiddeling krijgen' (2)	6,16	3,69	.0000	.40

(1) Eta m.b.t. de schaal 'cursus volgen' en 'bemiddeling krijgen'.

(2) Gemiddelde op een 10-puntenschaal.

Tabel 5. Resultaten van een discriminantanalyse op basis van de psychosociale kenmerken, en één op basis van zowel de achtergrondkenmerken als de psychosociale kenmerken

Gestandaardiseerde discriminantgewichten	Enkel psychosociale kenmerken	Psychosociale kenmerken en achtergrondkenmerken
Intensiteit van het zoekgedrag	.39	.38
Nood aan arbeidsbemiddeling	.38	.35
Solliciteerde voorbij 4 weken	.26	.15
Pessimisme m.b.t. solliciteren	-.23	-.12
Tewerkstellingswens	.16	.13
Arbeids tijden (offerbereidheid)	.14	.15
Psychisch welzijn (GHQ-12)	.11	.11
Beoordeling van werkloosheid (→nadelen)	.11	.12
Leef tijd	/ (1)	-.27
Alleenstaand zonder kinderen	/ (1)	.09
Canonische correlatie	.59	.60
Wilks' Lambda (2)	.65	.64
Groepscentroïde van : Langdurig werklozen Weer-Werkklanten	-.58 .92	-.59 .95
Percentage correct geklasseerden onder de :		
Langdurig werklozen	84,2	83,2
Weer-Werkklanten	68,3	70,7
Totale groep	77,9	78,2

(1) Niet in deze analyse opgenomen.

(2) $P(X^2)$ is telkens <.0001.

Bijlage 11 / Opvolging van de langdurig werklozen en de Weer-Werkklanten : respons en representativiteit

Tabel 1. Vergelijking van de respons op de opvolgingsenquête bij langdurig werklozen met de non-respons en de populatie werklozen in Vlaanderen (in %)

	Populatie (1)	Non-respons (n = 53)	Respons (n = 256)	Vgl. respons en non-respons (2)	Vgl. respons en populatie (2)
Geslacht					
Man	31,2	41,5	25,4		
Vrouw	68,8	58,5	74,6	.03	.05>P>.02
Leeftijd					
-30 jaar	28,5	22,6	20,3		
30-40 jaar	29,3	26,4	28,1		
40-50 jaar	27,9	30,2	30,9	n.s.	.01>P>.001
50 jaar & +	14,3	20,8	20,7		
Onderwijsniveau					
LO	50,6	52,8	46,1		
LSO	24,2	24,5	25,0	n.s.	n.s.
HSO en +	25,2	22,6	28,9		
Duur werkloosheid					
1-2 jaar	22,1	11,3	21,5		
2-5 jaar	34,2	39,6	32,4	n.s.	n.s.
5-10 jaar	28,8	22,6	28,5		
10 jaar & +	14,9	26,4	17,6		
Gezinsinkomen (3)					
-30 000	-	41,2	12,1		
30 000-39 999	-	23,5	24,7	.0000	-
40 000-49 999	-	15,7	28,0		
50 000 & +	-	19,6	35,1		
Gezinstype (3)					
jongere bij ouders	-	5,7	11,4		
Alleen zonder kinderen	-	17,0	3,5		
Alleen met kinderen	-	15,1	7,8		
Man met huisvrouw	-	13,2	11,4	.002	-
Man met werkende vrouw	-	7,5	5,1		
Gehuwde vrouw zonder kinderen	-	13,2	16,5		
Gehuwde vrouw met kinderen	-	28,3	44,3		

(1) Populatie langdurig werklozen in Vlaanderen (2) PX²
in januari 1991 (bron : Simona, VDAB-Brussel) (3) Populatiegegevens niet gekend

Tabel 2. Vergelijking van de respons op de opvolgingsenquête bij de Weer-Werkklanten met de non-respons en de populatie Weer-Werkklanten (in %)

	Populatie (1)	Non-respons (n = 19)	Respons (n = 180)	Vgl. respons en non-respons (2)	Vgl. respons en populatie (2)
Geslacht					
Man	26,6	31,6	20,0	n.s.	.05>P>.02
Vrouw	73,4	68,4	80,0		
Leeftijd					
-25 jaar	18,1	31,6	16,1		
25-40 jaar	63,9	31,6	68,9	.004	n.s.
40 jaar & +	18,0	36,8	15,0		
Onderwijsniveau					
LO	30,5	47,4	27,4		
LSO	33,2	31,6	33,5	n.s.	n.s.
HSO & +	36,3	21,1	39,1		
Duur werkloosheid					
-2 jaar	37,6	31,6	30,6		
2-5 jaar	26,0	21,0	26,7		
5-10 jaar	19,5	26,4	20,6	n.s.	n.s.
10 jaar & +	11,5	21,0	15,6		
Onbekend	5,4	-	6,7		
Statuut					
UVW	79,9	84,2	84,4		
OCMW	12,1	15,8	9,5	n.s.	n.s.
Andere	8,0	-	6,1		

(1) Populatie Weer-Werkklanten in de 8 geselecteerde regio's van april tot en met augustus 1991
(bron : VDAB-studiedienst, Brussel)(2) P(X²)

Bijlage 12 / Variabelen die samenhangen met het vinden van werk bij langdurig werklozen

Tabel 1. Samenhang tussen het vinden van werk en achtergrondkenmerken

	Percentage werkenden	P (χ^2)	Cramers' V
Leeftijd			
-30 jaar	19,8		
30-39 jaar	17,4	.004	.23
40-49 jaar	6,2		
50 jaar & +	0,0		
Werkloosheidsduur			
1-2 jaar	17,8		
2-5 jaar	13,8	(.25) (1)	-
5-10 jaar	10,1		
10 jaar & +	5,4		
Onderwijsniveau			
LO	9,7		
LSO	12,7	(.24) (1)	-
HSO & +	17,6		
Geslacht			
Man	18,4	.04	.12
Vrouw	9,5		
Gezinsinkomen			
-30 000 fr.	21,0	(.45)	-
30 000 - 39 999 fr.	9,5		
40 000 - 49 999 fr.	12,1		
50 000 fr. & +	13,5		
Gezinstype			
Jongeren bij ouders	27,7		
Alleen, zonder kinderen	24,5		
Alleen, met kinderen	4,1	.02	.24
Man met huisvrouw	6,0		
Man met werkende vrouw	19,4		
Gehuwde vrouw zonder kinderen	6,1		
Gehuwde vrouw met kinderen	9,8		

(1) Kendall's Tau C is echter significant ($P < .05$)

Tabel 2. Samenhang tussen het vinden van werk en psychosociale variabelen

	Percentage werkenden	P(X ²)	Cramers' V
Beoordeling eigen werkloosheid als :			
- niet erg	8,4		
- onverschillig	11,4	(.28) (1)	-
- erg	15,7		
Gezondheid een hindernis om werk te vinden ?			
- ja	7,2		
- neen	16,9	.02	.15
Tewerkstellingswens			
- binnen de maand	19,0		
- binnen het jaar	11,8	.02	.23
- later	2,6		
- nooit	0,0		
Tewerkstellingskans			
- binnen de maand	42,6		
- binnen het jaar	18,0	.0000	.36
- later	10,2		
- nooit	2,7		
Typering zoekgedrag			
- actief	28,3		
- passief	16,3	.0000	.28
- niet	3,1		

(1) Kendall's Tau C is echter significant (P<.05)

Tabel 3. Resultaten van de discriminantanalyses met het al dan niet vinden van werk als afhankelijke variabele

Gestandaardiseerde discriminantgewichten	Achtergrond-kenmerken	Psychosociale kenmerken	Beiden
- Jongeren bij de ouders inwonend	.66	-	.52
- Leeftijd	-.51	-	-
- Alleenstaand zonder kinderen	.26	-	.16
- Man met werkende vrouw	.24	-	-
- Alleenstaand met kinderen	-.23	-	-.16
- Werkloosheidsduur	-.23	-	-.18
- Intensiteit van het zoekgedrag	-	.47	.32
- Pessimisme m.b.t. solliciteren	-	-.36	-.22
- Typering zoekgedrag (→ actief)	-	.29	.24
- Scholingsbereidheid (offerbereidheid)	-	.25	.25
- Arbeids tijden (offerbereidheid)	-	.25	.19
Canonische correlatie	.35	.38	.47
Wilks Lambda (1)	.87	.85	.77
Groepscentroïde van hen die :			
- werkloos bleven	-.15	-.16	-.21
- werk vonden	.96	1.05	1.34
Percentage correct geklasseerden onder hen die :			
- werkloos bleven	92,8	98,2	93,3
- werk vonden	24,9	14,2	36,7
- totale groep	84,5	87,8	86,7

(1) $P(X^2)$ is telkens < .0001

BIBLIOGRAFIE

- ARRYN P., *De Weer-Werkactie. Analyse van de bereikte resultaten. Een case-study in de Weer-Werkregio Eeklo voor de periode juni 1989 tot februari 1991*, Brussel, RIAT, september 1991, 126 p.
- BANKS M.H., CLEGG C.W., JACKSON P.R., KEMP N.J., STAFFORD E.M. and WALL T.D., The use of the General Health Questionnaire as an indicator of mental health in occupational studies. *Journal of occupational Psychology*, 1980, 53, p. 187-194.
- BRENNER S. en LEVI L., Vulnerability among long-term unemployed. A longitudinal study of mental and physical health among Swedish women at different phases of unemployment. Some preliminary results, in : Schwefel D., Svensson P. and Zöllner H. (eds.), *Unemployment, Social Vulnerability and Health in Europe*, Londen, Springer Verlag, 1987, p. 239-254.
- DE GOEDE M., *Beleving van niet-werken. Een onderzoek onder werklozen, arbeidsongeschikten en hun partner*, Utrecht, Rijksuniversiteit Utrecht, 1988, 343 p.
- DE VALCK N., *Enquete over de beleving en de gevolgen van de werkloosheid. Verwachtingen die werklozen hebben omtrent de RVA*, Brussel, RVA, mei 1981, 60 p.
- DE WITTE H., Met een stempel voor het leven. Overzicht van recente literatuur over de beleving van werkloosheid bij jongeren en de invloed ervan op hun politieke houdingen en hun arbeidsethos, in : HIVA-stuurgroep, *Met een stempel door het leven ? Werkloosheid en tewerkstelling van jongeren : beschrijving, gevolgen en perspectieven*. Leuven, HIVA, KU Leuven, 1986, p. 111-170.
- DE WITTE H., Individuele en maatschappelijke gevolgen van jeugdwerkloosheid. Hoofdstuk 2, in : HIVA-werkgroep jeugdwerkloosheid, *En de jongeren, zij stempelden voort ? Recente evoluties in de jeugdwerkloosheid en een beschrijving en evaluatie van opleidings- en tewerkstellingsinitiatieven voor jongeren*, Leuven, HIVA, KU Leuven, 1988, p. 33-49.

- DE WITTE H., *Conformisme, radicalisme en machteloosheid. Een onderzoek naar de sociaal-culturele en sociaal-economische opvattingen van arbeiders in Vlaanderen*, Leuven, HIVA, KU Leuven, 1990, 273 p.
- DE WITTE H., Psychosociale gevolgen van langdurige werkloosheid. *Sociaal, Maandelijks welzijnsmagazine*, jrg. 12, nr. 5, mei 1991a, p. 15-17.
- DE WITTE H., *Psychosociale gevolgen van langdurige werkloosheid : literatuurstudie en empirisch onderzoek. Tussentijds rapport*, Leuven, HIVA, KU Leuven, 1991b, 54 p. + bijlagen.
- DE WITTE H., Gevolgen van langdurige werkloosheid voor het psychisch welzijn. Overzicht van de onderzoeksliteratuur. *Psychologica Belgica*, 1993, vol. 33, nr. 1, 30 p. (in press).
- DONKER VAN HEEL P., *Nooit meer aan het werk ? Een onderzoek naar factoren die herintreding van langdurig werklozen bevorderen.* 's Gravenhage, Organisatie voor Strategisch Arbeidsmarktonderzoek, juli 1989, 70 p.
- FRYER D. en PAYNE R., Being unemployed : a review of the literature on the psychological experience of unemployment, in : Cooper C. and Robertson I. (eds.), *International Review of Industrial and Organizational Psychology*. Chichester, John Wiley & Sons, 1986, p. 235-278.
- JACKSON P., STAFFORD E., BANKS M. and WARR P., Unemployment and Psychological Distress in Young People : The Moderating Role of Employment Commitment. *Journal of Applied Psychology*, 1983, Vol. 63, No 3, p. 525-535.
- KROFT H., ENGBERSEN G., SCHUYT K. en VAN WAARDEN F., *Een tijd zonder werk. Een onderzoek naar de levenswereld van langdurig werklozen*. Leiden, Stenfert Kroese Uitgevers, 1989, 380 p.
- LAGROU L., Werkloosheid en psychisch welzijn. *Kultuurleven*, 1982, jrg. 49, nr. 10, p. 880-888.
- LAGROU L., Beleving van werkloosheid. *Welzijnsids*, Noden I.A. 3.3, Afl. 18, december 1983, 13 p.
- LAHELMA E., *Unemployment, re-employment and mental well-being. A panel survey of industrial jobseekers in Finland*. Scandinavian Journal of Social Medicine, Supplementum 43, 1989, 170 p.
- MUFFELS R., RIETVELD J. en VRIENS M., *Langdurige werklozen op de arbeidsmarkt. Determinanten van arbeidsmarktgedrag en implicaties voor beleid*. Tilburg, Katholieke Universiteit Brabant, 1990, 167 p.

- NICAISE I., GOS E., DE WIT R., BOON P. en DE VOS K., Profiel van de werklozenpopulatie en implicaties voor de werkloosheidsverzekering, in : Alaluf M., Dillemans R., Dispersyn M. et al. (red.), *De werkloosheidsverzekering in de jaren negentig*. Leuven, Universitaire Pers Leuven, 1992, p. 39-85.
- TER HUURNE A., *Zeer langdurige werkloosheid onder ouderen in de regio Rijnmond*. Tilburg, Instituut voor Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek van de Katholieke Universiteit Brabant (IVA), maart 1988, 152 p.
- VAN HOYE R., JANSSENS E. en PEETERS J., *De determinanten van de herintrede op de arbeidsmarkt*. Onderzoek in opdracht van het FKFO o.l.v. Prof. Dr. H. Deleeck, Antwerpen, Centrum voor Sociaal Beleid, UFSIA, maart 1988, 143 p.
- VAN REGENMORTEL T., DE COCK C. en VANDELOO R., *Herintreedsters : een risicogroep als geen ander. Deel 1. Het profiel en de arbeidsperspectieven van herintreedsters en langdurig werkloze vrouwen*. Leuven, HIVA, KU Leuven, 1990, 347 p.
- VAN REGENMORTEL T. m.m.v. V. Van de Velde en L. Goethals, *Eenzame zielen ? Een onderzoek naar de sociaal-culturele participatie van kansarmen*. Leuven, HIVA, KU Leuven, 1991, 224 p.
- VERKLEIJ H., *Langdurige werkloosheid, werkherattening en gezondheid. Bevindingen van een 2-jarige follow-up studie*. Amsterdam/Lisse, Swets & Zeitlinger, 1988, 223 p.
- VERTOMMEN M., *De zelfbeleving van jobclubdeelnemers. Licentiaatsverhandeling in de Psychologie*, Leuven, Faculteit der Psychologie en Pedagogische Wetenschappen, KU Leuven, 1990, 93 p.
- WARR P., Werk en werkloosheid, in : Drenth P.J.D., Thierry H., Willems P., De Wolff C.J., *Handboek Arbeids- en Organisationspsychologie*. Deventer, Van Loghum Slaterus, 1983, Afl. 9, 2.13, War., 35 p.
- WARR P., Economic recession and mental health : a review of research, in : Proceedings of the ICOMH conference 'Mental health and the economic recession', *Tijdschrift voor Sociale Gezondheidszorg*, 1984, 62, nr. 8, p. 298-308.
- WARR P., The psychological impact of continuing unemployment : some longitudinal data and a general model, in : Schwefel D., Svensson P. and Zöllner H. (eds.), *Unemployment, social vulnerability and health in Europe*, London, Springer Verlag, 1987, p. 267-280.
- WARR P. en JACKSON P., Men without jobs : Some correlates of age and length of unemployment. *Journal of Occupational Psychology*, 1984, 57, p. 77-85.

WETS J. en DE WITTE H., *Langdurig werklozen in de Duitstalige gemeenschap. Een onderzoek naar het psycho-sociale profiel van de langdurig werkloze jonge vrouw in de Duitstalige regio.* Leuven, HIVA, KU Leuven, 1991, 30 p. (+ 29 p. bijlagen).